

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK NATURFREDNING

DANMARKS · NATURFREDNINGSFORENING
· AARSSKRIFT · 1932-1933 ·

Udsigt fra DybbølsBanke ned mod Sønderborg.

S. W. fot.

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING'S BILLEDVÆRKER:

„Dyrehaven“ – „Rebild og Rold“ – „Bornholm“

„Nordsjælland“, „Nordjylland“ og

„De fynske Øer“,

samt vort nye Billedværk

„Sønderjylland“,

som udkommer i Efteraaret med Naturoptagelser af Sigvart Werner
og Tekst af H. V. Clausen,

kan vore Medlemmer købe for 2 Kr. (Bogladepris: 3 Kr.)

Udfyld og indsend vedhængende Brevkort.

Samtlige tidligere udkomne rigt illustrerede

Aarsskrifter

(de 8 første Aargange) kan vore Medlemmer købe til nedsat Pris:

Kr. 2.50 pr. Stk.

saalænge Oplag haves paa vort Kontor, Sølvgade 26.

DANMARKS NATUR-
FREDNINGSFORENING

AARSSKRIFT 1932—1933

DANSK NATURFREDNING

MED 113 KUNSTNERISKE OG FOTOGRAFISKE
ILLUSTRATIONER SAMT KORT

DANMARKS NATUR-
FREDNINGSFORENINGS
ÅRSSKRIFT
1932 — 1933

UNDER · REDAKTION · AF
· ERICK STRUCKMANN ·

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
EGMONT H. PETERSENS KGL. HOF · BOGTRYKKERI
KØBENHAVN MCMXXXIII

*På jordens vida rund
Finns ej så glad en bölja,
Som blåa Öresund.
Hon strömmar långt, hon blickar stort;
Och där är Danmarks kungsväg,
Och där är Nordens port.*

ZAKARIAS TOPELIUS

S. W. fol.

STRANDVEJEN VED LAVE SKOV

Udsigten over Øresund er her sikret ved Fredningskendelse
(se Aarsskriftet Side 138).

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING'S
AARSSKRIFT
1 9 3 2 – 3 3

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Motto. Af ZAKARIAS TOPELIUS.....	4
Naturfredningsarbejdet 1932–33.....	9
Naturfredningslovgivning i Udlandet. Af Landsdommer ALBERT DORNON- VILLE DE LA COUR, Formand for Naturfredningskomiteen for Viborg og Omegn.....	35
Tvekamp mellem Eg og Bøg i Jægersborg Dyrehave. Af Professor, Dr. phil. C. RAUNKIÆR.....	51
Ordrup Krat. Af Højesteretssagfører EJVIND MØLLER, Formand for det tekniske Udvalg i D. N.....	65
Ibsker Højlyng. Af Dr. EDGAR MADSEN, Formand for Naturfrednings- komiteen for Bornholm.....	67
De danske Heders Naturværdier. Af Botanikeren, Professor Dr. phil. KNUD JESSEN, Formand for det naturvidenskabelige Udvalg i D. N.....	70
Gennemførelsen af Randbøl Hedes Fredning. Af WM. BERTHELSEN, Medlem af Naturfredningskomiteen for Vejle og Omegn.....	74
Hjerl Hede og Flyndersø. Af Professor, Dr. phil. KNUD JESSEN.....	78
De geologiske Forhold omkring Flyndersø. Af Afdelingsgeolog, Dr. phil. HILMAR ØDUM, Formand for Lejrudvalget i D. N.....	79
Om Vegetationen omkring Flyndersø. Af Professor Dr. phil. KNUD JESSEN.....	84
Harild Hede. Udtalelse af det naturvidenskabelige Udvalg i D. N.....	92
Ebeltoft Vig. Af Skovrider AKSEL THYSSSEN, Formand for Naturfrednings- komiteen for Djursland.....	95
Danmarks Naturfredningsforenings Forslag vedrørende Fredning af Stran- den langs Ebeltoft Vig fra Ahl til Bogenshoved.....	102
Troldeskoven i Aast. Af WM. BERTHELSEN.....	118
Frednings-Deklarationer og Uddrag af Overfrednings- og Amtsfrednings- nævnenes Kendelser m. m.....	120
Beretning om Naturfredningsraadets Virksomhed i 1932. Af Professor, Dr. phil. A. MENTZ, Formand for Naturfredningsraadet.....	140

	Side
Hovedbestyrelsen i Danmarks Naturfredningsforening.....	145
Forretningsudvalget i » »	145
Det naturvidenskabelige Udvalg i » »	145
Det tekniske Udvalg i » »	146
Lejrudvalget i » »	146
Agitationsudvalget i » »	146
Revisionen i » »	146
Lokale Fredningskomiteer i » »	146
Livsvarige Medlemmer i » »	152
By og Sogneraad i » »	153
Love for Danmarks Naturfredningsforening.	154
Lov om Naturfredning	155
Naturfredningsmyndighederne	160

Aarsskriftets Fotografier, Tegninger, Planer og Kort
er velvilligst overladt os af:

Tandlæge *Wm. Berthelsen.*

Ingeniør *Olaf Forchhammer.*

Forstkandidat *Gustav Graae.*

Statsgeolog, Dr. phil. *Axel Jessen.*

Statsgeolog, Dr. phil. *V. Nordmand.*

Professor, Dr. phil. *C. Raunkiær.*

Skovrider *Aksel Thyssen.*

Sigvart Werner (Billederne sign. S. W.)

Omslagstejning: Klitter ved Pirupshvarre. Af Maleren *Axel P. Jensen.*

Reproduktion efter Aarsskriftets Billedmateriale kan kun finde Sted efter
nærmere Aftale med vort Sekretariat, Sølvgade 26, København K.

Wm. Berthelsen fot.

HJERL HEDE

Nordsiden af det gennemskaarne Jordfaldshul „Djævelsøjet“.

Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

NATURFREDNINGSARBEJDET 1932—33

Det stærkeste Bevis paa Befolkningens stadig voksende Forstaaelse for Naturfredningens Betydning er, at Fredningernes Antal hvert Aar er i støt Stigen, og i Aar har der da ogsaa været gennemført et langt større Antal Fredninger end i noget tidligere Aar. Af Overfredningsnævnet har der været afsagt 15 Kendelser, og af Amtsfredningsnævnene har der været behandlet ikke mindre end 60 Fredningssager saavel paa Øerne som i Jylland. Vort Aarskrift er i Aar ganske særligt præget af de mange jydske Fredningssager; dette er saa meget glædeligere, som Jylland er den Del af Danmark, der endnu ejer de fleste og største Omraader af uberørt Natur. Som fremhævet af Naturvidenskaben i vore tidligere Aarskrifter er det af nationaløkonomiske Grunde paa høje Tid at frede og bevare for Nationen de mest særprægede af disse Omraader og da ganske særligt de forskelligartede Typer paa den danske Hede- og Klitnatur. — Langt den største af de i Aar gennemførte Fredninger er *Randbøl Hede* med sine over 1300 Tdr. Ld., men desuden er i Aar fredet Dele af *Ibsker Højlyng* paa Bornholm; samtidig har der været arbejdet for Fredning af andre Typer dansk Hedenatur f. Eks. de i vort sidste Aarskrift nærmere omtalte *Himmerlands Heder*, og af helt nye Hedefredningssager har været behandlet Fredning af *Hjerl Hede* og *Harild Hede* samt en Række karakterfulde, lyngklædte

Ranbøl Hede — Enebærbevoksninger i Morbakkerne.

Wm. Berthelsen fot.

Bakker i Jyllands forskellige Egne. Af Klitfredninger er gennemført en meget værdifuld Fredning af ca. 200 Tdr. Ld. Klitter ved *Spirbakken* paa Skagen, og i Tønder Amt er gennemført Fredning af de i Naturtilstand henliggende Omraader ved *Faarmandshøj*.

Der er Grund til at udtale oprigtig Taknemmelighed for de mange større og mindre Bidrag ialt ca. 7000 Kr., der fra privat Side dels gennem *Selskabet til Ranbøl Hedes Bevarelse*, dels fra anden Side er ydet til Ranbøl Hedes Fredning. Ikke mindst hos Ungdommen møder vi direkte Hjælp og Støtte i Fredningsarbejdet. Vi skal blot nævne et enkelt, typisk Eksempel: En Moder, *Enkefru Agnete Gry*, der havde mistet sin unge Søn, *Magne Gry*, kom til os med 2000 Kr., som Sønnen, der elskede Jyllands Heder, havde sparet sammen gennem Flid og Nøjsomhed for saaledes at kunne yde *sit* Bidrag til Fredning af den Hedenatur, han elskede. — Uden hans og saa mange andre Naturvenners større og mindre Bidrag vilde det næppe have være os muligt at se gennemført Fredningen af Ranbøl Hede. Til Fredningen af *Harild Hede* har vi straks ved Sagens Rejsning haft den Glæde at modtage et Bidrag paa 1000 Kr. fra *Lauritz og Augusta Dahls Legater*. Ligeledes har vi gennem Overretssagfører Wandrup modtaget en testamentarisk Gave paa 2000 fra *Fru Anna Aurora Lehmann*. — Vi udtaler vor hjerteligste Tak for disse Gaver og Bidrag, som selvsagt har sin meget store Betydning, idet Arbejdet for Bevaringen af vort Lands Naturværdier desværre altfor ofte strander af Mangel paa de fornødne økonomiske Midler.

Hjerl Hede med Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

Af de nye Hedefredningssager er der ganske særlig Grund til at fremhæve *Hjerl Hede*. hvis Ejer Direktør *Hjerl-Hansen* har indledet Forhandling med os om Fredning af ca. 1300 Tdr. Ld. af de overordentlig smukke Hede- og Kratomraader ved *Flyndersø*. — Da Danmark nu kun har saa faa større uberørte Heder tilbage, maa man hilse med stor Taknemmelighed, at Direktør *Hjerl-Hansen* nu vil gennemføre Fredning af *Hjerl Hede*. Det vil blive en Fredning af virkelig national Betydning saavel i *videnskabelig, æstetisk* som *social* Henseende. Alle danske Naturvenner og hele Nordens Videnskaber vil her se opfyldt et længe næret Ønske: *en dansk Naturpark, der for alle Tider sikrer Bevaringen af et storslaaet Hedeomraade, skønt og særpræget saavel i geologisk som i botanisk Henseende.*

Vi henviser til Professor, Dr. phil. Knud Jessens og Dr. phil. H. Ødums udførlige Redegørelse (Aarsskriftets Side 78—84).

Vi har i vore tidligere Aarsskrifter stærkt fremhævet den nationale Indsats, som saa mange af vort Lands Godser har ydet paa Naturfrednings-Omraadet dels ved at bevare og frede uerstattelige Naturværdier for vort Folk dels ved at udlægge Strand- og Lejr-parker af uvurderlig social Betydning ikke mindst for Landets Ungdom, en Indsats, der altid er gennemført uden Udgifter for det offentlige. — Da saa mange af vort Lands bedste Naturværdier findes indenfor Godsernes Omraader, er der dobbelt Grund for det offentlige til med Tak at paaskønne disse *Gods-Fredninger* ikke mindst, da de gennemføres i en Tid, der nærmest maa betegnes som katastrofal

Udsigt over Ordrup Mose fra „Studenterkilden“.

S. W. fot.

saavel for Besidderne som for Bevarelsen af Godsernes store Kultur og Naturværdier, Værdier som det er af national Betydning at bevare. — Ogsaa i det nu forløbne Aar er der gennemført en Række meget værdifulde Godsfredninger, hvoraf flere omtales her i Aarskriftet.

Som meddelt i vort Aarskrift 1931—32 Side 9—12 modtog vi fra Justitsministeren Opfordring til at udtale os om, hvilke Erfaringer vi havde gjort med den nugældende Naturfredningslov, samt hvilke Ændringer i Loven vi maatte anse for paakrævet. — Vort juridiske Udvalg udarbejdede derefter Forslag til Lovens Ændring*). Forslaget er i Aar med enkelte Ændringer tiltraadt af Justitsministeriet og skulde i denne Rigsdagssamling have være forelagt Rigsdagen, men paa Grund af det overvældende Rigsdagsarbejde i Aar, ikke mindst i Anledning af Krise Lovforslagene, vil Naturfredningsloven først blive behandlet i næste Rigsdagssamling. Maatte det da lykkes Regering og Rigsdag at gennemføre en Naturfredningslov, der bedre end den nugældende kan værne vort Lands Natur.

Naar det trods den nugældende Lovs mange Svagheder dog er lykkedes at gennemføre saa mange Fredninger i det forløbne Aar, skyldes dette ikke mindst den uvurderlige Støtte og store Forstaaelse, Fredningsarbejdet har mødt hos Regeringen, Rigsdagen og Naturfred-

*) Se Aarskrift 1931—32 Side 31—51.

Den fredede Øresundsstrand ved Lave Skov.

S. W. fot.

ningsmyndighederne, en Indsats, som alle Venner af dansk Natur maa være Myndighederne taknemmelige for.

Af de mange i Aar gennemførte Frednings-sager, skal vi særligt fremhæve følgende:

FREDNINGER PAA ØERNE

Strandfredning mellem Lave Skov og Øresund. — Langs den tæt bebyggede Øresundskyst er det atter her lykkedes at sikre et Stykke aaben Strand paa ca. 600 Meter med fri Udsigt over Sundet. Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Frederiksborg Amt den 1. December 1932 ifølge Kendelse (se Aarsskriftet Side 138).

Fredninger i Ordrup Krat og Mose. — Allerede i 1924 rejste vi Sagen om Fredning af de Naturværdier, der støder direkte op til vor største og mest elskede Nationalpark: *Dyrehaven*. Naar vi rejste denne Sag, var Aarsagen dels den paabegyndte, dels den planlagte skæmmende og ødelæggende Bebyggelse i Ordrup Krat og Mose. Det lykkedes straks at træffe en betryggende Ordning vedrørende de saakaldte Nully-Brownske Grunde i Ordrup Krat takket være Ejerens store Imødekommenhed. Men om de øvrige Dele af Krattet og Mosen derunder ogsaa Dyrehavens skønne Skovbryn og Skovskrænter ud mod Væddeløbsbanen blev der indledet Fredningsforhandlinger bl. a. med Selskabet Klampenborg Væddeløbsbane, paa hvis Vegne Ritmester G. A. F. Clauson-Kaas viste baade Initiativ og Forstaaelse for en rettidig Fred-

Fredet Langdysse, set fra Nord, Gundsømagle, Roskilde Amt.

S. W. fot.

nings-Ordning. Efter aarelange Forhandlinger med Myndighederne, de forskellige Ejere og vore Repræsentanter er det nu endelig lykkedes at gennemføre en Fredning, der sikrer Dyrehaven mod en skønne Dag at ligge indelukket som i en Baggård af samme Art som den skæmmende Bebyggelse, vi alle kender, ved Klampenborg Station klods opad Dyrehavens Skovbryn. — Vi henviser iøvrigt til den nærmere Redegørelse for denne Sag af Formanden for vort tekniske Udvalg, Højesteretssagfører *Ejvind Møller* (Aarsskriftets Side 65).

Vallensbæk Strandenge. — Som meddelt i vort Aarsskrift 1931—32, Side 131 stillede Regeringen som Betingelse for Statens Bidrag til den nye Køge Landevej, at der fra Vejen sikredes Offentligheden fri Udsigt over Stranden og paa visse Arealer fri Adgang til Badning og Friluftsliv. Der er da ogsaa nu gennemført en lang Række Fredninger langs Køge Bugt, men en af de største af disse Fredninger, Vallensbæk Enge (ca. 100 Tdr. Ld.), ophævedes af Overfredningsnævnet (Se Aarsskriftet Side 120). Regeringen fastholdt imidlertid sit Krav om, at der paa Vallensbæk Strandenge skulde tilvejebringes Sikkerhed for Bevaringen af den frie Udsigt, og gjorde overfor Amtsraadet Opfyldelsen af dette Krav til Betingelse for Tilskud af »Vejmillionerne«. Amtsraadet kom derved i en slem Forlegenhed og henvendte sig nu til Formanden for Københavns Amts Fredningsnævn, Dommer *Knox*, og bad Nævnet paany tage Sagen op til Behandling. Det lykkedes Dommer *Knox* at gennemføre en Frednings-Overenskomst med Lodsejerne mod, at Amtsraadet betalte dem ca. 30,000 Kr. i Erstatning. Amtsraadet tiltraadte Ordningen, og dermed er den meget værdifulde Fredning af Vallensbæk Strandenge nu gennemført.

Den fredede „Baunehøj“ i Kirke-Syv Sogn, Roskilde Amt.

S. W. fot.

Strandfredning ved Solrød. — Paa Ejendommen Matr. Nr. 57 a af Solrød By og Sogn er fredet et Strandareal stort 10,858 m² i en Bredde af 240 Meter fra Kysten. Fredningen er af meget stor Betydning for Offentligheden, idet der her aldrig maa bebygges eller beplantes, ligesom de fredede Arealer skal staa aabne for Offentligheden med Adgang til Badning langs Stranden. Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt ifølge Kendelse af 25. Juli 1932 (se Aarsskriftet Side 138).

Langdysse med 2 Kamre, beliggende paa Gaardejer Gerhard Anton Madsens Ejendom, Matr. Nr. 20 a af Gundsømagle By og Sogn. Dyssen er fredet af Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt ifølge Kendelse af 11. Marts 1932 (se Aarsskriftet Side 133).

Baunehøj, beliggende paa Gaardejer Valdemar Larsens Ejendom Matr. Nr. 5 a af Øster Syv, Kirke-Syv Sogn. Denne Gravhøj, kaldet *Baunehøj*, er fredet af Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt ifølge Kendelse af 24. Oktober 1932 (se Aarsskriftet Side 133).

Gravhøj, der omslutter 2 jævnsides beliggende Stengrave paa Gaardejer Frants Larsens Ejendom Matr. Nr. 4h af Nørre Hvalsø. Gravhøjen er fredet af Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt ifølge Kendelse af 24. Oktober 1932 (se Aarsskriftet Side 133).

Den fredede Langdyse i Gundsømagle (set fra Vest).

S. W. 101.

Træfredninger paa Grevskabet »Lilliendal«. — Ogsaa i det nu forløbne Aar er der gennemført en Række Godsfredninger, vi skal her nævne, at Kammerherre, Greve C. A. V. Knuth har ønsket at sikre og bevare Godset *Lilliendals* landskabelige Skønhed ved at lade frede en lang Række anseelige og meget smukke Træer og Trægrupper samt den smukke Lindealle, der fører fra Hovedbygningen mod Øst til den offentlige Sognevej, der fører til *Høvdingsgaard*. Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Præstø Amt ifølge Deklaration af 13. Oktober 1932 (se Aarskriftet Side 128).

Træfredninger paa Godserne »Lystrup« og »Jomfruens Egede«. — Efter Ønske af Ejeren, Kammerherre, Greve *Aage Moltke* er gennemført Fredning af en Række meget karakterfulde Træer og Trægrupper derunder den 7–800 Aar gamle *Kæmpe-Eg, Egede-Egen*, staaende paa Matr. Nr. 1 a af *Jomfruens Egede*, Øster Egede Sogn i Godsets og Vejens Skel. — I *Kirkeskov* er fredet 2–300 gamle Bøge midtvejs mellem *Skovridergaarden* og *Skovfogedboligen*. — Under *Lystrup* er bl. a. fredet en ca. 600-aaarig *Kæmpe-Eg*, staaende paa Matr. Nr. 1 a af *Lystrup Hovedgaard*, *Kongsted Sogn*. Fredningerne er gennemført af Naturfredningsnævnet for Præstø Amt ifølge Deklaration af 3. December 1932 (se Aarskriftet Side 128).

Træfredninger paa Godset »Rosendal«. — Efter Ønske af Ejeren, Greve *H. Knuth* er fredet en stor, ca. 350 Aar gammel, smukt formet *Eg*, staaende i *Haven* paa Matr. Nr. 1 a af *Rosendal Hovedgaard*, *Faxe Sogn*. — Ligeledes er fredet den ca. 150 Aar gamle *Lindealle*, kaldet *Rosendals Alle*,

Den fredede, fritstaaende Ædelgran i Ousted Sogn.

S. W. 101.

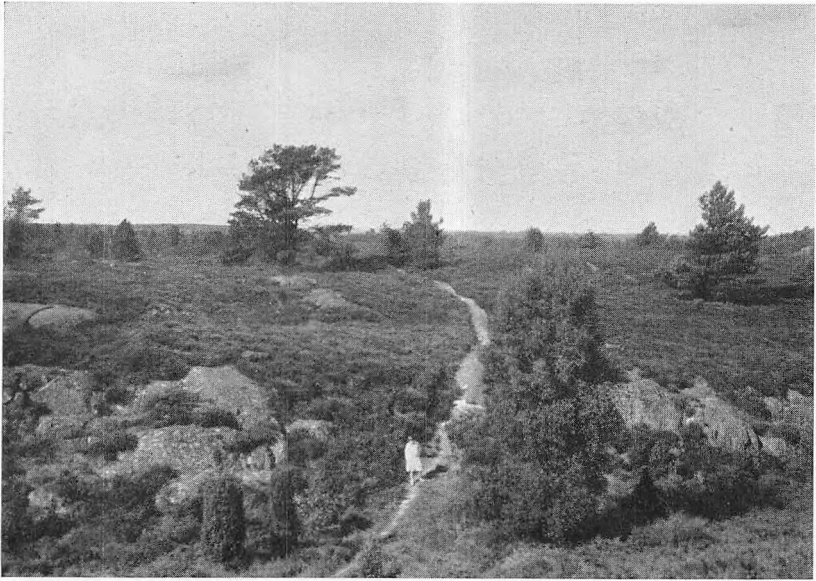
staaende paa en Del af Sognevejen fra *Margrethelund* gennem *Houby* til Landevej Nr. 4 og derefter forbi *Guldagergaard* og *Rosendal* til *Hylleholt* Sogns Grænse ved *Allebo* Marker. Disse Fredninger er gennemført af Naturfredningsnævnet for Præstø Amt ifølge Deklaration af 5. December 1932 (se Aarsskriftet Side 128).

Langdysse med 2 Gravkamre, beliggende paa Gaardejer *J. Bellings* Ejendom Matr. Nr. 4a, *Horbelev* By og Sogn. De to Kamre til *Langdysse* er fredet af Naturfredningsnævnet for Maribo Amt ifølge Kendelse af 21. Maj 1932 (se Aarsskriftet Side 134).

Den store Marksten »Dyrestenen«, beliggende paa Matr. Nr. 5 d af *Aarby* Sogn, fredet efter Ønske af *Dansk Geologisk Forening*. *Dyrestenen* har en Længde af 6,6 m, Bredde 5,15 m, Højde over Jorden i den nordvestlige Ende 1,6 m, Omkreds 18,65 m; den ligger paa Marken ca. 125 m S/SV fra Landevejen *Kalundborg-Slagelse*. Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Holbæk Amt ifølge Kendelse af 17. Oktober 1932 (se Aarsskriftet Side 133).

Fritstaaende Ædelgran paa Gaardejer *Lars Jensens* Ejendom Matr. Nr. 5 af *Borupgaard*, *Ousted* Sogn, er fredet af Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt ifølge Kendelse af 10. Juni 1932 (se Aarsskriftet Side 127).

Fredninger i »Ibsker Højlyng«. — Vor Naturfredningskomite for Bornholm har længe arbejdet for en rettidig Fredning af *Ibsker Højlyng* mod

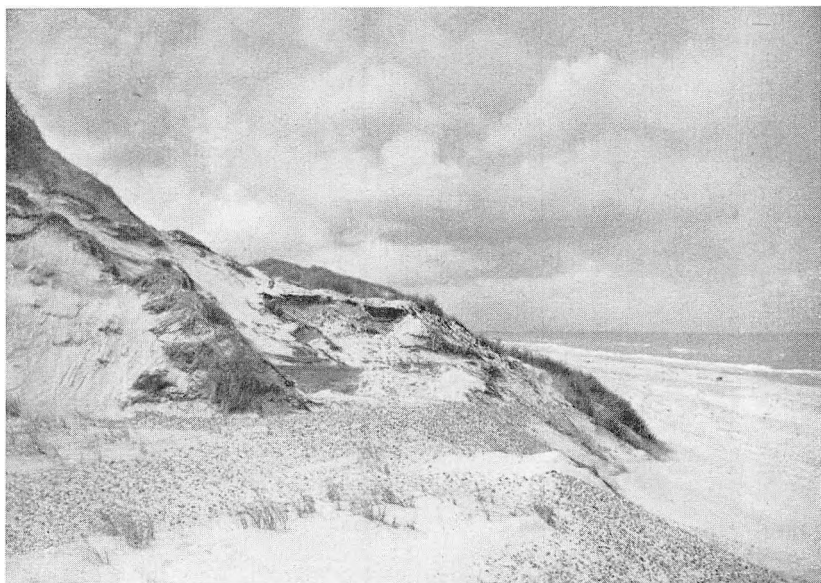
Det fredede Ibsker Højlyng.

S. W. fot.

Beplantning og Bebyggelse og med Forbud mod, at der brydes, hugges eller bortføres Sten, saaledes at ogsaa kommende Slægter kan faa et Indtryk af dette i Danmark enestaaende Landskabs Skønhed med dets rige Flora, dets geologiske Ejendommelighed og derunder ganske særligt de karakteristiske *Sprækkedale*. — Efter Forhandlinger mellem Bestyrelsen for *Ibsker Husmandsplantage* paa den ene Side og vor *Naturfredningskomite paa Bornholm, Foreningen Bornholm* og *Statsskovrider K. Bramsen* paa den anden Side er det nu lykkedes at gennemføre en overordentligt værdifuld Fredning af betydelige Arealer indenfor Ibsker Højlyng. Formanden for vor lokale Fredningskomite, *Dr. Edgar Madsen* bringer selv paa *Aarsskriftets* Side 67 en nærmere Redegørelse for Fredningen, der er gennemført af *Naturfredningsnævnet* for Bornholms Amt ifølge Overenskomst af 24. Novbr. 1932 (se *Aarsskriftet* Side 128-130).

Træ- og Stenfredninger paa Bornholm. — Foruden ovenstaaende Fredning er paa Bornholm i det forløbne Aar gennemført Fredning af *Bobbestenen* paa *Tingsted Savmølle*, *Vester Marie Sogn*. — *Dyrstenen* paa *Dyrstesholm*, *Vester Marie Sogn*. — *Klippeløkke* paa *Nørregaard* i *Ibsker Sogn*. — *6 Ege* ved *Bautastenene* paa *Hjortebakken* i *Bodilsker Sogn*. — *Egen »Brændte Ola«* paa *Stampergaarden* i *Øster Marie Sogn* og *Et gammelt Stengærde* paa *Store Krusegaard* i *Bodilsker Sogn*. Samtlige disse Fredninger er gennemførte af *Fredningsnævnet* for Bornholms Amt (se *Aarsskriftet* Side 128 og Side 130).

Strandfredning paa Staurby Strand ved Strib. — Paa Strækningen fra Matr. Nr. 21 c til Jernbanens Grund, Nord for Matr. Nr. 2 e, er sikret

Klitterne ved Spirbakken, Skagen.

S. W. Iet.

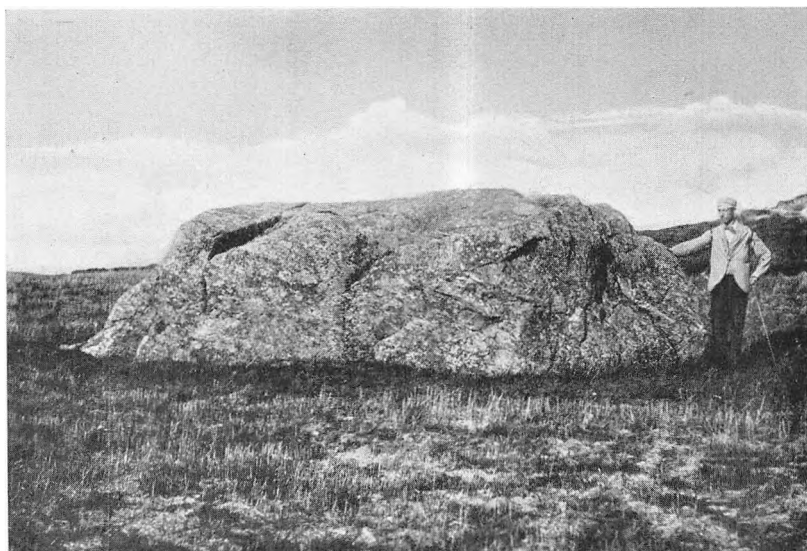
Offentligheden fri og uhindret Adgang, dog saaledes, at Færdselen kun tillad kommer Fodgængere og vel hjemler Ret til Ophold, men ikke til Badning paa Stranden. Vi henviser til Kendelse, afsagt af Naturfredningsnævnet for Assens Amt den 5. December 1932 (se Aarsskriftet Side 139).

FREDNINGER I JYLLAND

Klitterne ved »Spirbakken«, der ejes af *Frederikshavns og Omegns Sparekasse*, og som er beliggende i Skagens Landsogn, er et usædvanlig karakterfuldt, bølgeformet og uberørt Klitlandskab, bevokset med Marehalm, Klitorn og Klitroser. Indenfor dette Omraade er med Ejerens Tilslutning fredet et over 200 Tdr. Land stort Areal af Klitterne, som for bestandig skal henligge i Naturtilstand. Det maa aldrig beplantes, opdyrkes eller bebygges, og selvsaaet Bjergfyv kan fjernes efter Bestemmelse af Naturfredningsnævnet for Hjørring Amt, der har gennemført denne Fredning ifølge Overenskomst af 17. December 1932 (se Aarsskriftet Side 131).

Rævbakkerne. — Disse kratbevoksede og lyngklædte Bakker i Sindal Sogn er med Tilslutning fra Ejeren, Læge E. *Sporon Fiedler* fredet saaledes, at de indensinde maa opdyrkes eller beplantes. — Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Hjørring Amt ifølge Overenskomst af 8. December 1932 (se Aarsskriftet Side 130).

Fredede Træer i Bøgsted Skov. — Paa Matr. Nr. 1 a af Bøgsted i Astrup Sogn er med Ejeren, Proprietær E. F. *Pommerenckes* Tilslutning fredet

Den fredede „Janum Kjøt“, Jyllands største jordfaste Sten.

Anel Jessen fot.

10 store, gamle Ege. — Ved Ejendommen *Skovbo*, Matr. Nr. 1 b af *Bøgsted* i *Astrup Sogn* er med Tilslutning fra *Ejeren*, *Gaardejer Carl Nielsen*, fredet en *anselig Eg*. — Ligeledes er der med Tilslutning af *Proprietær Chr. Hansen* som *Ejer af Bøgelygaard* Matr. Nr. 1 l og 1 ai af *Bøgsted* i *Bøgelygaards Skov* fredet en *Bøg*, som i *Stammens Omfang* maaler 10 Meter, og som deler sig i 5 svære *Stammer*. — Alle de her nævnte *Træfredninger* er gennemført af *Naturfredningsnævnet* for *Hjørring Amt* ifølge *Overenskomst* af 8. December 1932 (se *Aarsskriftet* Side 130).

De skovklædte Skrænter langs Vorsaa Aa. — Efter *Ønske* fra *Ejeren* af *Vorsaa Kro*, *Kaptajn G. Hjorth*, er den ham tilhørende *Del* af de meget smukke *Skovskrænter* langs *Vorsaa Aa* fredet. Ligeledes er de *Enkefru Marie Madsen* tilhørende *skovklædte Skrænter* langs *Vorsaa Aa* fredet. Disse meget værdifulde *Fredninger* er efter *Samraad* mellem *Ejerne* og vor *Naturfredningskomite* for *Frederikshavn* nu gennemført af *Naturfredningsnævnet* for *Hjørring Amt* ifølge *Overenskomst* af 17. December 1932 (se *Aarsskriftet* Side 130).

Den største jordfaste Sten i Jylland: »Janum Kjøt«, 6 Meter lang, 2 Meter høj over *Jorden* og 15 Meter i *Omkreds*, beliggende i *Janum Bakker* i *Øster Svendstrup Sogn*, er efter *Ønske* af *Dansk Geologisk Forening* fredet af *Naturfredningsnævnet* for *Hjørring Amt* ifølge *Kendelse* af 14. Oktober 1932 (se *Aarsskriftet* Side 134) samt *Kendelse* af 26. Novbr. 1932 vedrørende en *betryggende Ordning* med *Hensyn* til *Stenens nærmeste Omgivelser* og *Adgangsforholdene* til den (se *Aarsskriftet* Side 134).

Den fredede „Mørup-Sten“ Sydvest for Herning.

V. Nordmann fot.

Strandfredning ved Hjarbæk Fjord. — Efter Ønske af Viborg Byraad, der ejer Strandarealerne Matr. Nr. 8 f, 8 r og 8 t af Vorde By og Sogn, er disse fredet saaledes, at Offentligheden har Adgang til Ophold paa og Badning fra de aabne Strandarealer under Iagttagelse af nærmere fastsatte Ordensbestemmelser. Fredningen er gennemført af Viborg Amts Naturfredningsnævn ifølge Deklaration af 10. Maj 1932 (se Aarsskriftet Side 131).

Steen Steensen Blicher-Monumentet paa Lyshøj Hede skæmmedes af en stor Vindmotor opført klods opad Monumentet, der findes gengivet i vort Aarsskrift for 1925—26, Side 27. Gennem Forhandlinger, som vor Naturfredningskomite for Viborg har ført med det lokale Interessentselskab, som ejede Vindmotoren, er det nu lykkedes ved Forstaaelse og Imødekommenhed fra Selskabets Side at faa fjernet Vindmotoren mod et Tilskud hertil af 100 Kr., der er udredet af Naturfredningskomiteen for Viborg og Viborg Turistforening hver med Halvdelen.

Fredede Alleer paa Godset »Moesgaard«. — Efter Ønske af Ejeren Fru Bothilde Dahl er fredet 2 anseelige og smukke Alleer, bestaaende af Lind, Ask, Eg, Poppel og Tjørn. Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Aarhus Amt ifølge Kendelse af 1. Februar 1932 (se Aarsskriftet Side 131).

Skovfredning af Himmelbjergskifte Nr. 17. — Fredningen gaar ud paa, at der paa Arealet kun maa foretages den for Skovens Levedygtighed fornødne Udtynding efter Anvisning af Statens Tilsynsførende med de pri-

Staldbakkerne paa Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

vate Skove i Aarhus Amt, og at Ejerne, for saa vidt Nyplantninger maatte blive fornødne, er pligtige til at foretage saadanne, bestaaende af *Bøg* og *Eg*, saaledes at Skoven i alle Tilfælde bevares som et udpræget Stykke *dansk* Natur. Fredningen er gennemført af Overfredningsnævnet ifølge Kendelse af 2. April 1932 (se Aarskriftet Side 121, Fotografi Side 47).

Mørup Stenen, 10,6 Mtr. lang, 4,5 Mtr. bred, beliggende Sydvest for Herning paa Matr. Nr. 1g og 1k af Mørup By, Rind Sogn, er efter Ønske af *Dansk Geologisk Forening* fredet af Fredningsnævnet for Ringkøbing Amt den 4. Marts 1932. Kendelsen er stadfæstet af Overfredningsnævnet, der ifølge Kendelse af 12. Maj 1932 har stadfæstet Fredningen saaledes, at Vedligeholdelsen og Afvandingen af Grøften omkring Stenen samt Vedligeholdelse af Stien hen til denne skal paahvile Ejeren (se Aarskriftet Side 132).

Randbøl Hede. — Efter 7 Aars vanskeligt men vedholdende Arbejde er Fredningen af Randbøl Hede i Aar gennemført som en af vort Lands største og værdifuldste Fredninger. Det er en Fredning som denne, man i de fleste Kulturstater vilde kalde *En Nationalpark*. Med *Randbøl Hede* er det lykkedes at sikre og bevare for Nationen et særpræget og ejendommeligt Naturomraade, lige værdifuldt saavel i social, æstetisk som i naturvidenskabelig Henseende. Om Hedens Naturforhold skal vi henvise til Professor, Dr. phil. *Knud Jessens* Redegørelse i vort Aarskrift 1928—29, Side 123. Det fredede Omraade strækker sig over ca. 1300 Tdr. Land, og naar det er lyk-

Den fredede „Troldekov“ i Aast.

Wm. Berthelsen fot.

kedes at gennemføre denne store Sag, skyldes det bl. a. et aarelangt og ubrydeligt Samarbejde mellem vor *Vejle-Komite*, vort *naturvidenskabelige Udvalg*, vort *tekniske Udvalg* og *Hovedbestyrelsen*, saaledes at Sagen kunde forelægges i alle Henseender sagligt forberedt til Myndighedernes endelige Afgørelse. — Ikke alene Danmarks Naturfredningsforening, men alle danske Naturvenner skylder Bidragyderne og Myndighederne Tak for det aarelange Arbejde og den store Forstaaelse, der er vist i denne nationale Sag. — Vi henviser iøvrigt til Overfredningsnævnets Kendelse af 19. Novbr. 1932 (se Aarsskriftet Side 126), til Formanden for vor Vejle Komite, Kammerherre *Knud Valløes* Artikel om Sagen (Aarsskriftet 1930—31 Side 61), og til Medlem af vor Naturfredningskomite for Vejle, Tandlæge *William Berthelsens* Redegørelse for Fredningens Historie (Aarsskriftet Side 74).

Den fredede Troldekov i Lindeballe Sogn. — Paa Initiativ af vor *Fredningskomite i Vejle* er med Tilslutning fra Ejeren, Gaardejer *Marius Hansen Ravn*, fredet et i uberørt Naturtilstand henliggende Skovstykke, kaldet *Troldekov*en, beliggende omkring en lille Skovsø og bestaaende af meget karakterfulde gamle Bevoksninger af stærkt krogede Ege samt Egekrat iblandt det Birk, Bævreesp og Enebær med en usædvanligt rig Skovbundsflora. Fredningen er gennemført af Fredningsnævnet for Vejle Amt ifølge Kendelse af 10. Juni 1932 (se Aarsskriftet Side 131). Vi henviser iøvrigt til Tandlæge *Wm. Berthelsens* Artikel i Aarsskriftet Side 118.

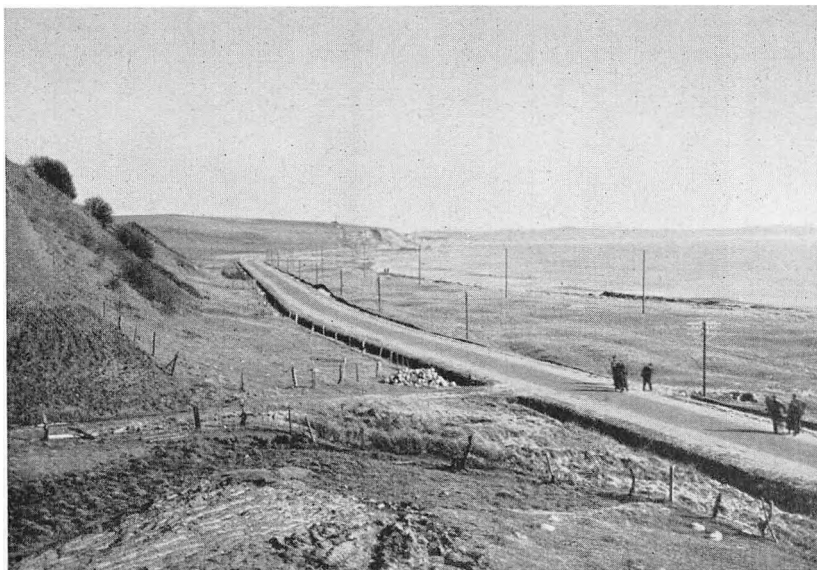
Det fredede gamle Egekrat ved „Faarmandshøj“ i Tønder Amt.

S. W. Iol.

SØNDERJYDSKE FREDNINGER

Gravhøj, beliggende paa Landmand *Anders Peter Nielsens* Ejendom i Ørsted Sogn, der var truet med Ødelæggelse, er efter Anmodning af Museumsinspektør *Lund*, Haderslev Amts Museum, fredet ifølge Kendelse af Naturfredningsnævnet for Haderslev Amt (se Aarsskriftet Side 135).

Faarmandshøj i Tønder Amt er et højt beliggende, bølgeformet Omraade af Flyvesand og Grus, bevokset med Lyng og gammelt Krat af Eg, Asp, Tørstetræ m. m. — Paa dette nu i Naturtilstand henliggende Omraade findes gamle Vejspor og Hulveje, der menes at udgøre Resterne af den ældgamle Vej fra Slesvig til Ribe. Fra det højeste Punkt har man en storslaaet og pragtfuld Udsigt over *Vesterhavs-Øerne*, *Ribe* og *Eggen Nord for den gamle Grænse*, mod Øst til Eggen ved *Voyens* og mod Syd til *Lindet Skov* og endnu langt længere Syd paa. — Vort naturvidenskabelige Udvalg har enstemmigt og varmt anbefalet Fredningen af dette endnu i Naturtilstand henliggende karakterfulde Omraade (se Aarsskriftet 1929—30, Side 78). Vi rejste Sagen i Samarbejde med vor *Fredningskomite for Tønder*, støttet af hele den sønderjydske Presse, og den 10. Maj 1932 afsagde Fredningsnævnet for Tønder Amt Kendelse, ifølge hvilken ca. 60 Tønder Land af det ovennævnte Omraade fredes (se Aarsskriftet Side 132). — Paa Grund af Erstatningens Størrelse forelagdes Kendelsen for Overfredningsnævnet, der den 23. Septbr. 1932 stadfæstede Kendelsen (se Aarsskriftet Side 124).

Stranden ved Ebeltoft Vig.
Arealerne mellem Vejen og Stranden søges nu fredet.

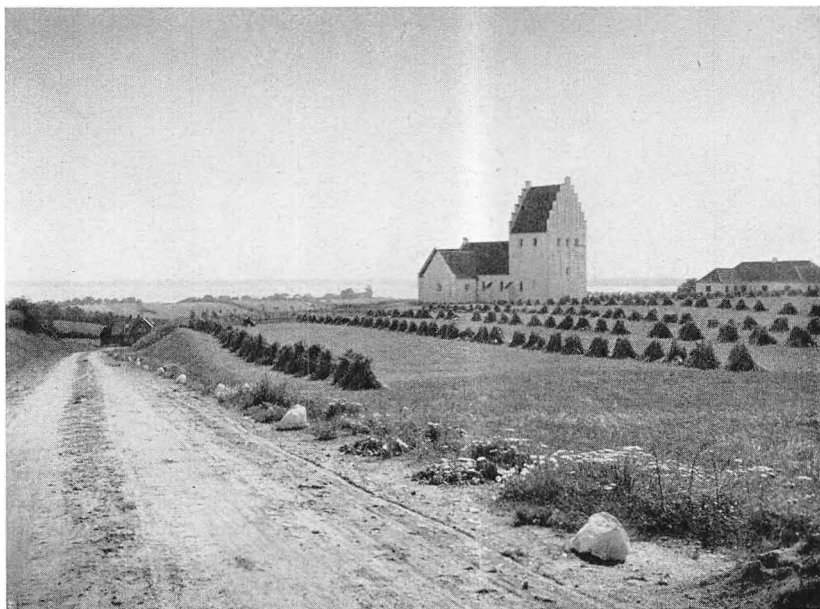
Wm. Bertheisen fot.

Foruden de i Indledningen omtalte, endnu ikke gennemførte Fredningssager: *Hjerl Hede* og *Harild Hede*, kan bl. a. ogsaa nævnes følgende Fredningssager, som for Tiden er under Behandling:

Strandfredning ved Hundie By. — For at sikre den frie Udsigt fra den nye Køge Landevej udover Køge Bugt er der gennemført Fredning af Matr. Nr. 6 a og 8 a af Hundie By, Kildebrønde Sogn. Arealet omfatter 32,585 m². — Tillige er fredet under Matr. Nr. 8 a et Areal paa 70,190 m². Naturfredningsnævnet for Roskilde Amt har afsagt Kendelse i Sagen (se Aarskriftet Side 127), men paa Grund af Erstatningens Størrelse er Sagen forelagt Overfredningsnævnet til endelig Afgørelse.

Bramslev Bakker. — Pragtfulde Lyngbakker med usædvanligt kraftige Enebær-Bevoksninger og med udmærket Badestrand langs Nordsiden af Hobro Fjord. Bakkerne er et yndet Udflugtssted for Hobro; Forslaget om deres Fredning er rejst af vor nydannede *Hobro-Komite*, og Fredningen er varmt anbefalet af *Naturfredningsraadet*. Sagen er for Tiden under Behandling for Fredningsnævnet for Aalborg Amt med gode Udsigter for, at Fredningen af dette smukke jyske Landskab gennemføres.

Stranden langs Ebeltoft Vig. — Som omtalt i vort Aarskrift 1931–32, Side 18, rejstes denne største af alle jyske Strandfredningssager i Samarbejde med vore *Fredningskomiteer for Djursland, Aarhus og Randers* og med Støtte og

Rinkenæs Kirke ved Flensborg Fjord.

S. W. fot.

Tilslutning fra Aarhus, Randers og Ebeltoft Byraad. Efter en Række resultatløse Forhandlinger med Naturfredningsnævnet for Randers Amt afviste Nævnet Sagen, hvorefter vi androg *Justitsministeren* om at forelægge Sagen for *Overfredningsnævnet*; dette skete, og den 16. Juni 1932 ophævede Overfredningsnævnet ved Kendelse den af Fredningsnævnet for Randers Amt foretagne Afvisning af Sagen (se Aarsskriftet Side 123). Formanden for Randers Amts Fredningsnævn, Dommer *Boas*, trak sig tilbage, og Justitsministeriet udnævnte en ny Formand, Dommer *Hutzen*, og samtidig henviste Justitsministeriet os til paany at rejse Sagen for Randers Amts Naturfredningsnævn. Dette er nu sket. — Vi henviser iøvrigt til den udførlige Redegørelse af Formanden for Djursland-Komiteen, Skovrider *Aksel Thyssen* (se Aarsskriftet Side 95).

Gern Bakker er et storslaet Bakkeomraade, der som en Halvø, bevokseset med Lyng og Egepur, skyder sig ud mellem Dalene, hvor Gern Aa falder ud i Gudena. Ejerne af et af de smukkeste Partier af disse Bakker med det højt liggende *Troldhøj* har udstedt en omfattende Fredningsdeklaration, hvorved de frivilligt freder et Omraade paa ca. 35 Tdr. Land. Ejerne er: Seminarielærer *Ludvig Jensen*, Direktør *N. A. Sørensen* og Seminarieførstander *P. J. M. Winther*, alle af Silkeborg, der ejer Omraadet i Fællesskab. Endvidere har Fru *Nanna Aakjær*, som ejer et mindre, men tilgrænsende Omraade, udstedt en tilsvarende Fredningsdeklaration, der er forelagt Skanderborg Amts Fredningsnævn til Godkendelse, og Sagen vil sikkert blive gennemført i den nærmeste Fremtid.

Udsigt fra Renshoved over Flensborg Fjord.

S. W. fot.

DEN NYE VEJ LANGS FLENSBORG FJORD

I Anledning af den nye Vej langs Flensborg Fjord modtog Danmarks Naturfredningsforening fra Lektor, Magister *H. V. Clausen* og Forfatteren *Valdemar Rørdam* Opfordring til rettidig at søge Forhandling med de lokale Myndigheder for itide at værne og bevare de enestaaende Naturværdier langs Flensborg Fjord, der hører til de skønneste i vort Land.

Under Hensyn til Forslagsstillernes nøje Kendskab til denne Landsdel og dens særprægede Natur søgte vi øjeblikkelig Samraad med vore sønderjydske Komiteer, og efter Forhandlinger paa Aastedet med Repræsentanter for Naturfredningskomiteerne for Aabenraa og Sønderborg, vort naturvidenskabelige Udvalg, vort tekniske Udvalg og Hovedbestyrelsen udarbejdedes nedenstaaende Betænkning, som er forelagt Amtmand *K. Refslund Thomsen*, Naturfredningsnævnet for Aabenraa Amt samt Formændene for de i Sagen interesserede Sogneraad.

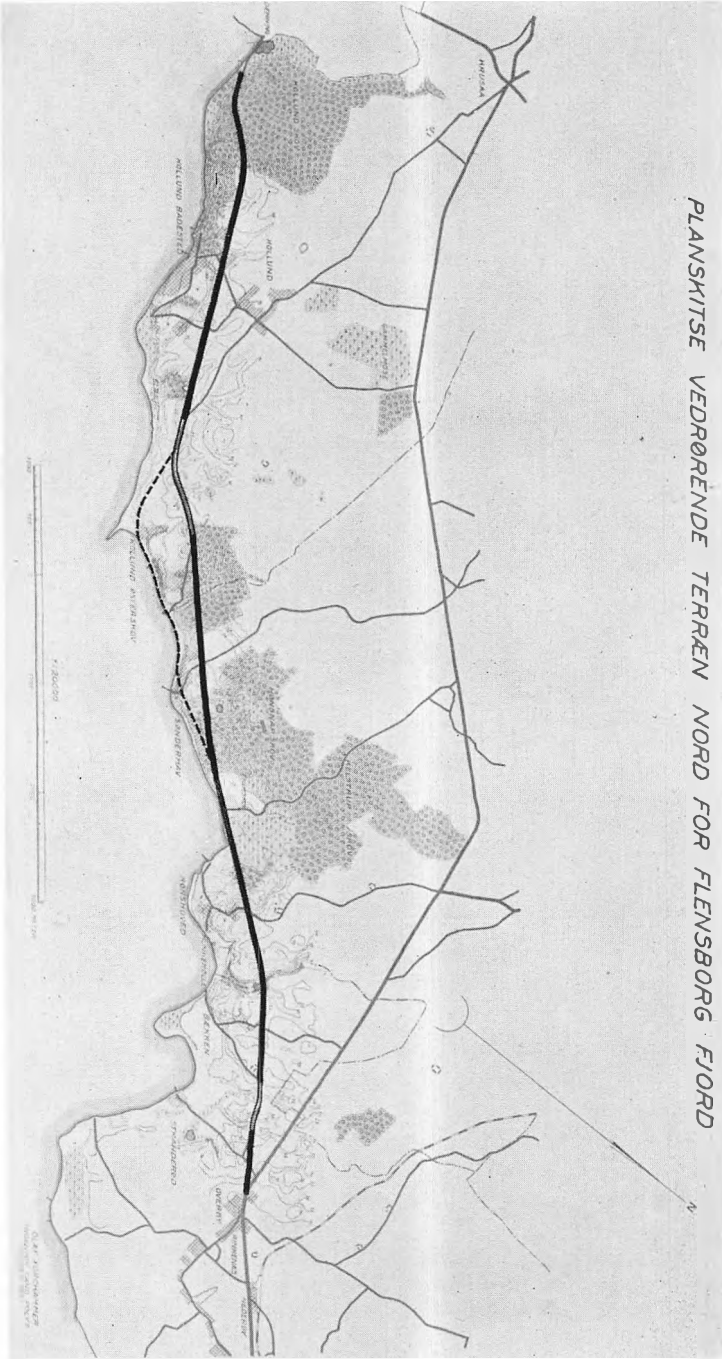
BETÆNKNING

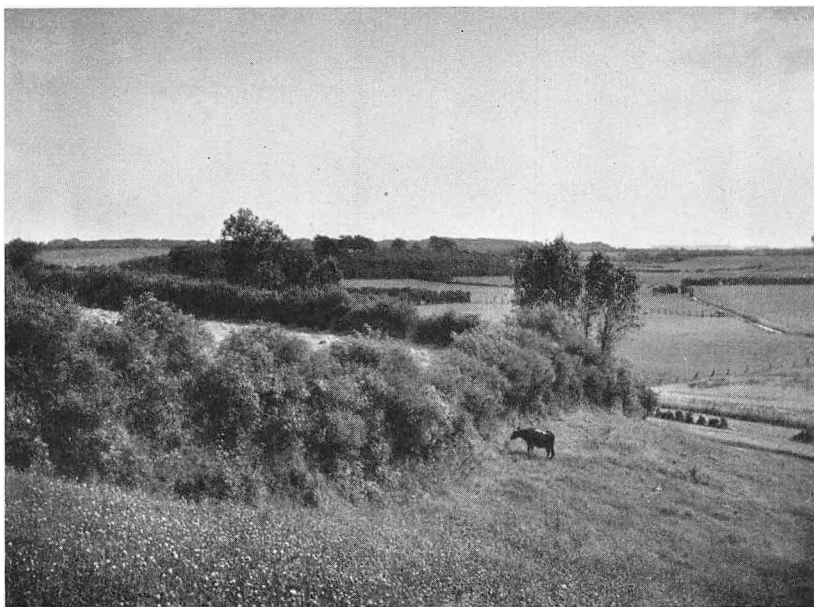
I Forbindelse med omstaaende Kortskitse fremsættes følgende Bemærkninger:

De vigtigste af de Terræner, man af Naturfredningshensyn maa ønske at skaane for Gennemskæring af Vejanlæg, er af en saadan Beskaffenhed, at de ogsaa vejteknisk set er uegnede.

Efter de Forhandlinger, vi den 12. og 13. Jan. førte med de stedlige Repræsentanter

PLANSKITSE VEDRØRENDE TERREN NORD FOR FLENSBORG FJORD

Landskab med levende Hegn Vest for det fredede „Munkemølle“ ved Flensborg Fjord.

S. W. fol.

for en Del af de i Vejen interesserede Parter, har vi dannet os den Opfattelse, at en Linieføring omtrent som den paa Kortskitsen antydede ogsaa efter deres Mening maa kunne tilfredsstillende alle berettigede Krav og Forventninger.

En Vej med den antydede Beliggenhed vil skabe en omtrent retliniet Vejforbindelse mellem Kystens Smaabyer og samtidig frembyde den bedst mulige Tracé for gennemgaaende Trafik. Den vil aabne Adgang til Kysten, og derved, at den i størst mulige Udstrækning holdes oppe paa Bakkerne og nær Skrænterne, give en pragtfuld og paa Afveksling langt rigere Udsigt over Fjorden end en langs selve Kystlinien løbende Vej.

I Almindelighed kan det siges, at en Vejføring paa tværs af Landskabets naturlige Linier teknisk set er vanskeligere og i det lange Løb ofte vil være bekosteligere end et Vejanlæg, som undgaar en saadan Skæring; og saavidt de geologiske Forhold i Terrænet langs Flensborg Fjords Nordside kendes, maner de i høj Grad til Forsigtighed ved Planlæggelsen af en Vej som den, der her paatænkes. Tilstedeværelsen af fede, let skridende Lerarter i Plateauranden i Forbindelse med et ofte højt liggende Grundvandsspejl under selve Plateauet har her foranlediget Dannelsen af Kystens talrige Kilder og de talrige dybe Slugter, der i saa væsentlig Grad betinger Landskabets særegne Karakter, og man har fra mange andre Steder i Landet smertelige Erfaringer for, hvad det koster at anlægge og vedligeholde Færdselslinier, der skærer Grundvandets Fald mod Kysten under Tilstedeværelsen af lignende geologiske Forhold som her. Geologiske Overvejelser saavel som de tekniske Hensyn falder da i Hovedsagen sammen med Naturfredningshensynene og tilskynder til saavidt muligt at holde Vejen paa Kanten af Højdeplateauet.

De anførte Naturforhold medfører tillige, at en Placering af Vejen paa større Strækninger i selve Kystlinien paa Grund af de fornødne Opfyldnings- og Kystsikringsarbejder samt Foranstaltninger til Afledning af fremtrædende Grundvand vil blive meget bekostelige. Det er saaledes af Amtsvejinspektøren oplyst, at den af Flensborg By projekterede korte Strandvejsstrækning udfor Kollund Skov er kalkuleret til ikke mindre end 400,000 Kr. Selvom Bekostningsspørgsmaalet for denne Vejstrækning er de danske Interesser uvedkommende, maa det dog meget fraraades, at Vejen placeres i Strandkanten udfor

Overby ved Flensborg Fjord.

S. W. 161.

Kollund Skov, da et saadant Vejanlæg med en betydelig Færdsel i høj Grad vil virke ødelæggende og forstyrrende paa denne usædvanligt skønne Natur.

Efter vor Opfattelse bør Vejens Indmunding i Kollund Skov ske ad den allerede paa begyndte Vejbane i Forlængelse af Dæmningen over Fjorden, og den lange Opkørselsrampe, der er nødvendig for at naa op paa Højdeplateuet, lægges saa langt mod Nord som muligt, saaledes at Landevejstrafikken fjernes fra de for Fodgængere særligt værdifulde Partier langs Kysten.

Efter at være naaet op paa Højdeplateuet synes det naturligt at følge dette til Kollund Østerskov saa retlinjet, som Bebyggelsen maatte tillade. At føre Vejen ad det langt vanskeligere Terræn Syd om Elbækdalen, hvilket tillige er en Omvej, mener vi vilde være urigtigt saavel i økonomisk som i trafikmæssig og æstetisk Henseende. Desuden findes vist her et for Badning velegnet Stykke Strand, som i saa Henseende vilde blive alvorligt forringet ved Vejens umiddelbare Nærhed.

Derimod fremkom der ved Mødet lokale Udtryk for Ønskeligheden af, at Vejen kom til at gaa som en Strandvej nedenfor Brinken mellem Kollund Østerskov og Sønderhav som alternativt angivet paa Amtsvejsinspektørens Kort og ligeledes alternativt angivet paa vor vedlagte Kortskitse. Der synes dog at være Enighed om, at Vejen maatte føres indens for Hotellerne ved Sønderhav. — Saafremt et saadant Ønske fra de lokale Beboere er velbegrunder, erkender vi naturligvis, at der i størst mulige Udstrækning bør tages Hensyn dertil; *men Vejen vil med denne Linieføring blive længere og formentlig betydeligt dyrere paa Grund af de fornødne Kystsikringsarbejder og forøget Jordtransport. Til Gen-gæld vilde man saa undgaa at føre Vejen over Gaardbækdalen og gennem de omkring denne liggende Skove; men alt i alt mener vi, at Vejen i størst mulige Udstrækning og hvor ikke tvingende Grunde taler for det modsatte, bør holdes oppe paa Bakkerne.* En smuk Bro over Gaardbækdalen kan ved Kontrastvirkningen forhøje dennes Skønhed i betydelig Grad, og selvom Udsigten over Fjorden nu og da afbrydes ved Passagen gennem de smaa Skovpartier, faar man til Belønning en storslaet Overraskelse, naar den pludselig aabner sig paa ny.

Vejens Fremføring over Bakkerne ved Rønshoved vil medføre betydelige Jordarbejder; men disse vil dog ikke være saa afskrækkende, at Vejen af den Grund bør tvinges ned

Kollund-Strand ved Flensborg Fjord.

S. W. fol.

mod Kysten til Skade for dens Værdi som Udsigtsvej; *desuden bør det fredede Terræn ved Munke Mølle holdes fri for et Vejanlæg som det her omhandlede.* For Fuldstændighedens Skyld tillader vi os til Slut at pege paa de sociale Hensyn, der kræver, at der ved Vejens Placering skaffes passende Friarealer mellem denne og Kystlinien til Lejrpladser, Badning og Parkering, ligesom der naturligvis til sin Tid bør træffes Sikkerhedsforanstaltninger imod, at fremtidig Bebyggelse og Bepantning langs Vejen kommer til at virke skæmmende eller hæmmende for Udsigten over de skønne Fjordlandskaber.

Paa Danmarks Naturfredningsforenings Vegne:

For Naturfredningskomiteen for Aabenraa og Omegn:

Jep Fink, Arkitekt. Komiteens Formand. *H. P. Hanssen,* (Nørremølle). fhv. Minister.

For Naturfredningskomiteen for Sønderborg og Omegn:

M. O. Ræder, Postmester, Kaptajn. Komiteens Formand. *J. Raben,* Museumsforstander.

For det tekniske Udvalg:

Olaf Forchhammer, Afdelingsingeniør. *N. P. P. Gundstrup,* Arkitekt M. A. A.
Sverre Malm, Raadg. Ingeniør, F. R. I., M. Ing. F. *Ejvind Møller,* Højesteretssagfører. Udvalgets Formand.

For det naturvidenskabelige Udvalg:

Gudmund Hatt, Prof. v. Universitetet. Dr. phil. *C. Raunkjær,* Prof. v. Universitetet. Dr. phil. *Knud Jessen,* Prof. v. Universitetet. Dr. phil., Udv. Form.

For Hovedbestyrelsen:

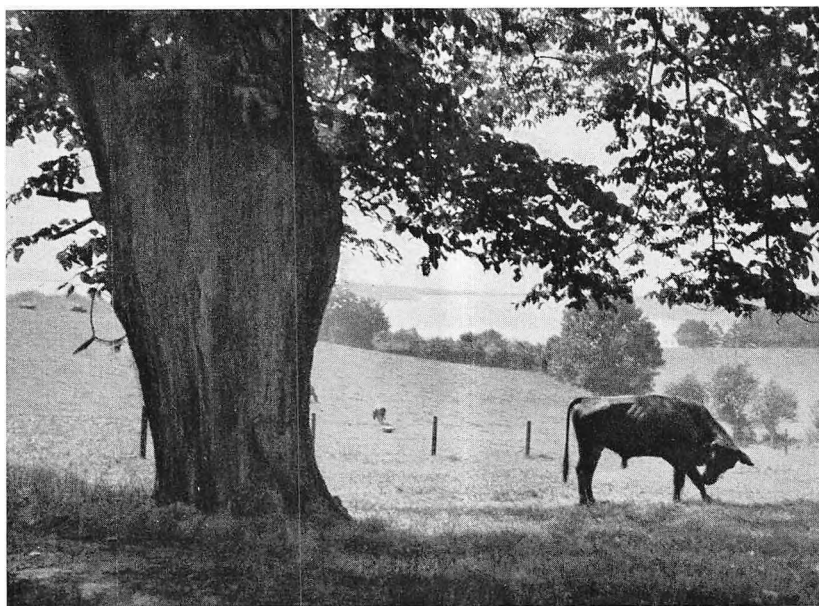
Alb. la Cour, Landsdommer. 1ste Viceformand. *L. B. Briël,* Kgl. Skovrider. 2den Viceformand. *Vinding Kruse,* Prof. v. Universitetet. Dr. juris.
Carl Thalbitzer, cand. polit. Red. af Finanstidende. *Carl Andersen,* Redaktør af Social Demokraten.

Erick Struckmann, Hovedbestyrelsens Formand.

Udsigt over Flensburg Fjord fra Kollund Badehotel.

S. W. fot.

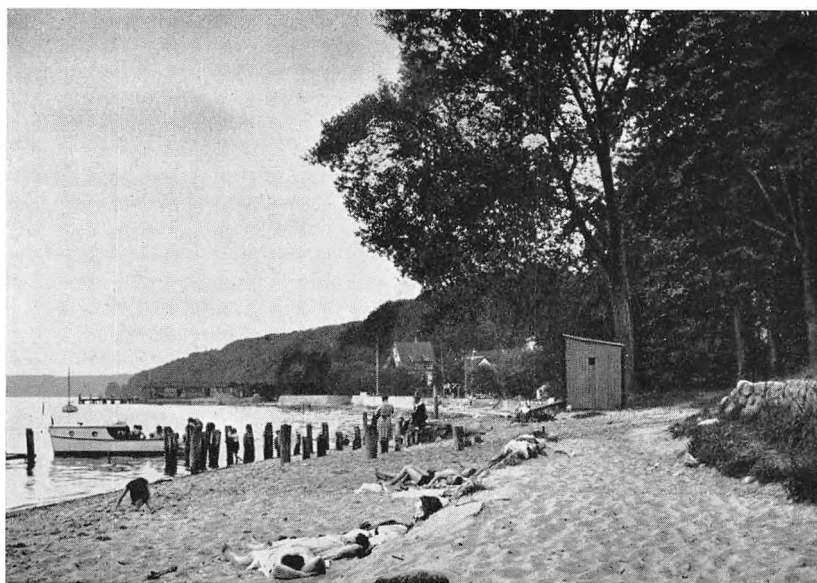
Udsigt fra Rønshoved over Flensburg Fjord med Oxeerne.

S. W. fot.

Den gamle Kollund Bøge-Højskov med Flensborg Fjord.

S. W. fot.

Badestranden udfor Kollund Skov ved Flensborg Fjord.

S. W. fot.

Den gamle Hærvej fra Ribe til Urnehoved med det fredede „Faarmandshøj“. s w fot.

Hovedbestyrelsen har i det forløbne Aar suppleret sig med Vice-skoleinspektør, Dr. phil. *P. Esben-Petersen*, Silkeborg, og Folketingsmand *J. S. Vanggaard*, Hjørring. Samtidig har vort naturvidenskabelige Udvalg suppleret sig med Museumsinspektør, Dr. phil. *J. Brøndsted*. — *Vore lokale Komiteer*, hvoraf mange i det forløbne Aar har ydet os uvurderlig Hjælp i Naturfredningsarbejdet, er i Aar blevet forøget med 2 nystiftede Komiteer henholdsvis for *Hobro* og *Struer*.

Foruden i de her nævnte Byer har der i det forløbne Aar været afholdt offentlige Naturfredningsmøder i *Odense*, *Rønne* og *Svendborg* samt i en Række Skoler, Foreninger og Institutioner Landet over.

Vort Samarbejde med en Række af *Udlandets* Naturfrednings-Institutioner har været fortsat i det forløbne Aar og været af største Betydning for vort Fredningsarbejde. Det har bl. a. medført det for det danske Fredningsarbejde ærefulde Resultat, at Professor, Dr. phil. *C. Raunkiær's* Afhandling i vort Aarsskrift 1928—29: *Naturfredningens nationaløkonomiske Betydning*, i Sverige er blevet udgivet af *Svenska Naturskyddsföreningen* som selvstændigt Skrift. — Naar man betænker Sveriges førende Stilling indenfor europæisk Naturfredningsarbejde, er Sveriges Hyldest til Professor Raunkiær dobbelt betydningsfuld.

Angaaende det *udenlandske Fredningsarbejde* kan vi henvise til følgende Afhandlinger i vore tidligere Aarsskrifter:

Aarsskrift 1926—27, Side 42: *Naturfredningsarbejdet i Frankrig*, af Generalsekretær i den franske Naturfredningsforening (La société pour la protection des paysages de France), *Louis de Nussac*.

Aarsskrift 1927—28, Side 53: *Fredning af Naturen, Floraen og Faunaen i National- & Statsparkerne i Amerikas forenede Stater*, af Sekretær i American Scenic and Historic Preservation Society, Dr. *Raymond H. Torrey*.

Aarsskrift 1928—29, Side 51: *De svenska Nationalparkerna*, av Ordförande i Svenska Naturskyddsföreningen, Professor, Dr. *Rutger Sernander*.

Aarsskrift 1929—30, Side 47: *Naturfredning i Norge*, af Formanden for Landsforeningen for Naturfredning i Norge, Oberstløjtnant *K. G. Gleditsch*.

Aarsskrift 1930—31, Side 39: *Om Naturskyddet i Finland*, av fil. mag. *Rolf Palmgren*.

og i dette Aarsskrift Side 35: *Naturfredningslovgivning i Udlandet*, af Landsdommer *Alb. Dornonville de la Cour*.

Yderligere kan vi henvise alle naturfredningsinteresserede til den meget interessante Afhandling i Foreningen *Nordens Kalender 1933* angaaende de nordiske Landes Fredningsarbejde. Ogsaa her fremhæves indenfor Danmarks Indsats bl. a. Professor *Raunkiærs* Afhandling, om hvilken Professor, Dr. *Rutger Sernander* udtaler: „*Raunkiær har med en sakkundskap och en vederhäftighet, som står över varje kritik, inlett en omvärdering av förhållandet mellan naturskydd och nationalekonomi, med räckvidd långt över hans fosterlands gränser.*“

NATURFREDNINGSLOVGIVNING I UDLANDET

Af Landsdommer *ALBERT DORNONVILLE DE LA COUR*.

Formand for Naturfredningskomiteen for Viborg og Omegn.

I Løbet af de sidste 25 Aar er der som Udslag af Samfundsmagtes Anerkendelse af Naturfredningens almene Betydning i en Række Lande fremkommen Love, som tilsigter at værne Naturværdierne og løse den Konflikt, der ved Fredningsforanstaltningernes Gennemførelse kan opstaa mellem de private Ejendomsrettigheder og de almene Samfundsinteresser.

Frankrig var det første Land, der fik en egentlig Naturfredningslov, Loven af 21. April 1906 om Beskyttelse af Naturmonumenter og Landskaber, og denne Lov anerkender fuldtud Naturfredningens almene Betydning. I hvert Departement oprettedes et sagkyndigt Naturfredningsnævn, og Fredningerne kunde begrundes i landskabelige og kunstneriske Hensyn — der tales om Fredning af maleriske Landskaber (sites pittoresque). Overfor Gennemførelsen af Frednings-

foranstaltningerne var det Lovens Hovedsynspunkt, at der krævedes Samtykke fra Ejeren; i modsat Fald kunde Fredning kun ske ved at Omraadet eksproprieredes. Denne Adgang til Ekspropriation ud fra æstetiske Hensyn var noget nyt i fransk Lovgivning og ansaas som et vidtgaende Skridt. Ekspropriation blev imidlertid meget sjældent anvendt, og da Loven i det hele ikke viste sig tilstrækkelig effektiv, lykkedes det efter en energisk Agitation af den franske Naturfredningsforening, der var dannet allerede i 1901, ved en Lov af 2. Maj 1930 at faa gennemført en Revision af Loven af 1906. Den nye Lov var et betydeligt Fremskridt. Den udvider Adgangen til at frede, idet den medtager Omraader, der har videnskabelig, historisk eller legendarisk Interesse. Den indeholder dernæst en vigtig Bestemmelse om Beskyttelse af Omgivelserne omkring de fredede Omraader; om disse kan der oprettes Zoner, „Zone de protection“, indenfor hvilke der kun efter Anmeldelse til en offentlig Centralmyndighed maa foretages, som det hedder i Loven „store Arbejder“, og herved maa forstaaes Foranstaltninger, der vil virke landskabeligt forringende i Forhold til den fredede Lokalitet. Loven har endvidere stor Betydning derved, at den overfor Gennemførelsen af Fredningen opgiver Ekspropriationssynspunktet. Den bestemmer, at Fredning kan ske trods Ejers Protest mod Erstatning for Skade, og det fremgaar af Bemærkningerne til Lovforslaget, at Bestemmelsen er Udtryk for den Opfattelse, at Naturfredningsindgrebene ikke er ekspropriationsmæssige.

Efter det franske Forbillede blev der gennemført Naturfredningslove i andre Stater, saaledes i *Belgien* i 1912, i *Luxemburg* 1927 og udenfor Europa i *Japan* i 1919.

I *Italien* blev der i 1922 givet en Lov om Beskyttelse af naturskønne Landskaber og urørlige Ting af særlig historisk Interesse. Loven, der dog ikke er meget effektiv, indeholder en almindelig formet Bestemmelse om, at Omraader og urørlige Ting af den nævnte Art kan erklæres at være stillet under speciel Beskyttelse. Tilintetgørelse og Forandring er vel derved forbudt under Strafansvar, men overfor Krav fra Ejernes Side om Byggeforanstaltninger og anden Udnyttelse er Beskyttelsen vanskelig at opretholde.

Tyskland har ikke nogen Naturfredningslov, der hjemler landskabelige Fredninger af naturæstetiske Grunde, skønt Weimarforfatningen af 1919 fastslog Naturfredningen som en Statsopgave. Fra Naturfredningens første Tid har Tyskland derimod været det førende Land overfor de mere videnskabelige Naturfredningsopgaver, og i de forskellige tyske Lande er der givet en stor Mængde Forskrifter om Fredning af Dyr og Plantearter. Ogsaa Omraader af naturvidenskabelig Betydning — „Natuschutzgebieten“ — kan freddes, dog kun med Samtykke fra Ejeren, og Fredninger af denne

sidste Art kan nærme sig til de landskabelige. Endvidere findes der i mange tyske Stater i Bygningslovgivningen ret vidtgaende Forskrifter om Forbud mod eller Regulering af Bebyggelsen paa naturskønne Steder.

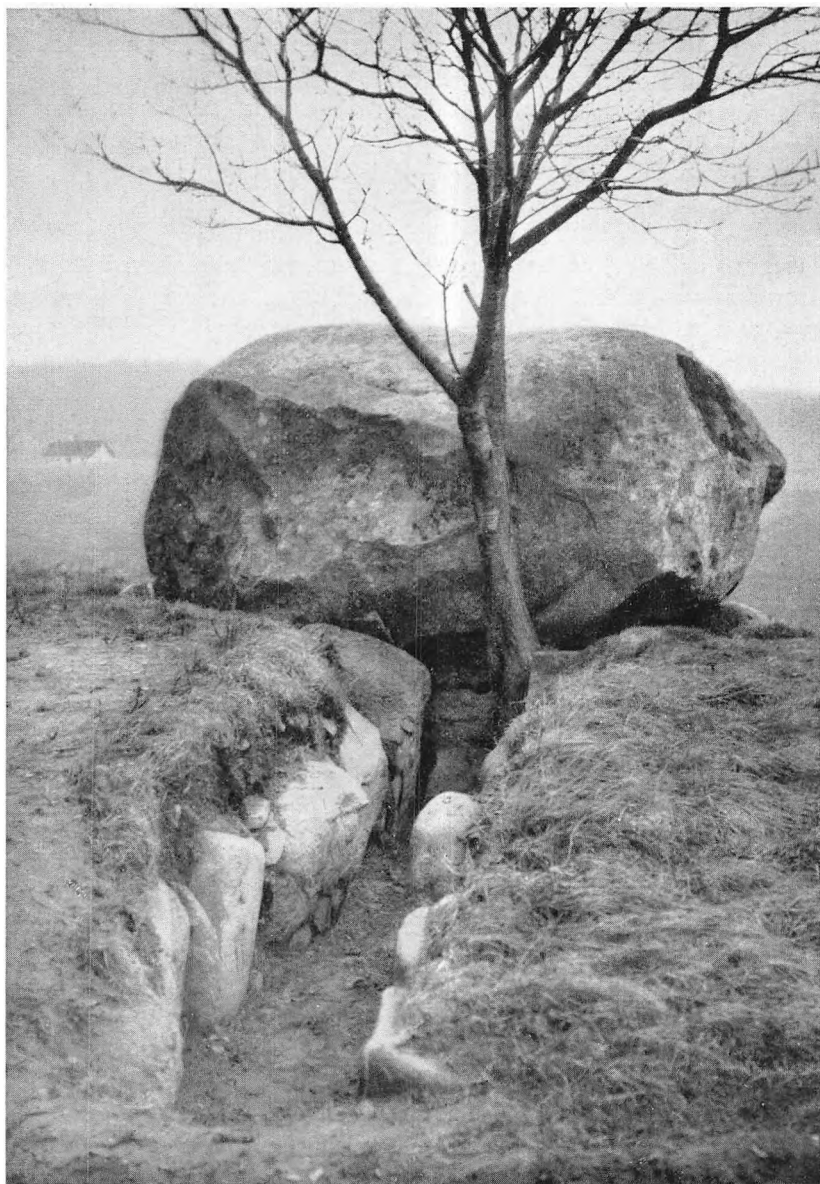
Af de nordiske Lande var *Sverige* det første, der fik en Naturfredningslov, nemlig Loven af 25. Juni 1909 „angående naturminnesmärkens fredande“. Loven er ret begrænset; den lægger Hovedvægten paa den naturvidenskabelige Interesse og angaar ikke egentlige landskabelige Fredninger, omend Lovens Udtryk „märklig naturbeskaffenhed“ er saa vidt, at det ogsaa synes at omfatte Tilfælde, hvor den æstetiske Interesse er den fremherskende. Fredning kan kun gennemføres med Ejerenes Tilslutning, men i Henhold til et Tillæg til den svenske Ekspropriationslov kan der ske Fredning af Omraader af „synnerligen märklig naturbeskaffenhed“ ved, at Staten efter Ekspropriationsgrundsætninger overtager Ejendomsretten til Omraadet. For *Sveriges* Vedkommende maa dog nævnes Loven af 25. Juni 1909 om Oprettelse af Nationalparker; i Henhold til denne Lov er der fredet en Række større og mindre, Staten tilhørende Omraader*).

I *Norge* blev der givet en Lov om Naturfredning af 25. Juli 1910 med senere Ændringer. Loven hjemler Fredning ud fra videnskabelige og historiske Hensyn, og som Hovedregel maa der udkræves Samtykke fra Ejeren. Dog kan Staten paabyde Fredning mod Erstatning til Ejeren for Skade, og hvis Fredningen i væsentlig Grad forringer Ejendommen, kan Ejeren kræve Indløsning af Staten.

Efterat *Finland* var bleven selvstændigt, fik Landet i 1923 en Lov om naturskydd. Ligesom efter den danske Lov kan Fredning ske ud fra æstetiske Hensyn, idet der kan fredes Omraader, som paa Grund af deres Skønhed eller efter deres Natur er bemærkelsesværdige; Loven kender ogsaa naturvidenskabelige Fredninger. Ejerenes Samtykke kræves til Fredning, men Staten kan gennemføre Fredning ved Ekspropriation.

Ser man paa den danske Naturfredningslov af 1917 i Forhold til de omtalte udenlandske Love, vil vor Lov — trods sine Mangler — i det hele kunne staa Maal med de udenlandske. Dog maa det fremhæves, at den franske Lov af 1930 paa adskillige Punkter staar over vor, og det gælder navnlig dens Bestemmelser om Beskyttelseszonerne og om Tilkendelse af Erstatningerne, Bestemmelser som kunde for tjene at tages i Betragtning ved den forestaaende Revision af vor Lov.

*) Se Aarsskrift 1928—29, Side 51—60.

FREDET GRAVHØJ

S. W. fot.

paa Gaardejer Frants Larsens Ejendom i Nørre Hvalsø, Roskilde Amt.
Højen omslutter to jævnsides beliggende Stengrave.

Ødelagt Oldtidsgrav i Nørup Sogn, Vejle Amt.
— Hærværket er i fuld Gang. —

Wm. Berthelsen fot.

„Fredet“ Runddysse i Munke Sogn, Randers Amt.
— Runddyssten er omtrent ødelagt ved Grusgravning. —

Wm. Berthelsen fot.

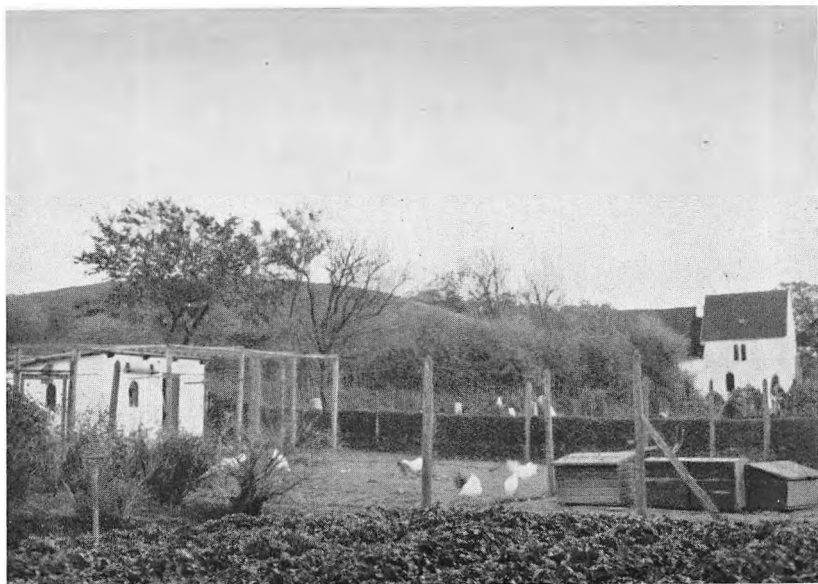
Langdyse i Dalby, Helsingø Sogn, Frederiksborg Amt.
— Oldtidshøjen indhegnet som Svinesti. —

Wm. Berthelsen fot.

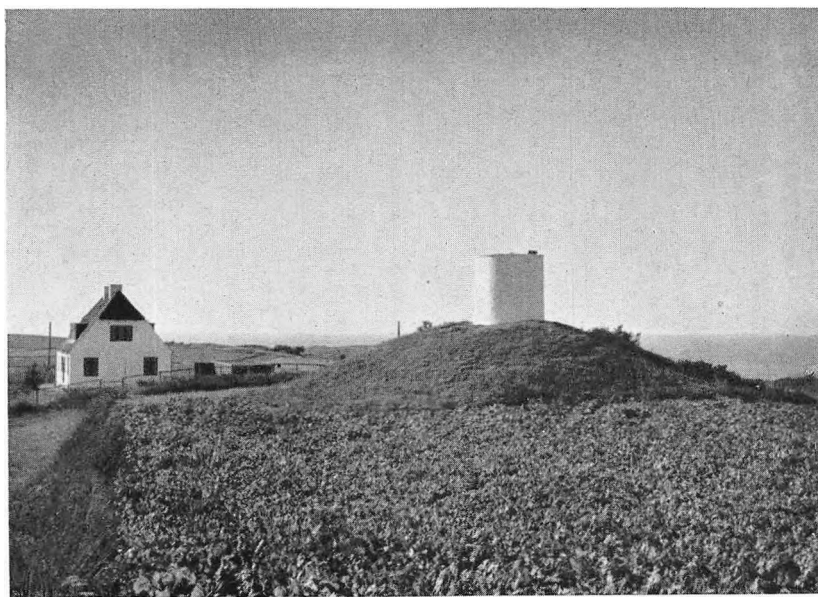
Ødelagt Oldtidshøj i Ølstykke Sogn, Frederiksborg Amt.

Wm. Berthelsen fot.

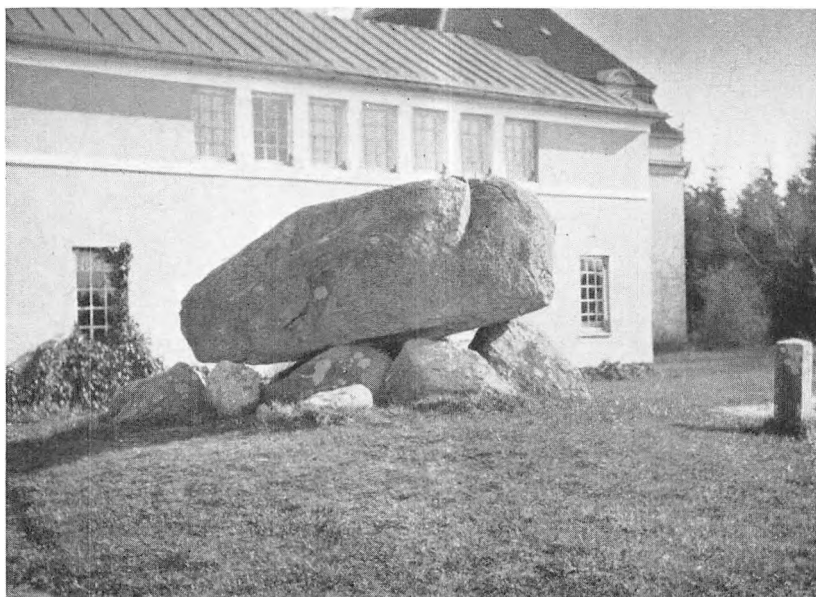
Kong Gorms Høj og Jellinge Kirke i Jellinge, Vejle Amt.
„Set“ nordfra.

Wm. Berthelsen fot.

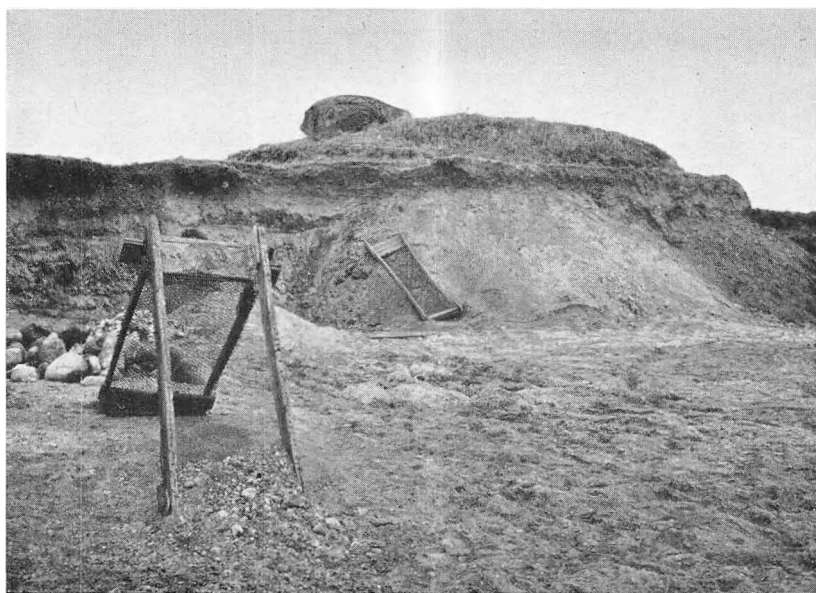
Ødelagt Oldtidshøj med Vandtaarn i Faarevejle Sogn, Holbæk Amt.

Wm. Berthelsen fot.

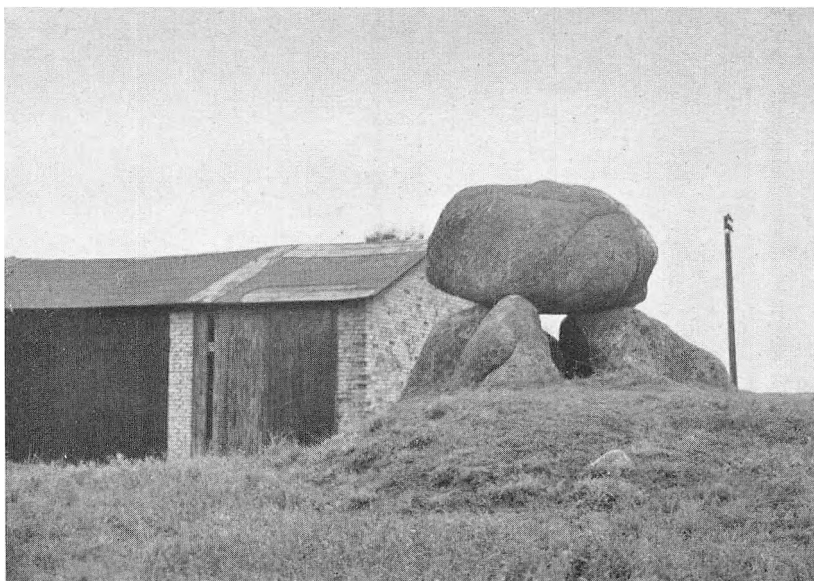
Oldtidshøj „i Villa-Have“, Draaby Sogn.
Frederiksborg Amt.

Wm. Berthelsen fot.

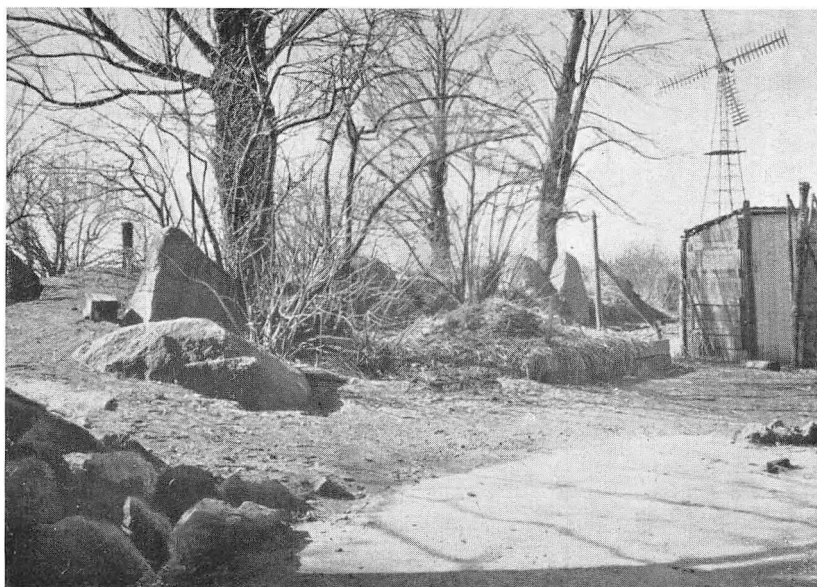
„Fredet“ Runddysse i Randers Amt.
— Ødelagt ved Grusgravning. —

Wm. Berthelsen fot.

Stor Runddysse i Raklev Sogn, Holbæk Amt.
Skæmmet med nybyggede Skure.

Wm. Berthelsen fot.

Den „fredede“ Langdysse: Kappendrup Kirke.
Hjadstrup Sogn, Odense Amt.

Wm. Berthelsen fot.

Kirkemosen ved Brønshøj.

S. W. fot.

Ødelæggende Opfyldning i Kirkemosen.

S. W. fot.

Den 300-aarige Bog ved den smukke Skovsti Vest for Frederiksdal . . . før.

Den 300-aarige Bog ved den smukke Skovsti Vest for Frederiksdal . . . nu.

„KONGBØGEN“ PAA SVENSTRUP
i Bastebjerg-Skov under Svenstrup Gods.

Gustav Graae fot.

M. Pars fot.

FREDET SKOVAREAL ØST FOR HIMMELBJERGET.
Det fredede Himmelbjergskifte med Udsigt over Laven-Sø.

KEGLE-EGEN I JÆGERSBORG DYREHAVE.

C. Raunkjær fot.

Denne Kæmpe-Eg, der er ejendommelig ved sin kegleformede, småknudrede Stamme, staar paa en lille sumpet Eng lige Nord for Taarbæk Allé Sydost for Skovridergaarden. De langt yngre Bøge og Ege, der i nogen Afstand omgiver den, er c. 160 Aar gamle.

S. W. fot.

KAMP MELLEM EG OG BØG I JÆGERSBORG DYREHAVE

Samme Kampgruppe som i Fig. Side 54, men flere Aar senere og set fra en anden Side; her ses Resterne af den dræbte Eg og det Sted (til Venstre) hvor den sidste store Gren har siddet, den der i Fig. Side 54 er knækket og kastet til jorden; den er nu fjernet.

S. W. fot.

TVEKAMP MELLEM EG OG BØG

i Egeskoven Nord for Taarbæk Kapel. Stammerne er sammenvokset indtil en Højde af ca. 2½ m.
Det er samme Kampgruppe som i Fig. Side 57 til Højre, men set fra modsat Side.

„Mumieegen“ ved Duschbad Mose.

C. Raunkjær fot.

En Kæmpeeg, som er skygget til Døde af Bøgeskoven, der er vokset op omkring den. En mægtig Egegren er under Faldet blevet hængende i en af Bøgene. „Mumieegen“ er nu kun en Ruinhob.

TVEKAMP MELLEM EG OG BØG I JÆGERS- BORG DYREHAVE

Af Professor, Dr. phil. C. RAUNKJÆR

Selv om Bøgen gennem lange Tider har været det herskende Træ i vore Løvskove, er det dog almindeligt at nævne Eg og Bøg i samme Aandedræt. Men Billedet former sig forskelligt i vort Sind, eftersom vi ser Forholdet fra et æstetisk, praktisk eller biologisk Synspunkt.

I Poesien har i Tidernes Løb Bøgen og Egen maattet dele Herredømmet mellem sig og med andre Træer; det var ikke altid samme Træ, der var det foretrukne. I vor ældste Digtning, Folkeviserne, er Linden ganske dominerende. Linden var en Bestanddel af Oldtids-skoven og fra Arildstid almindelig plantet ved Borg, Gaard og Kloster; den voksede villigt og hurtigt, gav svalende Skygge, duftede i Blomstringstiden sødt og gav Honning til Bierne, hvis Summen omgav den med en liflig Sommertone, som man vel ogsaa den Gang har haft Øre for at høre. Næst efter Rose er Lind det Planteord, der hyppigst forekommer i Folkevisernes Omkvæd.

I 17. og 18. Aarhundrede maatte Linden vige Førstepladsen i Poesien til Fordel for Egen, der gennem to Aarhundreder blev det i Digtningen hyppigst anvendte Træ; ved sit haarde og varige Ved

Ung Bøgeskov i Fortun-Indelukket C. Raunkjær fot.
 er vokset op omkring en gammel Eg og har, saa langt Bøgene er naaet op, skygget Egens Grene
 til Døde. Nu er, som man ser, Egen hugget fri.

og ved sin mægtige Bul blev Egen et Billede paa Styrke og Vælde, ja og Ælde. Først i 19. Aarhundrede maatte i Poesien Egen vige Førstepladsen for Bøgen, der fra Oehlenschläger og især Grundtvig blev det i Digtingen hyppigst benyttede Træ. Blidheden og Ynden, som man tillagde Bøgen, besejrede Styrken idetmindste for en Tid. „Som Egen stærk og Bøgen blid i Skoven staar ved Sommers Tid,“ siger Grundtvig i et Digt; og i et andet Digt nævner han Egens „vældige“ Bul og Bøgens „yndige Blade.“

I Slutningen af 19. og i Begyndelsen af 20. Aarhundrede begynder hos mange Digtere en Reaktion mod Guldalderens Bøgedyrkelse; nogle griber tilbage til Fortiden, til Folkevisernes Lind og Oplysningstidens Eg; i andre Tilfælde, navnlig i den rigt opblomstrende Hjemstavnsdigtning, drages helt nye Træer, der ikke tidligere har spillet nogen synderlig Rolle i Poesien, frem i Forgrunden, navnlig Pil og Poppel; de findes ved næsten hver Hytte og Gaard og er derfor inderligt knyttet til Barndoms minderne hos de mange af Tidens Digtere, der har levet deres Barndom paa Landet.

Ser vi dernæst paa Eg og Bøg fra et praktisk, et økonomisk Synspunkt, maa det erkendes, at Egen ved sit stærke, som Gavntræ værdifulde Ved har hævdet Førstepladsen. Vel gav ogsaa Bøgen værdifuldt Gavntræ, men det var paa det økonomiske Omraade dog værd

Nærkamp mellem en Eg (til Højre) og en Bøg (til Venstre) ved Nordvest-Hjørnet af Taarbæk-Fortet. Bøgen er sprunget ud, Egen endnu ikke. Saa langt Bøgen kan naa, skygger den Egens Grene til Døde; men Bøgen kan kun naa den ene Side af Egens Krone. C. Raunkjær fot.

sentligt som Brænde, at Bøgen gik ind i den almindelige Bevidsthed; den „yndige“ Bøg, der havde besejret Egen, endte i Kakkelovnen eller som Smørdritler. Dette var i og for sig en meget nyttig Afslutning; men efterhaanden som Tiden gik tiltog Opvarmningen med Kul saa stærkt, at Tilbudet af Bøgebrænde oversteg Efterspørgslen, saa at Bøgebrændet her og der begyndte at blive næsten usælgeligt; i den nyeste Tid har Bøgen derfor maattet lide den Tort, at Forstmænd har foreslaaet Bøgeskoven indskrænket til Fordel for Gran, som man mener hurtigere og lettere vil give Penge i Kassen.

I Løbet af 19. Aarhundrede fuldbyrdedes i meget stor Udstrækning Bøgens Sejr over Egen saavel i Danmarks Skove som i dansk Digtning; men nu i Begyndelsen af 20. Aarhundrede er det, som vi har seet, endt med, at Bøgen begge Steder tvinges tilbage; i Skoven sker det til Fordel for Gran, i Poesien til Fordel for økonomisk seet saa ringe Trær som Pil og Poppel.

Vi skal nu se lidt paa, hvorledes Kampen mellem Eg og Bøg former sig seet fra et biologisk Synspunkt. Vore Skovtrær er i meget forskellig Grad skyggegivende og skyggetaalende. Blandt Løvtrærne er Bøgen den stærkest skyggegivende og tillige i højest Grad i Stand til at taale Skygge; derimod hører Egen til de Trær, der baade er mindst skyggegivende og mindst skyggetaalende; Følgen heraf er, at

En med en stor Bøg sammenvokset Eg Syd for Taarbæk Kapel; Egen er nu nedkæmpet og dens sidste store Gren er styrtet mod Jorden; men Bøgen har haft Hjælp af andre Bøge der stod i Baggrunden. C. Raunkjær fot.

Bøgen meget vel kan vokse i Egens Skygge, men Egen kan ikke vokse i Bøgens Skygge; hvor de to Arter vokser tæt sammen vil Bøgen, der bliver højere end Egen, efterhaanden vokse op over denne og kvæle den med sin Skygge. Den danske Botaniker Vaupell har for langt over et halvt Aarhundrede siden paa gribende Maade skildret Kampen mellem Egen og Bøgen i de danske Skove; i Naturfredningsforeningens Aarsskrift for 1927—1928, S. 86, har Statsskovrider Poul Lorenzen omtalt og afbildet en lignende Kamp mellem Eg og Gran.

Endskønt de gamle Ege stedse berømmes som vældige Kæmper, som Billede paa Styrke og Vælde, ser vi at de dog maa falde i Kampen med den mere smidige Bøg, hvis ikke Forstmanden træder til og redder Kæmpens Liv; Egens højt og ofte besungne Styrke synes herved at komme til at staa i et lidt komisk Lys. Sagen forholder sig dog i Virkeligheden lidt anderledes. Den skildrede Kamp er nemlig ingen ærlig Kamp, ikke en Kamp efter Tvekampens Love. Jeg tænker ikke her paa, at Bøgens Kampmetode bestaar i Udsultning af Modstanderen, thi dette Middel har Naturen skænket Bøgen; men det kan med Rette indvendes, at Bøgens Sejr ikke er Resultatet af en Kamp mellem to, men af mange mod een. I Jægersborg Dyrehave har man Lejlighed til at iagttage, hvorledes Forholdet former

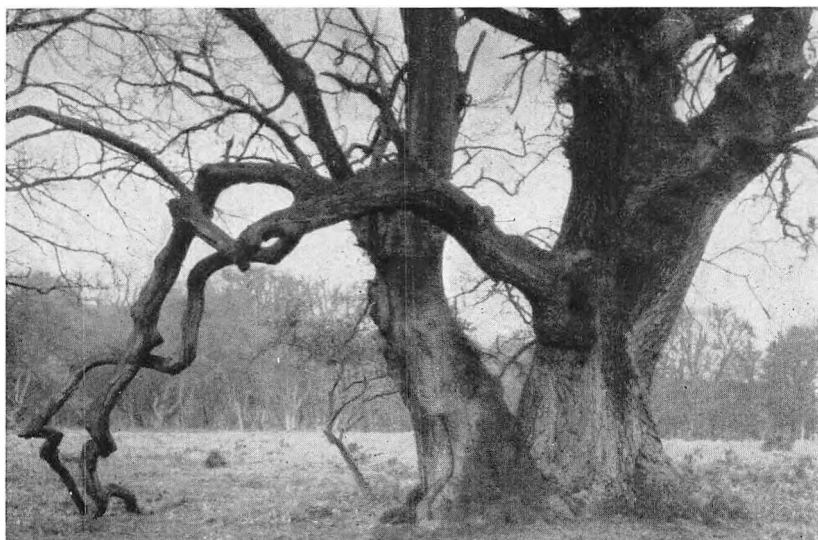

En med en gammel Bøg sammenvokset Eg S. W. 161.
 Syd for Taarbæk Kapel. Egen er nu nedkæmpet; den nederste Del af Egestammen stikker ud af
 Bøgens Fod (til Højre). Det har dog ikke været nogen Tvækkamp. Bøgen har haft Hjælper.

sig, naar der foregaar en virkelig Brydekamp mellem Eg og Bøg, een mod een. Enkelte Eksempler skal her omtales; dog først et Billede af den Kamp, hvor Egen kæmper mod en mangetallig Overmagt.

Mumieegen i Dyrehaven Fig. Side 51 er et Eksempel paa, hvorledes det tilsidst gaar Egen i den for Sejrherren æreløse Kamp af mange mod een. Da det sydøstlige Hjørne af Dyrehaven i Aarene 1765—75 under v. Langens Ledelse blev indtaget til Forryngelse, blev nogle af de gamle Træer indtil videre bevarede; heriblandt var den store Eg, som senere blev kaldt *Mumieegen*. I Løbet af det følgende Aarhundrede voksede den unge og tætte, her fortrinsvis af Bøg bestaaende Skov efterhaanden op over Egen, som tilsidst blev kvalt i Bøgeskovens Mørke. Endnu i 1914 stod den tykke Stamme som en mægtig Ruin; de største Grene var forlængst faldet ned; een af dem var under Faldet blevet hængende i Nabobøgene; her hang den endnu flere Aar efter, faretruende; nu er den faldet ned, og Egens Stamme er styrtet og ligger paa Jorden som en vældig Ruinhob.

Fig. Side 52 viser en gammel Eg i Fortunens Indelukke; denne Eg har været viet til forsmædelig Kvælning under en mangetallig Hær af unge Bøge, der er naaet et langt Stykke op i Egens Krone og har skygget dennes nedre Grene til Døde; men her er det forstlige For-

En Eg og en Bøg sammenvokset ved Grunden

S. W. fot.

Gruppen staar Nord for Taarbæk Kapel. Egen har trængt Bøgestammen over i Skraastilling, og har derved væsentlig undgaaet at blive nedskygget af Bøgen, skønt denne staar i Lyssiden af Kampgruppen.

syn kommet Egen til Hjælp og hugget den fri, før det var for sent; en saadan Hjælp fik Mumieegen ikke, da den for ca. et Aarhundrede siden kæmpede den ulige Kamp.

Men lad os vende os til den lige Kamp — een mod een. I almindelige Skove bliver der sjældent Lejlighed til at iagttage en saadan Kamp; dette kan derimod ske i Dyrehaver, hvor Dyrenes Bid hindrer Opvækst af unge Træer og hvor de gamle i nogen Grad faar Lov til at leve deres eget Liv og ved svagere Fællers Fald efterhaanden kommer til at staa gruppevis eller dog ret spredt. Navnlig afgiver Dyrehaven ved København adskillige Eksempler paa Tvekamp mellem mere eller mindre fritstaaende Eg og Bøg. Da jeg for en Aarrække siden foretog en Kortlægning af Dyrehavens ca. 2000 gamle Ege, blev de fundne Tilfælde af „Sammenvoksning“ af Eg med Bøg, Brydekampen mellem Eg og Bøg, paa særlig Maade fremhævet; det var ialt en Snes Stykker, hvoraf en Del blev fotograferet. Nogle Typer skal gengives her. Først skal der dog gives et Eksempel paa Udseendet af de Tilfælde, hvor det ikke er kommet til Brydekamp, men hvor en Eg og en Bøg er kommet til at staa saa nær hinanden, at det er kommet til Nærkamp, Fægtekamp, om man vil.

Af Kampe af denne Art ses i Dyrehaven adskillige, der efter Stamernes Tykkelse at dømme maa have staaet paa i omkring et Par Aarhundreder. I Fig. Side 53 ses et saadant Tilfælde; Fotografiet er

Egeskoven Nord for Taarbæk Kapel. Midt i Billedet to Ege.

C. Raunkjær fot.

der hver er sammenvokset med en Bøg. Egen til Venstre har ved sin Stammes Tykkelsevækst trængt den yngre Bøg bort fra sig. Egen til Højre er højt op sammenvokset med en stor Bøg, der ovenfor Sammenvoksningen er trængt stærkt til Siden. Yderst til Højre ses „Jættebøgen“ (se Fig. Side 59).

taget i Begyndelsen af Maj (1914) efter Bøgens, men før Egens Ud-
spring; det er derfor let at se Forholdet mellem de to Kæmper. Af-
standen mellem Stammerne er nu kun 2,3 Meter, og Afstanden fra
Midten af Egens til Midten af Bøgens Stamme ca. 4 Meter; de to
Kæmper har saaledes ogsaa i deres unge Dage staaet hinanden
ganske nær, saa nær at de paa et tidlig Tidspunkt i deres Liv er
kommet i Kamp med hinanden; men som man ser, har Bøgen i det
lange Tidsrum, der er forløbet, siden Kampen begyndte, langt fra
formaaet at nedkæmpe Egen og vil sikkert ikke nogensinde kunne
gøre det, da den ikke vil være i Stand til at faa sin Krone saa langt
til Siden, at den kan komme til ganske at overskygge Egen; denne
er i højere Grad end Bøgen i Stand til at føre sine nedre Grene
langt ud og derved undgaa Kvælning.

Som man kan se paa Billedet bærer begge Kæmper stærke Mær-
ker af Kampen; selv om Bøgen ikke bukker under i Egens Skygge,
er dens mod Egekronen vendende Side dog tydeligt hæmmet og
svækket dels af Egeskyggen, dels af det direkte Sammenstød med
Egens stærke Grene; men i den lange Kamp er mange af Egens
Grene dog efterhaanden blevet dræbt af Bøgens Skygge. I ca. 3
Meters Højde er Egestammen delt i to meget tykke Grene, een mod
Sydvest, som Bøgen aldrig kan naa, og en anden mod Nordøst, mod
Bøgen vendende Gren; dennes østlige, mod Bøgen vendende Gren-
system har Bøgen skygget til Døde, saa at Egekronen nærmest er

En gammel Eg ved Duschbad-Mose, en Bøg er vokset op ved dens Fod og her sammenvokset med denne. I en Tvege mellem Bøgens Stamme og en stærk Sidegren er Bøgen stødt mod en af Egens vældige Grene, der under Tykkelsevæksten har splintret Bøgen. C. Raunkjær fot.

bleven halveret; men mod Sydvest løves og grønnes hvert Aar Egen nu som før og vil vedblive dermed til sine Dages Ende uberørt af Bøgens Skygge, som her aldrig kan naa den; for Bøgen vil rimeligvis falde længe før Egen.

Vi skal nu i et Par Eksempler se, hvorledes Kampen former sig, hvor de to kæmpende er kommet til at staa hinanden saa nær, at deres Stammer under den fortsatte Tykkelsevækst omsider er stødt sammen og derved er traadt i direkte Brydekamp med hinanden. I de fleste forefundne Tilfælde af denne Art er Kampen dog ikke helt lige, idet det er sjældent at det kæmpende Par staa helt fri af andre Træer; det gaar da altid mest ud over Egen; thi hvad enten Nabo-træerne er Eg eller Bøg, er deres Tilstedeværelse i Regelen til større Skade for Egen end for Bøgen. Ogsaa andre Forhold medfører, at Kampen kan forme sig ret forskelligt; navnlig spiller det naturligvis en Rolle, om de to kæmpende er omtrent lige gamle eller den ene meget yngre end den anden. Det sker sjældent, at det er Egen, der er den yngste, thi det er sjældent, at Lysforholdene er saadanne, at en ung Eg har kunnet vokse op tæt ved en ældre Bøg; dog findes der Eksempler herpaa; men hvis Bøgen i disse Tilfælde ikke i Forvejen er affældig, vil Egen ikke i Længden kunne klare sig.

Men det gaar heller ikke godt for yngre Bøge, der er kommet til at vokse op tæt ved ældre, temmeligt frit stillede Ege. Naar saadanne

„Jættebøgen“ staar lidt Nord for Taarbæk Kapel; H. E. Petersen fot.
den lave, men mægtige Stamme er paa det smalleste Sted (i c. 1 Meters Højde) godt 7 Meter i Omkreds. Flere Steder ses Sammenvoksninger mellem de store Grene.

Bøge er naaet op i Egens Krone, begynder de ganske vist deres ødelæggende Værk ved at skygge Egens Grene til Døde, saa langt Bøgens Skyggevirksomhed kan naa; men ogsaa Bøgen lider i denne Kamp og svækkes stærkt, saa at dens Grene ikke bliver saa stærke som i fri Stilling; og naar saa de to Træers Tykkelsevækst har medført, at de to Stammer berører hinanden, begynder Egens større Styrke at gøre sig gældende; Tykkelsevæksten vedvarer fra Aar til Aar, og den svageste Stamme, i dette Tilfælde Bøgens, maa give efter for det mægtige Tryk; som man i en Række Tilfælde i Dyrehaven kan se, bliver Resultatet, at Bøgestammen trykkes over i en skraa Stilling, hvorved den for Egen saa farlige Bøgekroner fjernes noget fra Egen, saa at kun en Del af dennes Krone nedskygges; hverken i disse eller andre Kampgrupper af lignende Art er der Udsigt til, at Bøgen nogensinde kan overvinde Egen. (Fig. Side 56, Fig. Side 57 og Fig. Side 60).

I Fig. Side 58 ses en ejendommelig Kampgruppe. Her er ogsaa en ung Bøg vokset op saa nær ved en gammel Eg, at et Sammenstød til sidst har fundet Sted; men Bøgen er ikke stødt sammen med den normale Egestamme, men med Egens af Vanrisknuder meget stærkt opsvulmede Fod, der er over 9 Meter i Omkreds, medens Egestammen i Brysthøjde kun er 5 Meter i Omkreds. Trykket af Væksten i Egens af Vanrisknuder opsvulmede Fod har kun truffet Bøgestammens

Lidt Nord for Taarbæk Kapel staar en gammel, men mægtig S. W. 101.
 Eg i Kamp med to yngre Bøge. Paa det tyndeste Sted, c. 1 Meter over Jorden, er Egestammen
 næsten $4\frac{1}{2}$ Meter i Omkreds. De to Bøge er kun ved Grunden sammenvokset med Egen. Navnlig
 den mindste af Bøgene har Egen trykket over i Skraastilling og derved undgaaet Bøgekronens
 stærke Skygge. Selv om de to Bøge kan naa at nedskygge nogle af Egens Grene, vil de dog næppe
 nogensinde naa at overvinde Egen.

Fod, og dette Tryk har sikkert været mindre end det Tryk, Bøgen vilde have været udsat for ved direkte Berøring med Egestammen; Bøgen er derfor heller ikke blevet trykket over i Skraastilling; Resultatet af Sammenstødet er blevet, at Bøgens Fod og Egens Vanris-knuder er bleven standset i Væksten paa Berøringsstedet og her afsladet. Den frie Del af Bøgestammen voksede jævnsides med Egestammen; men et Stykke oppe var Bøgen stødt imod en af Egens tykkeste Grene og derved trængt over i Skraastilling, og til den anden Side havde Bøgen udsendt en kraftig Gren, som nu var ret tyk; herved har Egen faaet Overtaget over sin paagaende Modstander; thi under den fortsatte Tykkelsevækst af saa vel den ombøjede Bøgestamme og dennes stærke Sidegren som af den over Vinklen mellem hine siddende meget stærke Egegren, er Trykket fra denne tilsidst blevet saa overmægtigt, at Bøgen er splintret, saaledes som det ses paa Billedet. Bøgen døde, og dens Rester er nu fjernet; kun Barken fra Bøgens Fod sidder endnu som en Beklædning af den Fordybning, der i Egens Fod er fremkommet derved, at Væksten i Vanris-knuderne har været standset ved Bøgefodens Tryk.

Den mest langvarige og voldsomste Kamp opstaar, hvor to jævnbrydige Træer af Eg og Bøg er traadt i Brydekamp paa et forholds-

vis tidligt Tidspunkt i deres Liv og paa den Maade, at deres oprette Stammer indtil en større Højde er kommet i Berøring med hinanden og derved traadt ind i den Styrkeprøve, der for Stammernes Vedkommende er en Følge af den aarlige Tykkelsevækst. Da Stammerne er saa tykke, at der kun i meget ringe Grad kan være Tale om, at den ene giver efter for den anden, maa Tykkelsevæksten i begge standse paa Berøringsstedet; og efterhaanden som Stammernes frie Del i Nærheden af Berøringsstedet vokser i Tykkelse, bliver Berøringsfladen større og større, indtil den strækker sig over hele Kampkompleksets Tværmaal, hvorved det hele faar Udseende som en eneste Stamme; paa denne kan man dog paa Grund af Barkens store Forskellighed let se, hvad der er Eg, og hvad der er Bøg (Fig. Side 50). De to Stammer er saa tæt sammensluttede, at det ganske ser ud, som om de var sammenvoksede; de er dog ikke virkelig sammenvoksede, men kun urokkeligt sammenpressede. Under Stammernes fortsatte Vækst ser man, at den ene søger at omslutte den anden ved under Væksten at lægge en Valk henover den andens Rand (Fig. Side 62 og Fig. Side 63).

Det er ikke alene paa de „sammenvoksede“ Stammer, at Kampen giver sig kraftfulde Udslag; noget tilsvarende kan ses saa vel nede ved Foden som oppe i Kronen. Ved Stammernes Fod kan man se, at den ene omklamer den anden med mægtige „Rødtær“; det ser ganske ud, som om Kæmperne søger at spænde Ben for hinanden. Oppe i Kronen er Kampen endnu mere dramatisk. Saa langt Bøgen kan naa med tilstrækkeligt tæt Løvværk, skygges Egens Grene til Døde; de bliver vel endnu meget længe siddende, men styrter dog tilsidst til Jorden. Men Bøgen kan, som tidligere nævnt, ikke naa de Egegrene, der naar længst ud til den fra Bøgestammen bortvendte Side; og heller ikke i den Del af Egens Krone, som Bøgen kan naa, har denne altid let Spil; Egens her mere eller mindre oprette Grene kan være saa stærke og saa tæt stillede, at Bøgen svækkes stærkt under sit Forsøg paa at føre sine Grene helt op over Egens; dette kan, som Fig. Side 63 viser, føre til, at Bøgens Grene her kan blive saa tæt omsluttet og trængt af Egens stærke Grene, at de under Kampen svækkede Bøgegrene tilsidst knuges saa stærkt, at de let knækker i Stormen, og man kan da se det for Bark delvis blottede Vedlegeme stikke frem som Benpiben af en brækket Arm.

I en saadan Tvekamp hævder Egen med Ære sit gamle Ry for Styrke og Vælde.

S. W. fot.

BRYDEKAMP MELLEME EG OG BØG

Gruppen staar lige ud for det nordvestlige Hjørne af Taarbæk Kirkegaard. Bøgen omklammer Egestammen med sine mægtige „Rødtæer“. Skønt Bøgen staar i Lyssiden af Kampgruppen, formaar den dog ikke at nedskygge den fra Bøgen bortvendende Side af Egens Krone.

C. Raunkjær fot.

BRYDEKAMP MELLEM EG OG BØG

Gruppen staar neden for Eremitagen, lige Nord for Søndre Eremitagevej.
Skønt Bøgen faar Hjælp fra andre Bøge i Nærheden, formaar den dog ikke at nedskygge Egen.
Af de Grene, som Bøgen har sendt op gennem Egestammen, er enkelte blevet saaledes omklamret
og trykket af Egens stærke Grene, at de er gaet til Grunde.

Udsigt over Ordrup Mose mod Jægersborg.

S. W. fot.

Udsigt fra „Studenterkilden“ over Ordrup Mose.

S. W. fot.

Udsigt fra Dyrehavens Skovbryn over Væddeløbsbanen.

S. W. fot.

ORDRUP KRAT

Af Højesteretssagfører EJVIND MØLLER.

Formand for det tekniske Udvalg.

Vejen til Sejr er sommetider lang, kroget og besværlig.

For 10 Aar siden skræmtes Offentligheden ved voldsomme Rydninger i Ordrup Krat med Grundsalg for Øje.

Et langt og sejt Arbejde fulgte paa. Naturfredningsforeningen satte sig til Maal at medvirke til at sikre Resterne af Ordrup Krat, Væddeløbsbanen og Udsigterne mod det smukke Skovbryn ved „Kongekilden“, „Studenterkilden“ og langs Kildesøen.

I Aarsskriftet 1927—28 kunde det meddeles, at der efter en lang Række Forhandlinger var opnaaet en Ordning med de paagældende Grundejere, hvorved følgende var opnaaet:

»Skovbæltet omkring Klampenborgvejen bevares, som det er nu. Fra »Vest til Øst passerer man først gennem Statsskoven, og derefter fortsætter »Vejen gennem fredede Skovbælter. Mod Nord ser man under de gamle »Træer ud over den pragtfulde Væddeløbsbane, og mod Syd bevares Skov»bæltet, som det er nu, i en Dybde af indtil 40 Meter.

»Samtidig ændres Udstykningsplanen for de Dam-Nielsenske Arealer i »det hele paa betryggende Vis og med fornøden Respekt for Skovbæltet »mod Vejen.

»Det store Areal Øst for Væddeløbsbanen overgaar i Væddeløbsbanens
»Eje og sikres mod enhver Bebyggelse og Beplantning. Ved samtidig Ser-
»vitutbelægning sikres den frie Udsigt over Banen og Skovbrynet paa en
»Strækning af ca. 150 Meter fra Klampenborgvejen samt fra den kommende
»Vej op til Kongeporten. Parkeringspladsen faar en i enhver Henseende be-
»tryggende Servitutbelægning, saaledes at der heller ikke her vil kunne op-
»føres Bebyggelse, der kan virke forringende paa Landskabets Præg. Endelig
»og det tillægger jeg ikke mindst Betydning, sikres Væddeløbsbanens Area-
»ler fuldstændigt, saaledes at de med Tiden vederlagsfrit overgaar til Staten.

»Herigennem opnaas først og fremmest, at den overordentlig vigtige
»Færdselsaare, Klampenborgvej, paa en Strækning af ca. 1½ km vil bevares
»som en skøn og pragtfuld Vej, først førende gennem Skov og derefter med
»aaen Udsigt over Væddeløbsbanen mod Dyrehavens Skovbryn. Dernæst
»opnaas praktisk talt, at alt, hvad der overhovedet kunde reddes Nord for
»Klampenborgvejen, fremtidig vil være sikret. Ialt omfatter Fredningsplanen
»et Areal af ca. 70 Hektar«.

I de siden forløbne 4 Aar har Sagen været behandlet dels af et af Regeringen i sin Tid nedsat Udvalg, dels er der plejet yderligere Forhandlinger mellem Ministeriet, Finansudvalget og Væddeløbsbanen, og lige inden Aarsskriftet gaar i Trykken, kommer der nu den glædelige Meddelelse, at *Ordnningen er gennemført og at Væddeløbsbanens Arealer i 1957 overgaar i Statens Eje.*

Et af Naturfredningsforeningens største Maal staar nu foran sin Fuldendelse, Bevarelsen af Naturværdierne i Egnen omkring *Klampenborg. Dyrehaven og Jægersborg Hegn* er kommet ind under en fælles Ledelse, der sikrer Professor Raunkiærs geniale Plan for Dyrehavens fremtidige Drift. *Strandparken*, Badeforholdene mellem Bellevue og Hvidøre er ordnet, og næste Aar vil den store Folkeparks Nord for Bellevue Strandhotel blive anlagt efter vore Teknikeres Planer.

Som det sidste og ikke mindst værdifulde Led i Kæden af disse Fredninger kommer nu Fredningen af *Ordrup Krat og Væddeløbsbanen.*

Sti over det fredede *Ibsker Højlyng*.

S. W. fot.

IBSKER HØJLYNG

Af Dr. EDGAR MADSEN.

Formand for Naturfredningskomitéen for Bornholm.

Tværs over Bornholm strækker sig en Klippeaas, der skiller Nordlandet fra Sydlandet. Før var den lyngklædt, nu er den for største Delen skovklædt. Den afsluttes mod Øst af *Ibsker Højlyng*, en fra det øvrige velafgrænset Klippeknude. Ogsaa denne Del er nu for største Delen beplantet, men her findes dog endnu Oaser, hvor Lyngen har holdt Stillingen mod de fremrykkende Naaetræslegioner. Her kan man endnu faa et Indtryk af Højlyngen, af Øens Indre i gamle Dage. Pragtfuld har den været, denne Ødemark, med sine milevide Lyngtæpper, bestrøede med vældige Flytteblokke og gennemfurede af dybe Sprækkedale, med sine Enebær, sine enlige Fyrre og Birke. Og vældige Udsyn har der været til alle Sider. Nu stænges Blikket overalt af Fyr og Gran i tætte Geledder. Men vidunderligt dejligt er her endnu. Det er Vegetationen, S sammenspillet mellem Granitens kølige Stenmasser og den varme, frodige danske Vegetation, der gør de bornholmske Klippelandskaber saa enestaaende skønne. Og Perlen blandt alle bornholmske Klippelandskaber er *Ibsker Højlyng*. Om noget Sted i Danmark fortjener at bevares som Nationalpark, saa er det *Ibsker Højlyng*, og der er nu en Mulighed

„Grydedalen“ i det fredede *Ibsker Højlyng*.

S. W. fot.

for, at denne Tanke kan blive til Virkelighed. I 1932 er en Del af *Ibsker Højlyng* blevet fredet. Fredningen omfatter følgende Omraader: det ubeplantede Stykke af *Ibsker Husmandsplantage*, et Areal paa 36,5 ha, karakteristiske Dele af de smukke Sprækkedale *Kodal*, *Dybedal* og *Stendal*, endvidere *Tværdalen Store Grydedal* og Partiet om *Lille Gryde*. Ved denne Fredning er der endelig sat en Stopper for den meningsløse Beplantning, der truede med at ødelægge det eneste større Stykke *Højlyng*, vi har tilbage, en Landskabstype, der ikke findes andetsteds i Danmark, og et Landskab, der i Skønhed og Ejendommelighed er ganske enestaaende. Og en Ting til er der opnaaet. Der er nedsat en Kontrolkomité med Myndighed til at foretage Hugst indenfor de fredede Omraader, naar den skønner det nødvendigt. Dette er meget vigtigt. Det er nemlig ikke nok blot at frede disse Arealer, at lade dem ligge og passe sig selv, de maa under en vis Drift for at bevares, ellers vil de uvægerligt gro til ved Selvsaaning fra omliggende Plantninger. At dette sker, er Kontrolkomitéen nu i Stand til at forhindre. Ved denne Fredning er der skabt et Grundlag, hvorpaa der kan arbejdes videre. Det er Bornholmerne selv, der har muliggjort Fredningen ved at skaffe de nødvendige Pengemidler til Veje, og det er mit Haab, at de vil arbejde videre med Maalet for Øje: *Hele Ibsker Højlyng som Naturpark*.

Afdøde *K. A. Petersen* i *Nexø*, en Mand, der til sin høje Alderdom bevarede en rørende Kærlighed til dette Landskab, slutter en

„Majdalen“ i det fredede Ibsker Højlyng.

S. W. Iet.

lille Afhandling om det i Bornholmske Samlinger med følgende smukke Ord:

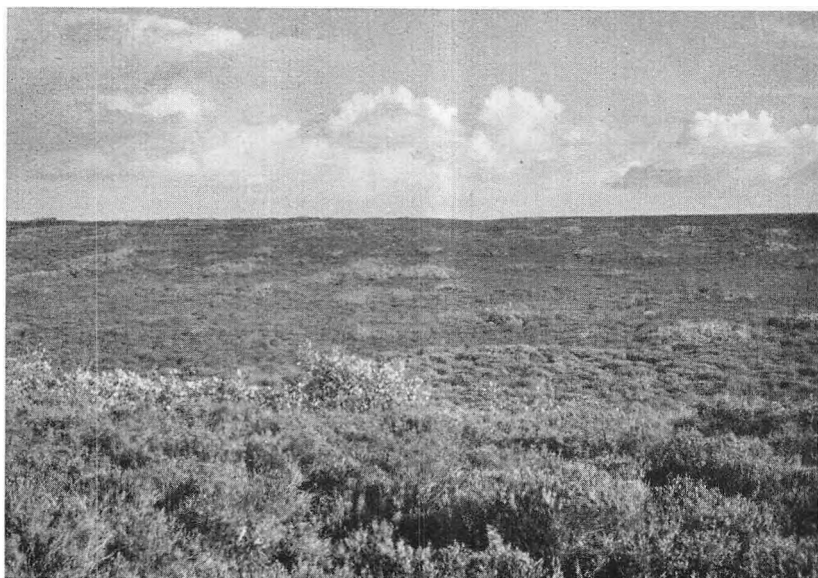
»Jeg har set Højlyngen en Vinterdag i Rimtaage, naar hver en Lyngtop, hver en Kvist paa de svajende Birke, hver en Naal paa de evigt susende Fyrretræer var overtrukket af IskrySTALLERNES glinsende Myriader. Det var vidunderligt.«

»Jeg har vandret i dette Landskab en mørk og regnfuld Efteraarsdag, naar Væden dryppede fra hver en Gren, naar de mossede, graa Klipper stod ludende over Dalene og græd — en stille, Tavshedens ustandselige Graad, som syntes at rumme al Verdens forborgne Tyngsel og Smerte.«

»Var dette skønt? Ja, for den, der følte sig i Slægt med denne Natur, var det skønt. Thi Samstemning med Naturen er altid skøn.«

»Men de fleste vil nok sige, at Højlyngen er skønnest en stille Sen-sommerdag, naar Solen skinner, og Lyngen blomstrer og breder sit lilla-røde Tæppe op over alle Bakker og ned ad alle Dalsider, saa langt Øjet naar. Da er der Fest i Højlyngen — Lyngens Fest, Ensomhedens stille Fest. For Lyngen og Ensomheden og Tavsheden hører sammen. Intet Suk er saa langeligt blødt og stille, som Vindens sagte Sus i Lyngen.«

Det er en jævn Mands jævne Ord, men skønnere — og sandere — Hymne til Ibsker Højlyngs Pris kan man vanskeligt tænke sig.

Hjerl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

DE DANSKE HEDERS NATURVÆRDIER

Af Professor, Dr. phil. KNUD JESSEN.
Formand for det naturvidenskabelige Udvalg.

De Bestræbelser, som Danmarks Naturfredningsforening udfolder for at bevare karakteristiske Rester af typisk dansk Natur i en Tilstand, der saa vidt muligt kun bestemmes af de i den frie Natur til enhver Tid virkende Faktorer, idet Menneskets Indgriben holdes ude eller begrænses paa ganske bestemt Maade, omfatter ogsaa vore Hedearealer. Foreningen imødekommer her et Krav, der er vokset frem i vide Kredse af vort Folk, efterhaanden som Erkendelsen af Hedens Egenart og Frygten for, at den totalt skal ødelægges, er blevet levende. Med fuld Forstaaelse af, at ogsaa disse „Ødemarker“ maa afgive deres Del til det almene Bedste ved Inddragelse i Produktionen, har man indset, at deres fuldstændige Udslettelse vilde gøre Danmark fattigere.

For den almindelige Bevidsthed staar det ofte, at Hedens Vegetation er ensformig og fattig, og at man ved at frede et Par Stykker Hede tilstrækkeligt har sikret Bevarelsen af Hedenaturen for Efterslægten. Et nærmere Studium viser imidlertid, at dette ingenlunde er Tilfældet; thi selv om det Antal Plantearter, der vokser paa Hederne i Danmark, ikke er særlig stort, er Hedens Vegetation, naar man med dette Udtryk omfatter alle de Vegetationsformer, der forekommer indenfor de lyngklædte Arealer, til Gengæld overor-

Hjerl Hede og Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

dentligt rigt varieret i sin S sammensætning alt efter de Kaar, som den finder paa forskellige Steder i Heden.

Med Landskabsformernes Art og geologiske Historie veksler Beskaffenheden af de Sandaflejringer, der danner Underlaget for Heden, og i Overensstemmelse dermed maa der skelnes mellem en Række Hedeformer med mere eller mindre fremtrædende Forskeligheder i Vegetationen. Der er saaledes *de flade og fattigste Heder i Midt- og Vestjylland paa Istidsflodernes Sandsletter, de bakkede Heder i de samme Egne, de bakkede Heder i Østjylland (f. Eks. Himmerland), Klithederne ved Kysterne og i Indlandet, Heder paa gammel hævet Havbund, og endelig de bornholmske Heder*. Meget afgørende for Vegetationens Karakter er desuden den Tilstand, som Lyngvegetationen fremkalder i Jordsmonet, Dannelsen af Mor, Blegsand og Al, der er forløbet uens i de forskellige Hedeformer. Man staar her overfor en Række vanskelige Problemer om Vekselvirkningen mellem Jordbund og Vegetation, der er af afgørende Betydning ogsaa for det praktiske Liv.

Indenfor hver af disse hedeklædte Landskabsformer, hvor Jordbundens Fattigdom paa tilgængelige Næringsstoffer præger alle Vegetationsformerne, veksler Vegetationens S sammensætning dernæst paa gennemgribende Maade med Variationerne i Jordbundens Fugtighed. Gaar man saaledes fra et lavere til et højere Niveau paa Heden, kan man studere de forskellige *Plantefund*, der er knyttet til det aabne Vand i Hedens Damme og Smaasøer, eller

Indlands-Klitter paa Harild Hede.

Wm. Barthelsen fot.

som tilsammen udgør forskellige mere eller mindre engagtige Vegetationer (*Moskær* eller *Grønmoser*, *Orevegetation*), og endvidere *Hedemoserne* samt *den fugtige Hede* og *den tørre Hede*. Og indenfor hvert af disse Plantesamfund kan der yderligere udskilles en Række forskellige „Vegetationsenheder“, Associationer, der hver stiller sine særlige Krav til Jordbundens Fugtighed, Surhedsgrad m. m. Dertil kommer i Tilknytning til *Klitheden* de forskellige Vegetationer paa Klitter og den afføgne Bund; langs *Aadalene*, der *snor sig gennem Hederne*, findes ligeledes egenartede Plantesamfund med deres Associationer, og desuden er der de *Hedeformer med spredte Purrer af Eg, Bøg eller Ene*, der *staar paa Overgangen til Krat*. Studiet af alle disse Vegetationsformer er imidlertid kun paabegyndt, her ligger store og betydningsfulde Opgaver og venter paa deres Besvarelse, som kan være forskellig i forskellige Dele af Landet. Og endelig for helt ud at klare Hedens Natur maa ogsaa dens Historie drages med ind i Undersøgelsen: Hvilke Dele af Heden har tidligere været skovklædt, hvornaar og hvorfor ødelagdes Skoven? Hvor og hvornaar har Fortidens Agerdyrkere taget Heden under Kultur? Hvilken Betydning har Afgrænsningen af Hederne haft for Fremkomsten af dens nuværende Fysiognomi? Ogsaa *Hedens Dyreliv* er af stor Interesse og egenartet for de forskellige Plantesamfund; det er særlig Fuglene og Insekterne, der vækker Opmærksomhed, men ogsaa f. Eks. *Hugørmen* og *Ræven* er Skabninger, der giver Livet paa Heden en særlig Tone.

I det Arbejde, der nu foregaar i de fleste civiliserede Lande med en systematisk statistisk Analyse af de forekommende Plantesamfund

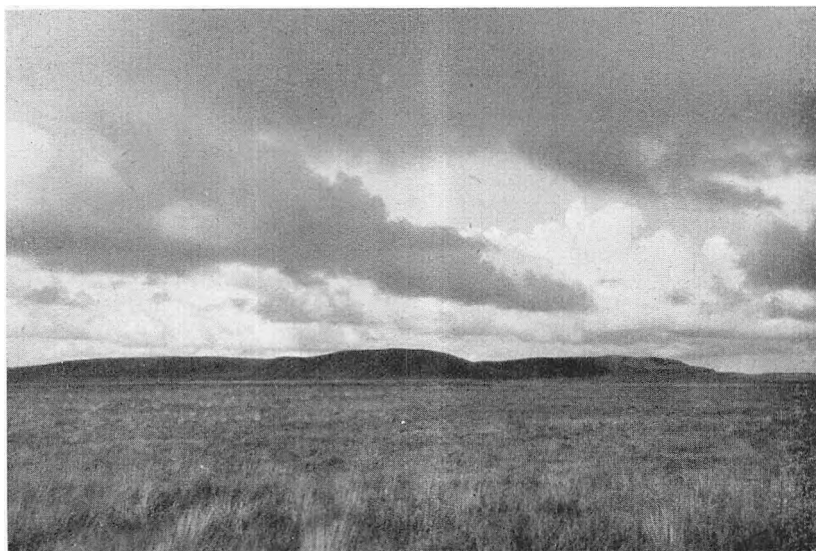

Vegetationsformer paa Randbøl Hede.

Wm. Berhelsen fot.

og de dertil knyttede Studier af Aarsagerne til Samfundsdannelsen, har Danmark været blandt de førende. Det er Undersøgelser, der vil kræve Generationers Arbejde, og en Unkladelse af Fredning af de nødvendige Studiefelter maa ikke afbryde vor Deltagelse i dette Arbejde, der som al biologisk Forskning er uundværlig ogsaa for det praktiske Liv. Danmark er saa at sige internationalt forpligtet til at gennemføre det naturvidenskabelige Studium af Lyngheden, der omfattes med saa levende Interesse af Forskere ogsaa i andre Lande, idet den i sin typiske Form er begrænset til N V Europa særlig Jylland og N V Tyskland, og overalt trues af Ødelæggelse. Takket være det offentlige og privates offervillige Forstaaelse og aabne Blik for Hedenaturens Værdier er der allerede sikret Eftertiden værdifulde Rester af Hederne i Jylland og paa Bornholm, men Arbejdet med Hedefredningen kan ikke standse dermed, endnu mangler der Sikringen af flere meget vigtige Hedeformer; saaledes er endnu intet større Areal af Østjyllands Heder fredet (f. Eks. af *Himmerlands Heder*).

Det er vor Generations Pligt at bevare, hvad bevares kan af Hedenes Egenart og Skønhed til Arv for vore Efterkommere, og ved forstaaende Forhandlinger mellem Repræsentanter for de to i lige Grad berettigede Bestræbelser, for Kultivering og for Bevaring, maatte begge kunne faa deres Part af det, der endnu er tilbage. For Fredningssagen vilde meget være vundet ved en i Tide gennemført Regulering, der kunde modvirke den *planløse* og *spredte* Opdyrkning og Tilplantning af smaa Arealer indenfor de faa endnu bevarede, store Hedeomraader.

Staldbakkerne paa Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

GENNEMFØRELSEN AF RANDBØL HEDES FREDNING

Af Wm. BERTHELSEN.

Medlem af Naturfredningskomitéen for Vejle og Omegn.

Skyer over Himlens Blaa —
lad dem gaa, lad dem gaa!
Lyngens Blomst paa Heden graa —
lad den staa, lad den staa!

Jeppe Aakjær.

Dette lille Vers skrev *Jeppe Aakjær* under sin sidste Sygdom som Motto for en Indsamling, der var iværksat af Naturvenner i Vejle til Fordel for en Fredning af Randbøl Hede. Faa har som han, i Skrift og i Tale, kæmpet mod Lyngens Udslettelse, og da han hørte, at man forsøgte at redde en af de jyske Heder fra Plov og Plantning, sendte han øjeblikkelig sit Bidrag.

Aarelangt Slid har denne omfattende Fredningssag krævet, og mange Kræfter blev sat i Bevægelse for at faa den gennemført. Skuffelser har der været rigelige af. Omtrent 7 Aar tog det, men det er da ogsaa, hvad Arealet angaar (ca. 1360 Tdr. Land), langt den største Fredning, som hidtil er bleven gennemført af Danmarks Naturfredningsforening. Og det er vel sandsynligt, at Randbøl Hede til sene Tider vil udgøre et af Danmarks anseligste og smukkeste Naturreserverater.

Tanken om at faa fredet den resterende Del af den forud saa mægtige Randbøl Hede opstod i Sommeren 1926. Dens Ophavsmand

Morbakkerne paa Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

anmodede *Vejle Turistforening* om at tage sig af Sagen, og denne sendte et Andragende om Fredning til Fredningsnævnet for Vejle Amt den 8. Juli 1926.

Den 27. August s. A. indkaldte Formanden for Vejle Amts Fredningsnævn, *Dommer A. Rudbeck*, til det første store Møde i Staldbakkerne mellem Lodsejerne og Nævnene for Vejle og Ribe Amter. Paa Grund af de med en Fredning forbundne store Udgifter, enedes man her om at indskrænke Kravet til *kun* at omfatte *Staldbakkerne* med omliggende ca. 300 Tdr. Land.

Nævnet meddelte i December Turistforeningen, at det kun kunde fremme Sagen, hvis den saa sig i Stand til at fremskaffe et Beløb paa mindst 3000 Kr., *men da Foreningen ikke kunde det, henlagdes Sagen.*

I Foraaret 1927 toges den imidlertid op igen, og Lærer *Rasmus Mortensen*, Lindeballe, Kunstmaler *A. Mårtens*, Frederikshaab og Undertegnede stiftede „*Selskabet til Randbøl Hedes Bevarelse*“ med det Formaal at søge at indsamle det af Nævnet forlangte Beløb. Selskabet fik en glædelig Tilslutning fra alle Egne af Landet. Medlemstallet blev 225 og det indsamlede Beløb 5017 Kr., indbefattet større Bidrag fra *Vejle Amts historiske Samfund*, *Vejle Amt*, *Randbøl Kommune*, *Vejle Byraad*, *Vejle Turistforening* og *Danmarks Naturfredningsforening*. Til Bortlodning blandt Medlemmerne skænkede en Række danske Kunstnere værdifulde Gaver.

Selskabet til Randbøl Hedes Bevarelse anmodede 19. Septbr. s. A. Danmarks Naturfredningsforenings nystiftede *Lokalkomité for Vejle*

Staldbakkerne paa Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

og Omegn om at overtage Sagen, idet det samtidig henstilledes at søge den oprindelige Tanke realiseret — hele Hedens Fredning.¹⁾

I Vejlekomitéen nedsattes et Underudvalg, bestaaende af Komitéens Formand, Amtmand, Kammerherre *Knud Valløe*, Overretssagfører *Fr. Knudsen*, Kunstmaler *Mårtens* og Tandlæge *Berthelsen*, som arbejdede videre med Fredningen. Formanden for Naturfredningsforeningens Hovedbestyrelse og Formanden for Foreningens tekniske Udvalg besaa Heden, og Oktober 1928 undersøgte ogsaa Professor, Dr. phil. *Knud Jessen* den som Repræsentant for Danmarks Naturfredningsforenings naturvidenskabelige Udvalg²⁾.

Aaret efter — Oktober 1929 — var Sagen efter mange og trange Forhandlinger, hvorunder ogsaa Højesteretsagfører *Ejvind Møller* ydede Komitéen uvurderlig Hjælp, bragt saa vidt, at Andragende om Fredning igen kunde sendes til Nævnene for Vejle og Ribe Amter, hvorefter Dommer Rudbeck for Vejle-Nævnets Vedkommende udbad sig en Erklæring af Statens Naturfredningsraad, der 1. Decbr. aflagde Besøg paa Heden og afgav til de 2 Nævn en varm anbefaling af Fredningen. Den 13. Decbr. 1929 og 9. Maj 1930 havde de 2 Nævn i Fællesskab Møder med Lodsejerne, hvorefter Sagen blev optaget til Kendelse.

Paa „*Det danske Hedeselskab*“s Repræsentantmøde den 24. Juni 1930 stillede Formanden for Ribe Amts Fredningsnævn, Dommer *Esmann*, et Forslag, hvorefter Bestyrelsen opfordredes til at købe hele Hede-

¹⁾ Aarsskrift 1927—28, Side 73 og Aarsskrift 1930—31. Side 61. ²⁾ Aarsskrift 1928—29, Side 123.

arealet med Fredning for Øje, men *I. C. Christensen* gik imod det.³⁾

18. November s. A. faldt Vejle Amts Fredningsnævns Kendelse⁴⁾, og heri bestemtes det, at Randbøl Hede i Vejle Amt bør fredes, medens Ribenævnets Kendelse den 11. Decbr. gik imod Fredningen af det mindre Areal i Ribe Amt⁵⁾.

Paa Grund af Erstatningernes Størrelse forelagdes Vejle-Nævnets Kendelse automatisk Overfredningsnævnet, hvorimod Ribenævnets af Justitsministeriet blev appelleret til dette. Samtidig fremsendtes anbefalende Erklæringer fra *Nationalmuseet*, *Danmarks geologiske Undersøgelse* og de *historiske Samfund* i Ribe og Vejle Amter til Overfredningsnævnet, som den 21. Septbr. 1931 efter en Besigtigelse af Arealerne holdt et afsluttende Møde paa Heden med Lodsejerne og de 2 Amts-Nævn.

I November s. A. kom Taksationskommissionen hertil for paa Grundlag af den foretagne Opmaaling at taksere Arealerne, og den 19. November 1932 afsagde Overfredningsnævnet den endelige Kendelse (Aarskriftet, Side 135), som i det væsentlige blev en Stadfæstelse af den Kendelse, som Formanden for Vejle Amts Fredningsnævn, Dommer *Rudbeck*, afsagde i 1930, medens Ribe Amts Nævnets Kendelse blev omstødt, saaledes at Arealet i Ribe Amt nu ogsaa blev fredet. Den samlede Erstatning til Lodsejerne blev fastsat til 24.094,73 Kr., og Statens Andel heraf — 11.529,82 Kr. — bevilgedes af Rigsdagen den 9. Januar 1933. 4.500 Kr. er udredt af Selskabet til Randbøl Hedes Bevarelse, 2.000 Kr. af Danmarks Naturfredningsforening (en Gave fra Enkefru *Agnete Gry*, København) og 300 Kr. af Vejle Amts historiske Samfund, 3.550,75 Kr. af Vejle Amts Reparationsfond og 2.214,16 Kr. af Ribe Amts Repartitionsfond.

Hermed var Randbøl Hede med sin gamle Studevej og sine mange Oldtidshøje fredlyst, og det har sikkert glædet alle danske Naturvenner at se denne Fredningssag ført til en lykkelig Afslutning — ikke mindst Medlemmerne af Selskabet til Randbøl Hedes Bevarelse, som oprindeligt tog Initiativet i hele denne betydningsfulde Fredningssag. En Fremtidsopgave maa det blive enten at erhverve eller søge belagt med Fredningsservitut de opdyrkede Arealer, som et Par Steder rager ind i Heden.

³⁾ Aarskrift 1930—31, Side 129.

⁴⁾ Aarskrift 1930—31, Side 129.

⁵⁾ Aarskrift 1930—31, Side 130.

Hjerl Hede og Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

HJERL HEDE OG FLYNDERSØ

Af Botanikeren,
Professor, Dr. phil. KNUD JESSEN.

De store Hedearealer, som Direktør Hjerl Hansen har fredlyst ved Flyndersø, udgør en Del af Hjelm Hede, idet de omfatter de ubeplantede Arealer paa begge Sider af den sydlige Del af Søen, paa Vestsiden af denne en smal Bræmme af Hjerl Hede, men paa Østsiden af Søen i det væsentlige hele det omfattende, ubeplantede Hedeareal i Sevel Sogn mellem Flyndersø og Vejen Flyndersø Mølle—Sevel. Ialt omfatter det fredede Areal 700 ha.

Saavel i geologisk som i botanisk Henseende frembyder dette Omraade Forhold af overordentlig Interesse for Forstaaelsen af vore Landskabstypers Oprindelse, saavel som af Vegetationens Historie og af de Kaar, der betinger dens nuværende Sammensætning. Disse Sider af Hedens Natur findes korteligt omtalt i det følgende. Endnu foreligger der ikke nogen Redegørelse for Dyrelivets specielle Karakter paa de fredede Arealer samt i Flyndersø, men der maa dog her gøres opmærksom paa, at den kun fra et enkelt Omraade i Danmark kendte Glatnog netop findes her ved Flyndersø og saaledes muligvis forekommer paa det fredlyste Omraade.

Hjerl Hede og Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

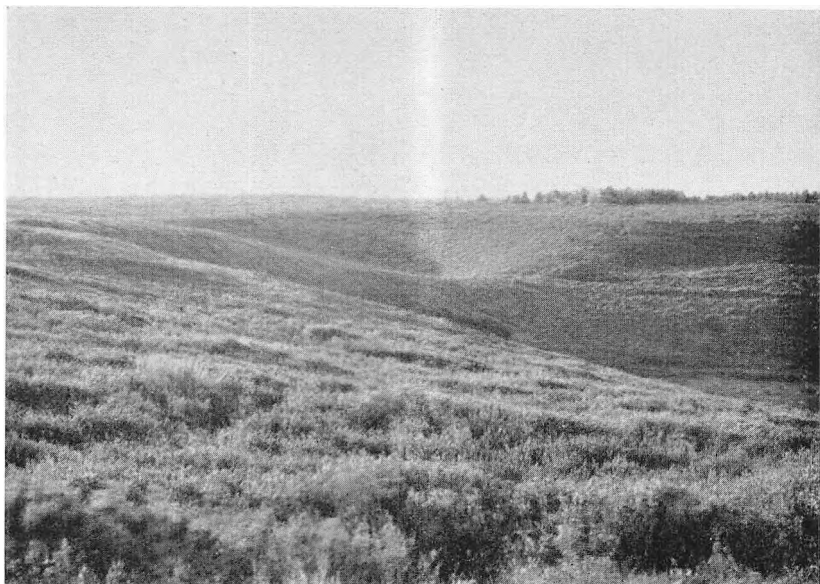
DE GEOLOGISKE FORHOLD I EGNEN OMKRING FLYNDERSØ.

Ved Afdelingsgeolog Dr. phil. HILMAR ØDUM.

Naar man fra et højtliggende Sted betragter Hjelm Hede, falder det straks i Øjnene, at Landskabet i det store og hele vilde frembyde en temmelig jævn Flade, hvis ikke selve Søen, de tilgrænsende Dale og de mange runde Gryder fandtes; ingen væsentlige Bakker hæver sig op over den jævne Flade, før vi naar Bakkelandet Vest for Hjerl Hede.

Dette iøjnefaldende Træk hænger aabenbart sammen med Terrætnets Tilblivelseshistorie. Hjelm Hede er en typisk „Hedeslette“, en jævn Sandslette aflejret af de rige Strømme af Smeltevand, der under Slutningen af sidste Istid produceredes af Indlandsisen. — Imidlertid kan denne Istidsflods Udspring ikke have ligget i selve denne Egn; den maa søges langt længere mod Syd i Egnen ved Funder-Silkeborg. Hjelm Hede-Sletten er et Led af de „Terrasser“ af Smeltevandssand, der — følgende den nuværende Skive Aa — udgør den højst ejendommelige Karup Hede-Slette. Herom skriver N. V. Ussing („Om Jyllands Hedesletter og Teorierne for deres Dannelse“. Oversigt over Det kgl. Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1903 Nr. 2, Side 138—140):

„Den øverste Terrasse i Dalsystemet har ved Dollerup en Højde af 67 m og ved Karup en Højde af 50 m over Havet. Fra disse

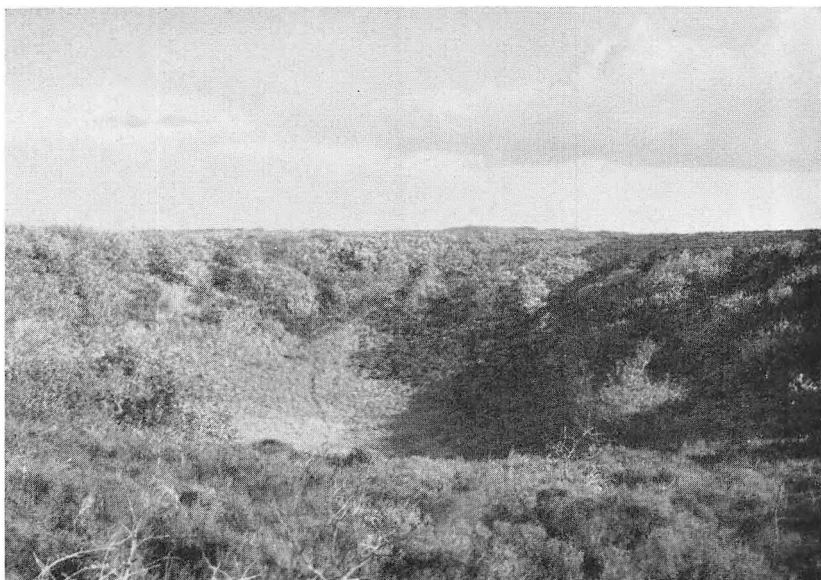

Jordfaldshullet ved Blokhuset paa Hjerl Hede.

Wm. Barthelsen fot.

Punkter synker den ret jævnt ned gennem Hjortedal og Karup Dal; ved Sammenstødet mellem begge er Højden 35 m. Ved Hagebro er den dalet til 28 m, og videre mod Nord glider den ud i Hjelmhedes omtrent horizontale 20 m-Terrasse. Der er saaledes en høj Grad af Sandsynlighed for, at Hjelmhede Terrassen er genetisk sammenhørende med øverste Terrasse i Karup Systemet, altsaa at de Sandmasser, som borttoges, da sidstnævnte Dalsystem eroderedes ned til øverste Terrasse, aflejredes i Hjelmhede Terrassen. Sikkert er, at Vandmasserne fra Karup Dal og dens Forgreninger paa dette Tidspunkt maa have strømmet ud over Hjelmhede, bredt sig over Terrassen og jævnet denne, men at de ikke har efterladt sig nogen Erosionsdal eller andet Spor i det lave Terræn mellem Hjelmhede Terrassens Stykker (det er vel ikke udelukket, at den langstrakte Sø Syd for Flyndersø (Stubbergaards Sø) delvis kan skyldes Erosion, men Terrænforholdene viser, at den ikke kan sættes i Forbindelse med Karup Dalen).

Et saadant Forhold kunde maaske fremkomme uden Isens Hjælp, hvis Hjelmhede Terrassen svarede til Havets daværende Niveau. Men denne Mulighed er udelukket, da Havets Dannelser ikke nær gaar saa højt op. Det maa derfor antages, at det var Isen, som bevirkede, at *baselevel* til at begynde med kun sænkedes til ca. 20 m.; Hjelmhede Terrassen kom til at bestaa af mange Stykker, fordi Isen endnu laa over det øvrige, da den øverste Terrasse i Karup Dalen dannedes. Dette er ogsaa i og for sig sandsynligt, thi den første

Jordfaldshullet „Tønden“ paa Hjerl Hede.

Wm. Bertheisen fot.

Del af Karup Dalens Erosion kan som ovenfor nævnt næppe have taget lang Tid, og paa den anden Side maa det antages, at Isens Bortsmeltning fra Hjelmhede Lavningen krævede en ret anselig Tid. Saaledes har de sandfyldte Vandmasser begyndt at skylle ud over Hjelmhede Lavningen, længe inden Isen var helt forsvundet derfra, og saaledes opstod det besynderlige Hjelmhede Landskab med en Terrasse, som ved uregelmæssige Lavninger er adskilt i mange Stykker. Lavningerne viser os de Steder, som Isen sidst smeltede bort fra.

Smukkeste fremtræder dette Landskab i Egnen om Flyndersø og i den store Mose og Hedestrækning omkring Hvidemose Jernbanestation. Her er derfor ogsaa de udprægede Jordfaldshuller talrigst.“

Vi staar her overfor det andet ejendommelige Træk i dette Landskab: „Jordfaldshullerne“. Ussing giver den uden Tvivl rigtige Forklaring herpaa: at Egnen omkring Flyndersø maa have været isdækket, kort før Smeltevandsfloderne fandt Vej her og aflejrede den flade Sandslette. Sandslettens Udjævning af Terrænet fandt Sted, endnu inden Isen var fuldstændigt bortsmeltet; adskillige isolerede Rester af Isen („døde“ Isklumper) begravedes under Sandet, og de smeltede først bort, efter at Sandaflejringen var tilendebragt. Derved sank Sandoverfladen naturligvis ind paa de paagældende Steder, og der opstod et Utal af større og mindre „Jordfaldshuller“, nogle ret regelmæssigt runde, andre meget regelmæssige af Omkreds og Dybde. Selve Flyndersø — med dens uregelmæssige Kontur — er formodentlig at betragte som en Række sammenflydende Jordfaldshuller.

Jordfaldshul i det gamle Egekrat paa Hjerl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

Dette Fænomen — Jordfaldshullerne — kendes ogsaa fra andre Steder i Landet, men intetsteds i en saadan Udstrækning, saa talrige, saa evidente i deres Oprindelse og saa velbevarede; Terrænet omkring Flyndersø er i denne Henseende noget ganske enestaaende i Danmark, og heller ikke i vore Nabolande kendes (saavidt vides) noget tilsvarende.

Et tredie Træk i Landskabets Historie udgøres af den *Erosion*, der har fundet Sted siden Istiden. Forsvundne og endnu eksisterende Aaer og Bække har nedgravet deres Dale og Kløfter til forskellig Dybde, hvorved de dels har frembragt tørre Dalstrækninger, dels Sænkninger, der har givet Plads for *Alluvialaflejringer* (Sand, Ler, Dynd og Tørv). Som et smukt Typeeksempel herpaa kan fremhæves Aadalen Syd for Flyndersø: De stejle Erosionsskrænter, Engene i Dalbunden og den slyngede Aa — et Billede, der ved Nutidens gennemførte Regulering af Vandløbene med tilhørende Afvanding eller Overrisling staar i Fare for at udviskes eller helt at forsvinde fra det danske Landskab. — Ogsaa i mange af de afløbsløse Jordfaldshuller findes Smaasøer eller Tørveaflejringer, der frembyder Stof til Studiet af Vegetationens Historie siden Istiden.

Og endelig kan *Flyvesandet* nævnes som det fjerde Element i Landskabet. Vinden har uden Tvivl haft fri Lejlighed til straks efter Isens Bortsmeltning at tage fat i det vegetationsløse, sandede Land, og ogsaa paa senere Tidspunkter har Erosion af Skrænterne eller Hedebrande aabnet Angrebspunkter for Vinden. Vi finder derfor

Nordsiden af den store Dal paa Hjerl Hede.

Wm. Borhelsen fot.

spredt i Terrænet dels afblæste Steder, dels udstrakte Klitter af Flyvesand, der ved deres urolige Overflade danner iøjnefaldende Partier.

Er denne Egn saaledes rig paa forskellige Terrænformer, er den næppe mindre rig paa *Jordbundstyper*. Allerede i sin Oprindelse er Jordbunden forskellig fra Sted til Sted (Smeltevandssand, Flyvesand, Dynd, Tørv), og yderligere har de forskellige Omraader gennemløbet meget forskellige Processer. Jordbundens Tilstand (Fugtighedsforhold, Næringsmængde, Aldannelse, Surhedsgrad o. m. a.) er afhængig ikke alene af de øjeblikkelige Forhold: Mineralsammensætningen, Grundvandets Dybde, Vegetationen o. l. men ogsaa af Jordbundens Historie: tidligere Tidens Klima, Vegetation og eventuel Opdyrkning. Som Følge deraf frembyder de forskellige Terræn- og Vegetations typer indenfor Omraadet meget forskellige Jordbundstyper.

For Studiet heraf er der gammel Tradition i Danmark. Afdøde Overførster P. E. Müller regnes internationalt for en af Grundlæggerne af denne overordentlig vigtige Videnskab, og hans Arbejde føres videre af andre. Der er imidlertid mange uløste Spørgsmaal tilbage, som kræver deres Løsning, men Forudsætningen for, at Arbejdet kan føres videre, er Tilstedeværelsen af egnede Studiefelter. Med Kultivering af Jorden udslettes den oprindelige Jordbundstilstand og dermed Muligheden for videre Studium.

Den rigt afvekslende Vegetation omkring Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

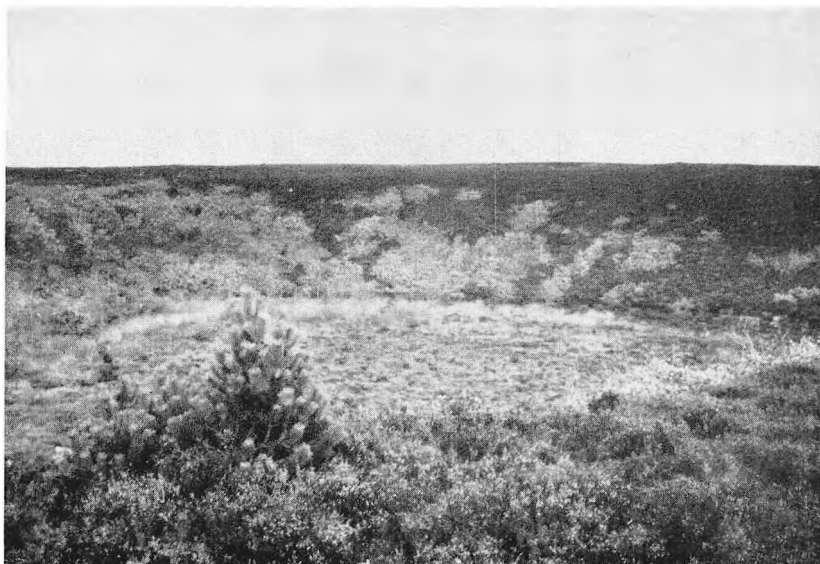
OM VEGETATIONEN OMKRING FLYNDERSØ

Ved Professor, Dr. phil. KNUD JESSEN.

De Landskabsformer, som Dr. phil. H. Ødum har omtalt i det foregaaende, nemlig Hedefladsen med dens Jordfaldshuller og Klitter, Skrænterne og Slugterne ned mod Søen samt dennes Bredder og mere lavvandede Dele, afgiver de i Henseende til Livsbetingelser stærkt varierede Bundforhold, efter hvilke Plantevæksten paa Omraadet har maattet indstille sig. De vigtigste Plantesamfund, der her findes repræsenteret, er Lynghede og Egekrat samt forskellige Typer af Eng, Sump, Mose og Vandvegetation.

Lyngheden er sammensat af det sædvanlige Selskab af Dværgebuske nemlig Hedelyng og Revling samt Melbærris, Tyttebær og Engelsk Visse m. fl., og visse Steder fremkommer Blaabær og Mosebølle. Den breder sig over langt den største Del af Arealet saavel paa selve Fladsen som over Klitterne i Grimmebakker og paa de ikke kratklædte Skrænter mod Søen og i Jordfaldshullerne.

Egekrat findes kun paa Østsiden af Søen og klæder her i stor Udstrækning de indtil ca. 15 m høje Skrænter ned mod denne. Krattene, der hovedsagelig bestaar af Stilkæg, men ogsaa af Vinteræg, Bævreasp og Røn samt Enebær og Kaprifolie, bliver 3—4 m eller højere ved Foden af Skrænterne ned mod Søen eller paa Skraaningerne af visse Jordfaldshuller, og Egen er her træformet med nogle lunde rette Stammer, men oppe paa selve Fladsen synker Krattet

Jordfaldshul med vanddækket Bund og typisk Vegetation.

Wm. Berthelsen fot.

hurtigt ned til at blive et lavt Pur, hvor de enkelte Buske med nedliggende eller opstigende krogede Grene, eller Grupper af saadanne Buske danner grønne Øer i det brune Lyngdække. Disse lave Egebuske sætter i visse Aar rigelig Frugt, og der kan overalt i Heden mellem Smaakrattene iagttages spredtstaaende Frøplanter af Eg, de yngste anslaaet til mellem 5 og 10 Aar gamle.

Paa Vestsiden af Søen findes intet Egekrat; men sikkert har der ogsaa her i tidligere Tid staaet Krat i hvert Fald paa Skrænterne mod Søen, thi Planter som Enebær og Ørnebregner, der er typiske for Undervegetationen i Egeskov, danner Bestande paa Skrænterne flere Steder paa denne Side af Søen.

Som oftest er Bunden i Jordfaldshullerne tør, og deres dybeste Parti indtages da af en Græsplet bestaaende af Rødsvingel og Katteskæg m. fl., medens Siderne oftest er lyng- sjældnere kratklædt. Kun i nogle Jordfaldshuller er Bunden saa uigennemtrængelig for Vand, eller saa lavt liggende, at der har kunnet samle sig Fugtighed og dannes Tørv paa den. Dette ses f. Eks. i et Jordfaldshul paa Vestsiden af Søen. Dets Bund var vanddækket, og det lave Vand var opfyldt af submers Tørvemos. Ude i den lille Sø stod spredte Tuer af Lyse-Siv, rimeligvis stammende fra en Tid, da Hullet har været mere tørt, og langs Bredden havde der dannet sig en faa Meter bred Engstrimmel med en af Fugtighedsforholdene betinget Zondeling af Vegetationen: yderst Liden-Siv, derefter Blaatom og højest, næstmest Lyngen Katteskæg; desuden stod der enkelte Enebærbuske

Søbredden langs Odden ved Flyndersø.

Wm. Berthelsen fot.

omkring Søen. Tvillingmosen fremtraadte som en bølgende Eng af Smalbladet-Kæruld, medens andre af de fugtige Jordfaldshuller er overgaaet til Højmoestadiet med fremherskende Vækst af Sphagnum (Tørvemos). I en saadan lille Sphagnummose fandtes det for mange jydske Moser karakteristiske Selskab af Hvid Næbfrø, Dynd-Star, Traad-Star og Rund-Soldug. Et endnu mere fremskredet Stadium repræsenteres f. Eks. af Hedemosen ved Hatten paa Østsiden af Flyndersø, thi her var Tørvemosset undertrykt, og en hedeagtig Vegetation med et stærkt fremtrædende Element af Dværgbuske havde taget Arealet i Besiddelse. Revling tillige med Tue-Kæruld var de dominerende i Selskabet, men tillige bredte sig Lyng, Klokke-lyng, Pors og Rosmarienlyng samt Smalbladet-Kæruld, der øjensynlig stod som en Overlever fra en tidligere mere fugtig Tilstand paa Mosen.

Langs Søbredden ses det eneste større direkte Indgreb af Mennesket paa Arealet — bortset fra enkelte Stier — nemlig den Kanal, med et dertil hørende Dige, som følger Søen langs store Strækninger. Den gravedes for et Par Menneskealdre siden, men er nu næsten helt tilgroet. Vegetationen har faaet Lov til at indstille sig efter de nye Kaar, som Anlæggelse af Kanal og Dige betingede, og fremtræder her nu med en Fylde af forskellige Plantesamfund, som giver dette Parti en særlig Charme. Der findes endnu smaa Partier med aabent Vand i Kanalen, og her træffes Bestande af Frøbid, Gul-Aakande m. fl., men iøvrigt indtages næsten hele Kanalen af vekslende For-

Aadalen gennem Hjerl Hede.

Wm. Bertheisen fol.

mer af Sumpvegetation. Star-Sumpe, dannet fortrinsvis af Tosnabled-Star er fremherskende, men ogsaa Sump-Padderok, Høj-Sødgræs, Tue-Star og Lyse-Siv kan dominere, ledsaget af en Mængde andre Arter. Denne Sumpvegetation glider over i engagtige Samfund, som dækker den smalle Zone lavt Land mellem Sø og Skrænt; her findes ofte udviklet Smaakrat af Pil. Paa selve Diget ved Kanalen er Lyng-hede og tør Græsmark fremherskende, men langs Foden af det, ofte til begge Sider, findes en Bræmme af lavt Krat, dannet af Øret Pil og Pors.

Søbredden er for en stor Del udpræget Haardbund ofte udformet som smaasten Strand, idet Bølgeslaget er ganske kraftigt. Som Følge deraf er Vegetationen langs Bredden ret svagt udviklet. Almindelig Sumpstraa kan dog danne tætte Samlag og ligesaa Rørgræs og Høj-Sødgræs. Vandplantefloraens vigtigste Arter synes at være Vand-Pileurt og Arter af Vand-Ranunkel.

Som det vil fremgaa af denne lille Oversigt, findes der omkring Flyndersø en Række af de vigtigste Vegetationsformer, som er karakteristiske for Vestjylland, og et nærmere Studium af Omraadet vil utvivlsomt godtgøre Tilstedeværelsen her af endnu flere af disse. Størst Udbredelse og en særlig Interesse har Heden og Egekrattet. Fredet, som disse Plantesamfund nu er, vil de faa Lov til at helligge upaavirkede af Kulturindgreb, og deres videre Skæbne ud i Fremtiden vil udelukkende være bestemt af de i den frie Natur til enhver Tid virkende Faktorer. Utvivlsomt har Egebevoksningen tid-

Flynderse.

Wm. Berthelsen fot.

ligere været baade mere udbredt og mere storvokset, men har maattet vige for Lyngen, idet samtidig Egeskovens Bundtilstand har ændret sig til den for Lyngheden karakteristiske. Aarsagerne til en saadan Forskydning kan have været forskelligartede, men det er sandsynligt, at Indgreb af Mennesket og dets Husdyr gennem Ti-

Aadalen ved Blokhuset paa Hjerl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

Flyndersø.

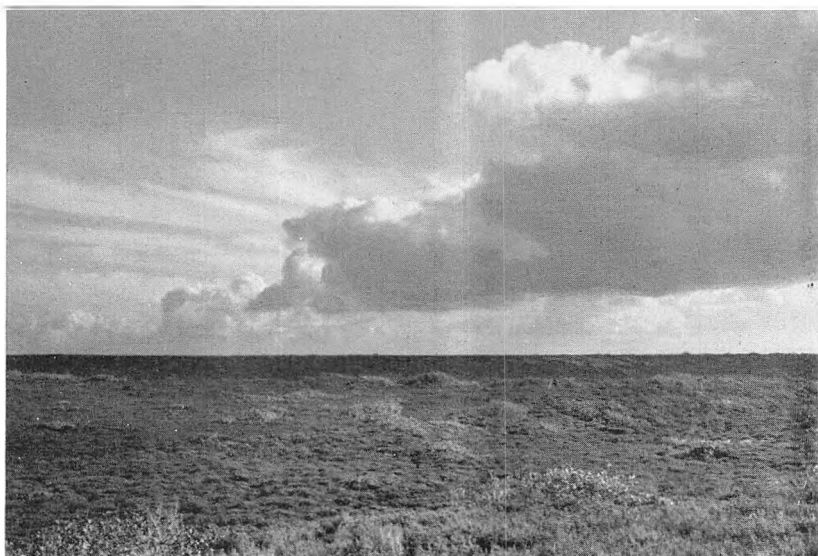
Wm. Berthelsen fot.

derne har været stærkt medvirkende til at holde Egen nede og dermed befordre Udbredelsen af Lyngen. Hvorledes vil nu Udviklingen forme sig i Fremtiden? Vil Egekrattet brede sig paa Lyngens Bekostning eller vil Lyngen stadig sejre? Arealets Fredning vil sikre, at de foreliggende gode Betingelser for Studiet af visse af de Fak-

Den store Dal paa Hjerl Hede set mod Nord.

Wm. Berthelsen fot.

Hjerl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

torer, som vil være afgørende for Forløbet af Kampen mellem Hede og Krat, f. Eks. Jordbundens Tilstand, stedse vil kunne udnyttes.

Det vil af den geologiske saavel som af den botaniske Fremstilling i det foregaaende fremgaa, at Fredningen af Omraadet omkring Flyndersø er af overordentlig stor Værdi. Dets Terrænformer er

Indsandet „Grimmerbakker“ paa Hjerl Hede.

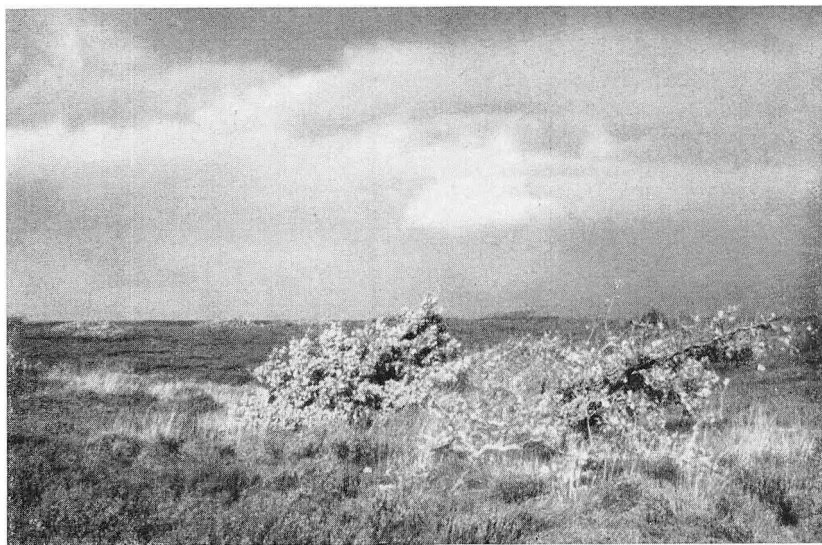
Wm. Berthelsen fot.

Vindblæst Egekrat paa Hjerl Hede.

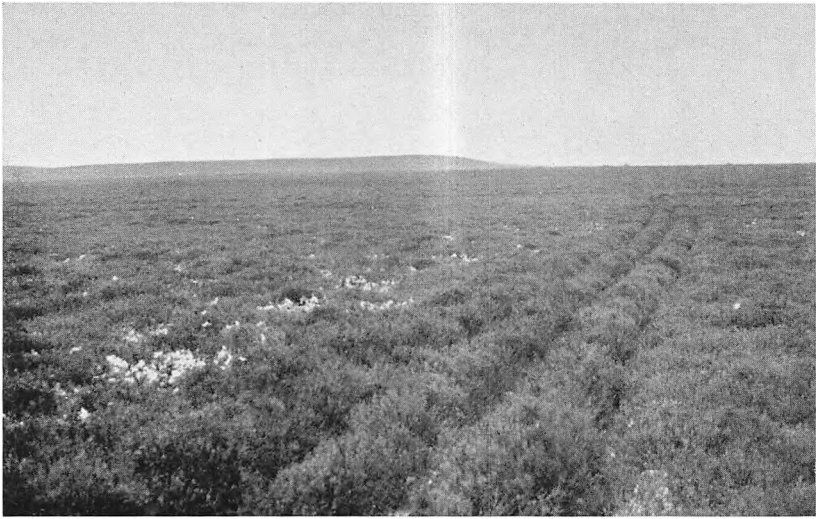
Wm. Berthelsen fot.

enestaaende og taaler daarligt at tilsløres ved Opdyrkning eller Beplantning; det omfatter typiske Vegetationsformer af stor Interesse, og dets forskellige Jordbundsformer frembyder et vigtigt Materiale for Studiet af Relationen mellem Plantevækst og Jordbund, et Materiale, der øjeblikkelig vil tilintetgøres ved Kultivering.

Gammelt Egekrat paa Hjerl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

Harild Hede.

Wm. Berthelsen fot.

HARILD HEDE

UDTALELSE AF VORT NATURVIDENSKABELIGE UDVALG

Topografiske og geologiske Forhold.

Det af Hr. Godsejer Axel Castenschiold til Fredning udsete Hedeareal liggende i Rind Sogn, Ringkøbing Amt, Ejstrup Sogn, Aarhus Amt, indtager et Omraade af den sydvestlige Del af den for en stor Del af Nørlund Plantage dækkede Bakkeø mellem Fladerne langs Holtum Aa og Kvindebæk i Syd og Federholt Aa i Nord. Det noget uregelmæssigt formede Areal har en Udstrækning fra Nord for Topsted Bjerg omtrent til Ulvemose af ca. 2 km, og fra Lille Langbjerg til Skellet mod Statens Areal i Øst af ca. 1,3 km.

Arealets Overflade sænker sig bølgeformet mod Sydvest fra Højderne langs Nordgrænsen, Topsted Bjerg, Store Langbjerg (250 Fod) og Lille Langbjerg. Overfladelaget paa langt den største Del af Arealet bestaar af stenet Sand, et enkelt Sted er der dog fundet kalkfattigt Ler, og mod SV og SØ findes smukt udviklede Indsander med Klitter og Grussletter.

Klitterne indtager flere Steder i disse Flyvesandsarealer en ejendommelig Retning, nemlig i NS eller SV—NØ; i hvert Fald i den sydvestlige Indsande skyldes dette Ageranlæg fra Oldtiden (se frem). I de kraftige Vindbrud, som især præger den østlige Indsande, ses en gammel Overfladedannelse som et tykt mørkt Lag 1,5—2 m under Klitternes Top.

Flyvesandsarealer paa Harild Hede.

Wm. Bertheisen fot.

Botaniske Forhold.

Langt den største Del af Arealerne indtages af typisk Lynghede, der med enkelte Undtagelser ikke synes nogensinde at have været opdyrket. Ejendommelige og interessante Plantesamfund af anden Art findes desuden flere Steder navnlig paa Flyvesandsarealerne og de dertil knyttede Grussletter samt i lave Partier paa Heden (Lichensletter, begyndende Klitdannelse ved Mosser (*Polytrichum piliferum*) og Revling, Klitter med Klittag, Sand-Star og Graapil; Kær med Vegetationer af Kæruld, Almindelig Star, Hirse-Star, Blaa-top, Klokkelyng m. m.). Den saaledes repræsenterede Vegetation giver et værdifuldt Udsnit af den for Midtjyllands udyrkede Area-ler karakteristiske Plantevækst. Over hele Arealet ses enkelte, spredt-staaende smaa selvsaaede Bjærgfyrrindivider.

Arkæologiske Forhold.

I den sydvestlige Del af Bakke-Ømraadet findes et hidtil uomtalt Ageranlæg af den Type med Smaavolde omkring de rektangulære Agerfelter, som Professor G. Hatt har beskrevet flere Steder fra Jylland og henført til den ældre Jernalder, men som hidtil har været ukendt i denne Del af Halvøen. Det fremgik som sandsynligt af den foreløbige Besigtigelse af Stedet, at Klitdannelsen her er opstaaet i Tilknytning til dette Ageranlæg, idet lave Klitvolde indtog Retningen N-S, medens de mod Nord fortsættes i Agervolde af sædvanlig Type.

Klitdannelse paa Harild Hede.

Wm. Berthelsen fot.

Under Henvisning til ovenfor fremstillede kortfattede Karakteristik af de naturhistoriske og arkæologiske Forhold paa „Harild Hede“, hvortil yderligere kan tilføjes, at Heden er Fristed for en kraftig Bestand af Urfugle, maa det naturvidenskabelige Udvalg i Danmarks Naturfredningsforening udtale, at det vil anse en Fredning af „Harild Hede“ mod Beplantning, Opdyrkning og Bebyggelse for at være af den største Værdi som et Led i Beskyttelsen af de sidste Rester af den i midtjydske Hedeegne saa voldsomt truede oprindelige Natur.

Paa det naturvidenskabelige Udvalgs Vegne:

Kaj Berg,
Dr. phil.

R. Hørring,
Museumsinspektør.
mag. scient.

J. Brøndsted,
Museumsinspektør.
Dr. phil.

Ejvind Møller,
Højesteretssagfører.

C. Raunkjær,
Professor ved Universitetet.
Dr. phil.

Hilmer Ødum,
Dr. phil.

Knud Jessen,
Professor ved Universitetet.
Dr. phil.
Udvalgets Formand.

Stranden langs Æbeltoft Vig mellem Molskroen og Dragsmur.

Wm. Berthelsen fot.

ÆBELTOFT VIG

Af Skovrider AKSEL THYSSEN,

Formand for Naturfredningskomiteen for Djursland.

»Men i vore Dage er det ved Stranden, det foregaar«. (Borgmester Hedebo i Københavns Borgerrepræsentation 24/11 32).

For mindre end en Snes Aar siden laa Stranden ved Æbeltoft Vig saa stille hen, som den havde ligget, siden Havet i længst forsvunden Tid trak sig tilbage fra de omgivende Randmoræner, kun efterladende den rørbekrantede Bogens Sø.

Langs Vigens flade, græsklædte Bred løber nu som før den gamle Færdselsvej fra Mols og Helgenæs til Købstaden Æbeltoft. Her kom Molboerne og de fra Helles til Fods eller agende, naar de skulde betale kgl. Skat, møde i Retten eller gøre deres beskedne Indkøb.

Vel var Stranden øde, men de gamle følte sig hjemme i Naturen, og der var nok at se for den, som havde Øjne dertil. Mod Land de stejlt affaldende Bakker med Heder og Krat — Rester af Fortidens Skove — afvekslende med dyrkede Marker og græsklædte Kær. Til Søes saas de hvide Sejl paa Fiskernes Baade og stundom Røgen fra Aarhus eller Københavnerdamperen i Udløbet til Kattegat.

Folk, der kom hjem fra fremmede Lande, sammenlignede Vigen med Bugten ved Neapel, med norske Fjorde eller med svenske Søer, og dog er Landskabet saa hjemligt som noget; typisk jydsk med de mørke Lyngbakker, typisk dansk med Bakkernes afrundede Former, med de blomstrende Krat og de muntre Bække. Hovedkulds styrter disse sig ned gennem Slugterne for roligere at flyde hen over den hæ-

De gamle Tangdiger ved Æbeltoft.

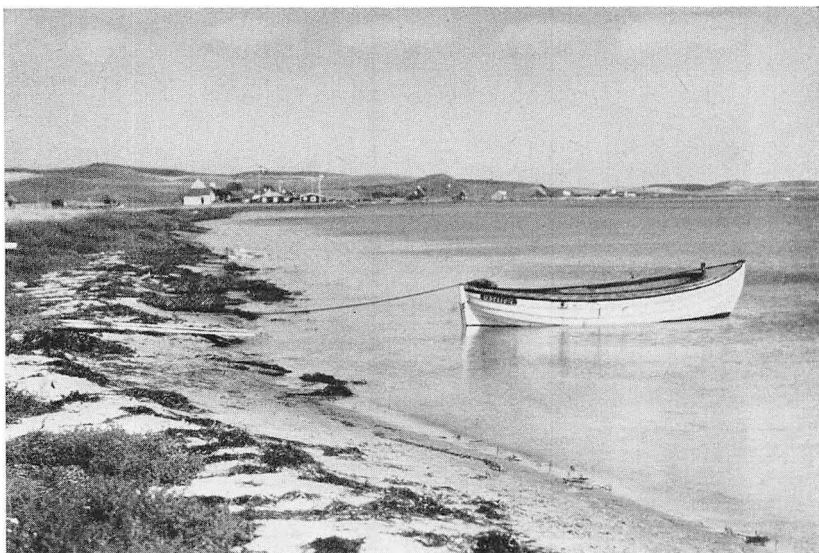
Aksel Thyssen fot.

vede Havbund og umærkeligt forene sig med Vigens friske Bølger. Fra Haverne i den idylliske lille By med de røde Tage, de grønne Træer og de gamle Tangdiger, saa man i Solskin over Vandet „Bjergene“ ganske nær, man skelnede Huse og Gaarde. Men tog man Vejen rundt, var der længere end som saa. Selv paa Ryggen af en rask Hest, som lod det korte Græs langs Strandkanten forsvinde under sine Hove og med Lethed sprang over Bækløbene, varede Turen til Dragsmur halvanden Time. Meget hurtigere gik det ikke paa Cyklen; thi det mærkelige var, at man ikke undgik Modvind. Havde man den ikke straks, mærkedes den efterhaanden, som Vejen krummede indtil Bogens Hoved. Men her var det ogsaa dejligt at hvile ud, bade, naar Aarstiden tillod det, men ellers betragte Søfuglene og lede efter sjældne Planter. En af de første om Foraaret er den nikkende Kobjælde.

Ogsaa historiske Minder knytter der sig til Æbeltoft Vig. I Oldtiden, da Vandstanden som nævnt stod højere, fandtes en Række naturlige Havne, i hvilke Datidens skrøbelige Baade søgte Ly. Om tidlig Bebyggelse vidner de mange Gravhøje og Oldtidsfund.

Paa Helgenæs lader Saxo Harald Blaataand falde for Palnatokes Skud. Baade her og paa Mols gik Marsk Stig i Land for at jage i de store Skove, men ogsaa for at plyndre!

»Den Bonde han ganger paa Marken ud,
og saar han der sit Korn.
Hjælp os Gud Fader i Himmerig!
og haver nu Hjelm faaet Horn!«

Det indre af Æbelfoft Vig med den fremtrængende Bebyggelse. Wm. Børhelsen fot.

Under Svenskekrigen søgte Fjenden ind i Vigen og satte sig fast paa Skansen ved Æbeltoft. Senere viste Englænderne sig. Nær ved Handrup Hoved staar endnu en stor Sten, at hvilken Toppen skal være slaaget bort af en engelsk Kanonkugle.

Ved Dragsmur stod Olaf Rye med sin Afdeling faa Dage før han indskibede sig til Fredericia, hvor han faldt.

Men ogsaa fredelige Sysler hørte hjemme ved Vigens Bredder. Ved Handrup indvandt Kalk af „Skjæller“ og Salt af Tangen. Pastor L. J. Bøttiger i Vistoft meddeler, at der til Rigshofmester Erik Rosenkrantz svarede „2 lester salt . . . och thet warer icke lengher, ænd skoffven tillrecker“. Paa Ahl vogtedes Byens Kvæg, og ved de fem Møller samledes Egnens Bønder fra en stor Omkreds.

Senere gik det tilbage for de gamle Vandmøller; ogsaa Møllevejene forfaldt, men Vejen langs Vigen blev forbedret, thi den skulde bære Mælkevognene til Mejeriet og Bilerne fra Mols og Helgenæs med Svin til Slagteriet i Æbeltoft.

Selve Vigens Bredder forblev dog urørt af Livet omkring til henimod Verdenskrigens Afslutning. Da indlededes paa mere end en Maade en ny Tid. Det var just ikke det, at Turisternes Antal steg, thi her var Plads til mange, og paa Hverdage følte man sig endnu, som i gamle Dage, ene med Naturen. Men — det første Sommerhus blev bygget! og flere fulgte efter. De brave Mennesker kom uden Tvivl draget af en ægte Naturfølelse, men desværre ogsaa med Occupationstrangen i sig, og Samfundet stod, selv efter Fremkomsten af Naturfredningsloven af 1917, kun daarligt forberedt til at regulere

Bebyggelse og Afspærring af Stranden mellem Molskro og Æbeltoft. Wm. Berthelsen fot.

denne Trang. Spaden blev sat i den jomfruelige Jord, Stolper rejste sig, og Cementen stivnede i en hæsleg Grimasse. Derefter fulgte den sædvanlige *Beplantning*, *Pigtraadsafspærring*, og endelig et Skilt med „*Adgang forbudt*“.

Lodsejerne gjorde det eneste, de ikke burde have gjort; de fortsatte med at sælge bort af deres Jord uden at tænke paa, at den Dag nærmede sig, da de fremmede spærrede for den Strand, til hvilken de dog følte sig knyttede.

Hvad gjorde vi andre? Nogle glædede sig over det pulserende Liv uden nærmere at overveje, paa hvilken Side af Landevejen Livet udfoldede sig. Andre troede ikke paa, at Byggeriet havde nogen Fremtid for sig; men flere blev betænkelige. Naturfredningsnævnets første Formand, Dommer A. P. Larsen, saa saaledes den truende Fare og søgte at afværge den gennem frivillige Overenskomster; samme Forhandlingens Vej er ogsaa bleven betraadt senere, men desværre ingensinde med et tilstrækkeligt tilfredsstillende Resultat.

Da Danmarks Naturfredningsforening udvidede sit Virkefelt til at omfatte hele Landet og oprettede sin lokale Komité for Djursland, optog denne Strandfredningen paa sit Program. Der skulde imidlertid atter hengaa nogle kostbare Aar, før Sagen paany med Tilslutning fra de interesserede Byraad, Nabokomitéerne og Turistforeningen i Maj Maaned 1931 rejstes for Nævnet, der da havde faaet en ny Formand, Dommer J. E. Boas.

Om Forløbet af denne Fredningssag har Hovedbestyrelsens For-

Den stadig stigende Bebyggelse af Stranden langs Æbeltoft Vig. Wm. Berthelsen fot.

mand og Næstformand aflagt Beretning i Aarsskriftet 1931—32, Side 18 og 105, jfr. Referatet af Nævnsbehandlingen Side 129, der viser, at Sagen foreløbig sluttede med, at Justitsministeriet forelagde Nævnets Kendelse for Overfredningsnævnet.

Indenfor Naturfredningsforeningen tillægger man denne Fredningssag, den første større jydsk Strandfredning, en meget stor Betydning. Landskabelige, naturæstetiske Grunde taler for den i lige saa høj Grad som de sociale Hensyn til Befolkningens Friluftsliv, og i Bestemmelserne i Naturfredningslovens § 1, 1. Stk. og i denne Paragrafs 2. Stk. i Forbindelse med Lovens § 21 indeholdes der utvivlsomt fuld Hjemmel til at gennemføre en Sag som denne.

Naar det under Sagens Behandling for Nævnet af Dommer Boas blev udtalt, „at Bebyggelsen ved Vigen pyntede“, er dette jo en Smagssag, men at den frie Udsigt over Vigen er hæmmet ved Bebyggelsen, vil enhver kunne overbevise sig om ved Selvsyn. Naar det ogsaa af Nævnets Formand er udtalt, „at der var Strand nok paa Djursland og Mols“, viser dette et ganske urigtigt Syn paa Sagen. Vel er der store Strandstrækninger, men Stranden er for en overvejende Del vanskeligt tilgængelig, skjult bag dyrkede Marker og Hegn uden Vejforbindelse. Men ved Æbeltoft Vig i de skønneste Omgivelser møder man ganske nær ved Kysten den gamle Færdsselsvej i Skikkelse af en moderne, tjærebelagt Amtsvej, der paa en Time ved Automobilernes Hjælp fører Befolkningen fra Landet rundt omkring og fra Byerne Aarhus og Randers til Stranden.

En moderne Amtsvej fører nu Befolkningen fra Aarhus og Randers til Æbeltoft Vig. Wm. Berthelsen fot.

Befolkningen benytter sig i stigende Grad af den gode Vejforbindelse; naar det derfor i Nævnets Kendelse udtales, at Fredningen ikke skønnes at have „nogen væsentlig Betydning for Almenheden“, er dette ganske uforstaaeligt.

Det er et saare fornøjeligt Syn en Sommersøndag at se Bil ved Bil, Familie ved Familie, hvis Medlemmer efter et forfriskende Bad lejrer sig omkring Madkurvene og nyder Hvilen efter Ugens Slid. Lad være, at mange af disse Mennesker ikke har tilstrækkelig Forstaaelse af, hvorledes man bør færdes i Naturen. Det kommer efterhaanden, og Stranden er vel nok det Sted, som er mindst udsat for Skade.

Mere sørgeligt er det at maatte se paa, at medens Tilstrømningen tiltager og nu omfatter alle Samfundslag, saa indskrænkes Pladsen Aar for Aar af den fremtrængende Bebyggelse. Man aner den Dags Komme, da vor Familie maa slaa sig ned i Grøften ved den trafikerede Landevej, hvis den ikke vil eller kan betale for Serveringen paa Badehotellets Veranda.

Det mærkes her, at Samfundsfølelsen er for lille, og at Naturfredningsloven ofte for sent kommer til at virke. Hele Spørgsmaalet kunde have været løst simpelthen ved at rykke Bebyggelsen tilbage paa Landsiden af Vejen, saaledes som det — ved Naturfredningsforeningens Mellemkomst — er sket for de Arkitekt Egil Fischer m. fl. tilhørende Grunde.

Det er ofte her i Aarsskriftet omtalt, hvilke Fordele denne Frem-

En af de gamle Vandmøller i „Femmøller“.

Aksel Thyssen fot.

gangsmaade indeholder for saa at sige alle Parter, ogsaa Sommerhusejeren, der herved undgaar at blive klemmt inde paa sin Firkant.

Større er Fordelen dog for Lodsejeren, Sælgeren, som nu faar en langt større Mulighed for Udnyttelse af de bagved liggende Grunde fremfor ved en kortsynet Rovdrift at dreje Halsen om paa den Høne, der lægger Guldæg til ham og til de efterhaanden mange, som paa forskellig Maade skal tjene ved Turistbesøget.

Størst dog for den store Almenhed, alle de mange som længes efter at forlade Butikken og Kontoret, Værkstedet eller Fabrikken for maaske kun i faa Timer at kunne styrke sig ved det salte Vand i den frie Natur, hvor der ikke alene skal være højt til Loftet, men ogsaa gerne vidt til Væggene; ja, for deres Skyld først og fremmest er det, at Arbejdet maa gøres.

Efter at Dommer Boas har trukket sig tilbage behandles Sagen nu paany af Naturfredningsnævnet, (se Aarskriftet Side 123), under Ledelse af den nylig udnævnte Formand, Dommer H. W. Hutzen. Tiderne er vanskelige, men det er nu sidste Frist, og vi haaber denne Gang ved Forstaaelse fra Nævnets Side at faa Stranden omkring Æbeltøft Vig fredet.

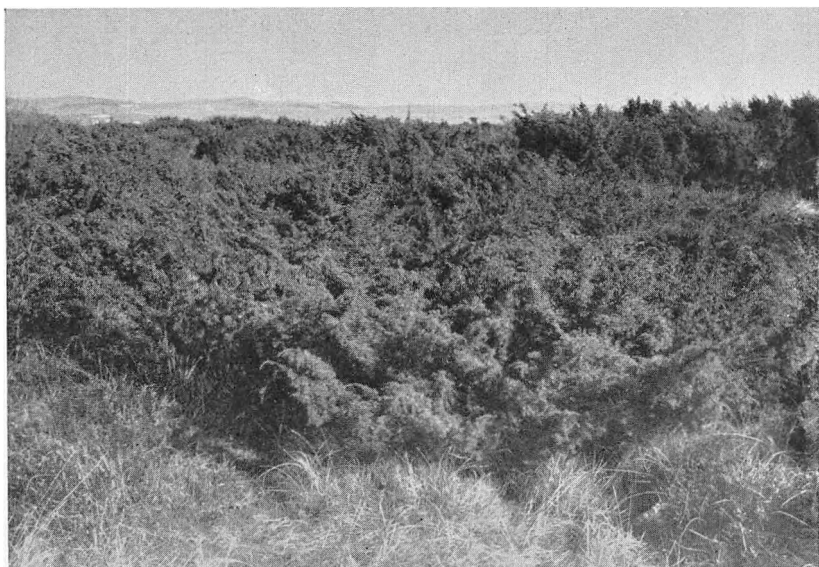
Strandarealer mellem Ebeltoft Vig og Landevejen.

Wm. Berthelsen fot.

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENINGSS FORSLAG VEDRØRENDE FREDNING AF STRANDEN LANGS EBELTOFT VIG FRA AHL TIL BOGENSHOVED

Som almindelig anerkendt hører Stranden langs Ebeltoft Vig fra Dragsmur til Ebeltoft Ahl til vort Lands allerskønneste, idet man fra den langs Kysten løbende Landevej endnu i alt væsentligt har den frie Udsigt over et usædvanlig storslaaet Naturpanorama ind mod Land til Mols Bjergene og paa Strandsiden udover den skønne Ebeltoft Vig. Imidlertid er Udstykning og Byggeri paa denne Egn i stærk Udvikling, og Naturfredningskomiteerne for Djursland, Aarhus og Randers med Tilslutning fra Hovedbestyrelsen for Danmarks Naturfredningsforening fremsætter derfor Forslag om at sikre Almenheden den frie Udsigt over Vigen samt fornøden Adgang til sundt og styrkende Friluftsliv paa Arealer langs Vigen.

Saa sent som den $\frac{1}{12}$ 1932 har Fredningsnævnet for Frederiksborg Amt afsagt Kendelse vedrørende Bevaring af den frie Udsigt fra Strandvejen ved Lave Skov udover Øresund. — Ifølge Kendelsen er der nedlagt Forbud mod Bebyggelse og høj Beplantning paa en ca. 600 m lang Strækning af Øresundskysten mellem Sundet og Strandvejen i en Bredde af indtil 20 m. — Kendelsen er tiltraadt uden Erstatning af samtlige 20 Lodsejere. — Paa Grund af tidligere Tidens

Enebærbevoksninger mellem „Femmøller“ og Ebeltoft Vig.

Wm. Barthelsen fot.

Mangel paa Forstaaelse fra Myndighedernes Side er saa godt som hele den øvrige Del af Øresundskysten afspærret af tæt Bebyggelse og Beplantning og saaledes tabt for Befolkningen.

Medens det har kostet Millionbeløb for det offentlige paa et for sent Tidspunkt at gennemføre en Kilometer Strandfredning ved Klampenborg langs Øresund, vil man nu ved Ebeltoft Vig kunne gennemføre en Fredning af en ti Gange saa lang Strand for et Beløb, der kun andrager nogle faa Procent af, hvad Klampenborgs Hvidørefredningen har kostet.

Da Bevaringen af den frie Udsigt over Ebeltoft Vig er af største Betydning for Almenheden og ganske særligt for Aarhus, Randers og Ebeltoft Kommuner, hvilket fremgaar af disse Byraads Tilslutning til vort Fredningsforslag af 2/0 1931, tillader vi os i nedenstaaende Redegørelse nærmere at motivere vort Forslag om Fredning af Strandarealer fra Ahl til Bogenshoved ved Ebeltoft Vig med Undtagelse af Ebeltoft Kommunes Strandgrunde, som allerede er fredet,

1. gennem Forbud mod Bebyggelse, Indhegning og høj Beplantning af de endnu ubebyggede Grunde mellem Landevejen og Stranden at bevare den frie Udsigt over Ebeltoft Vig med dens enestaaende og særpræget naturskønne Omgivelser,
2. gennem Erhvervelse af dertil egnede Arealer at tilfredsstille Trangen til fornøden Badestrand, Lejrpladser og Parkeringspladser, hvilket vil have den største Betydning for Almenheden,

Ebeltoft Vig. Stranden Nord for Ebeltoft.

Wm. Berthelsen fot.

saa meget mere som Adgangen til smukke Kyststrækninger allerede paa mange Steder i Landet gennem Grundsalg og privat Bebyggelse enten ligefrem er umuliggjort eller i hvert Fald betydeligt indskrænket — og navnlig efter at der formentlig ud fra en lignende Erkendelse er tilvejebragt en til betydelig Færdsel velegnet Landevej fra Rønde over Femmøller til Ebeltoft.

Fredningen foreslaas gennemført paa følgende Maade:

De endnu ubebyggede Matrikulsnumre mellem Landevejen og Stranden paa hele den nævnte Strækning fredes ved Forbud mod Bebyggelse, Indhegning og høj Beplantning (d. v. s. Beplantning, der hindrer den frie Udsigt fra Vejen over Vigen), hvorimod det ikke anses for paakrævet at sikre Offentligheden Adgang til Arealerne udover den i Naturfredningsloven omtalte Ret til at færdes paa den udyrkede og for Plantevækst blottede Strandbred. (Fra Forbudet mod Bebyggelse maa dog selvfølgelig undtages Badetelte.)

Enkelte i det følgende nærmere angivne Arealer søges enten ved Kendelse eller ved frivillig Overenskomst med Ejerne fredet, ikke alene ved Forbud mod Bebyggelse, Indhegning og høj Beplantning, men tillige med fuld Adgang for Offentligheden, saaledes at de kan udlægges dels til offentlig Badestrand, dels til Lejrpladser og dels til Parkeringspladser. Desuden med passende Mellemrum mindre Arealer, over hvilke saavel fremmede som de langs Strækningen boende kan faa Adgang til Stranden.

Stranden mellem Molskroen og Ebeltoft.

Wm. Berthelsen fot.

Ved fremtidig Udparcellering af Arealerne paa den anden Side af Landevejen bør der tilstræbes en Udstykning, hvorved Bebyggelsen ikke lægges langs Vejen, men samler sig om Sideveje, saavidt muligt vinkelret paa Strandlinien.

Erfaringer fra tidligere Tilfælde har vist, hvad iøvrigt ogsaa maa være indlysende, selvom det i Øjeblikket uden Tvivl vil blive bestridt af de paagældende Lodsejere, at Arealerne paa Landsiden af Vejen ved Udstykning til Byggegrunde vil stige endog meget betydeligt i Værdi, efter at der er gennemført en Fredning, som for bestandig sikrer den frie Udsigt til hele Vigene og Adgang til at færdes langs hele Stranden.

Det vilde derfor maaske være rimeligt ikke at udrede nogen Erstatning for Forbud mod Bebyggelse, Indhegning og Beplantning af Strandarealet for de Ejeres Vedkommende, som ejer Jord paa begge Sider af Vejen; men af Hensyn til, at Værdistigning først faar Betydning ved Salget af Grunden, og da det maa erkendes, at Folk i Almindelighed ikke er i Stand til straks at forstaa ovenstaaende Betragtninger, og det derfor maa anses for lettere i Øjeblikket at sælge Grunde ved Stranden end paa Landsiden, findes det rimeligt at tilkende de paagældende Ejere *nogen* Erstatning, f. Eks. 10% af Strandgrundens anslaaede Værdi.

De Ejere, som kun besidder Grunde mellem Landevejen og Stranden, og som ved den foreslaaede Fredning hindres i at bebygge, indhegne eller skabe høj Beplantning, men iøvrigt beholder Brugs-

Bebyggelse og Afspærring af Stranden ved Ebeltoft Vig.

Wm. Bertheisen fot.

retten af Arealerne, bør naturligvis have en betydelig større Erstatning, f. Eks. 50 % af Arealets anslaaede Værdi.

De Arealer, der skal udlægges til de foran nævnte Formaal: Badning, Lejrplads, Parkering, bør, forsaavidt den paagældende Ejer besidder Jord paa begge Sider af Vejen, erstattes Ejeren med 50 % af den anslaaede Værdi, idet han som foran nævnt høster Fordel af den samlede Fredning, hvorimod den Ejer af saadanne Arealer, der ikke har Grunde paa modsat Side af Vejen, rimeligvis bør have Valget mellem at beholde Ejendomsretten og modtage en Erstatning paa ca. 75 % af den anslaaede Værdi eller helt afstaa Grunden mod fuld Erstatning.

For de allerede bebyggede Grundes Vedkommende bør der gives faste Bestemmelser om, at Bebyggelsen principielt ikke maa udvides, og at Forandringer og mindre Udvidelser, som maatte være særligt ønskelige eller paakrævede, i hvert Fald ikke maa foretages uden Fredningsnævnets Godkendelse.

Selv om der næppe i større Udstrækning vil blive Trang til at forøge den nuværende Bebyggelse, foreslaas det, at der for den nævnte Indskrænkning i Ejendomsretten ydes Ejerne en Erstatning paa 15 % af Grundens anslaaede Værdi. Ved bebyggede Grunde forstaas her og i det efterfølgende Skema ikke selve det bebyggede Areal, men de Matrikulsnumre, paa hvilke der allerede er opført Bygninger af den ene eller anden Art.

I Skemaet over de forskellige Ejendomme er den Grundværdi,

Afspærring og Bebyggelse af Stranden ved Ebeltoft Vig.

Wm. Barthelsen fot.

hvorefter de enkelte Erstatningsbeløb i Overensstemmelse med ovenstaaende Betragtninger er udregnede, ansat ens for Arealerne i de tre Sogne, men forskelligt efter Arealernes Størrelse, idet der for de større Arealer er sparet Udgifter til Udstykning og Salg, ligesom der maa tages Hensyn til den Fordel for Ejerne, at Ordningen straks giver kontant Udbytte, medens Grundsalg maaske kunde have lange Udsigter.

De Grundpriser, der er regnet med, er følgende:

For Arealer under	0,5 ha.	er regnet med en Pris af	30 Øre pr. m ²
			eller 12 Øre pr. Kvadrat-Alen
„ „	fra 0,5—1,0 „	25 Øre pr. m ² eller 10 Øre pr. Kvadrat-Alen
„ „	over 1,0 „	20 „ „ m ² eller 8 Øre pr. Kvadrat-Alen,

hvilke Priser maa anses for endog meget rigelige.

Lb. Nr.	Matr. Nr.	Areal m ³		Ejers Stilling, Navn og Adresse
		Ubebygget	Bebygget	
0	112a m.fl.	c.222000		<i>Ebeltoft Købstads Markjorder</i> Ebeltoft Kommune.
				<i>Egsmark By, Draaby Sogn</i>
1	9c		2470	Savværksejer Søren Havmøller, Egsmark, Ebeltoft
2	9d	1850		samme. Pris pr. m ² 8,8 Øre. pr. □ Al. 3,5 Øre
3	9e	1760		Garveriarbejder M. Albech Sørensen, Ebeltoft
4	9f	7830		Tømrer P. Rasmussen og Murer Skovsen, ibd.
5	9g	3400		Fhv. Oversergent P. Koch, ibd.
6	9h		2000	Fru Anne B. Christensen, Lollandsgade 71, Aarhus
7	9i	3630		Fiskeeksportør Otto Jensen, Ebeltoft
8	9a	13900		Gaardejer R. Johnsen, Majgaarden, Ebeltoft
—	9k			Ellen Belstrup, Tunøgade 40, Aarhus
9	12a	7990		Gaardejer Jens Pedersen, Strandgaarden, Ebeltoft
—	11a		55020	samme
10	11g		2780	Husejer R. Chr. Havmøller, Egsmark, Ebeltoft
11	11b		2060	samme
—	4e	710		samme
—	4g	8240		samme
12	4a	1370		Gaardejer C. N. Jonassen, Egsmark Ebeltoft
13	4i	1520		Fru Gerda Mark, Kollerup pr. Hadsten
—				Pris incl. Omk. 350 Kr. eller pr. m ² 23 Øre, pr. □ Al. 9 Øre
14	4k	1540		Gaardejer And. Lykke, Egsmark pr. Ebeltoft
—	4b	4280		samme
15	4h	830		Fiskehandler Niels Rasmussen, Egsmark, Ebeltoft
16	6a	5670		Gaardejer Sofus Jonassen, ibd.
17	2g	2020		Gaardejerske Mine Pedersen, Vankjærsholm, ibd.
—	2a	5150		samme
18	2b	1810		Niels A. Thygesen, Egsmark, Ebeltoft
19	5i	540		L. Jørgensens Enke, ibd.
20	5d		1200	Fisker Carl Havmøller, ibd.
21	7a	12570		Gaardejerske Mine Pedersen, Vandkjærsholm pr. Ebeltoft
				<i>Handrup By, Draaby Sogn</i>
22	3a	12170		Gaardejer Nic. Horn, Handrup, Ebeltoft
		98780	65530	

Forhæftelser	Samlet Købesum Kr.	Ejer paa begge Sider af Vejen	Strandgrundens anslaaede Værdi	Erstatningsforslag	
				Forbud mod Bebyggelse	Indrømmelse af offentlig Adgang
9000 Kr. Ebeltoft Bank					
10000 » Dr. Laursen, Grenaa	9000	ja			
	400	ja	555	56	278
5500 Kr. Kreditforeningen i Herning	400	ja	528	53	264
6000 » Ebeltoft Bank					
	800	ja	1958	196	979
	350	ja	1020	102	510
		ja			
	700	ja	1089	109	545
16300 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja	2780	278	1390
{ 5400 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja			
{ 2500 » Ebeltoft Sparekasse		ja	1998	200	999
	300	nej			
6000 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja			
3000 » i Ebeltoft Sparekasse		ja	2238	224	1119
	700	ja			
6000 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja			
2000 » Ebeltoft Sparekasse		ja	411	41	205
	250	nej	456	228	342
16000 Kr. Kreditforen. i Viborg		nej	1455	146	728
4000 » R. Lykke, Dejret, m. fl.		ja			
11500 Kr. S. P. Pedersen, Egsm. (Eb. Bk.)					
5000 » Kreditforen. i Viborg					
6000 » Ebeltoft Bank	300	ja	249	25	125
6000 » Kreditforen. i Viborg		ja	1418	142	709
{ 40000 Kr. Kreditforen. i Viborg			1434	143	717
{ 6600 » Jydsk Land Hypotekforen.		ja			
{ 6853 » Fr. Petersen, Korup, m. fl.		ja			
{ 223 » Kbm. Haagensen, Taastrup		ja			
1300 Kr. Kreditforen. i Aalborg		ja	543	54	271
		ja	162	16	81
		ja	360	54	
Som Lb. Nr. 17		ja	2514	251	1257
19000 Kr. Kreditforen. i Viborg					
9400 » Aarhus Privatbank		ja	2434	243	1217
At overføre . .			23602	2561	11736

Lb. Nr.	Matr. Nr.	Areal m ³		Ejers Stilling, Navn og Adresse
		Ube- bygget	Bebygget	
23	2a	98780	65550	Gaardejer J. P. Rasmussen, ibd.
24	2d	24250	2810	Fabrikant J. Bech, Strømmen 19, Randers Pris incl. Omkst. 600 Kr. eller pr. m ² 21 Øre, pr. ☐ Al. 8 Øre.
—				
25	2b		8800	Dommerfuldm. Kjærholm, Hornslet og Tandlæge K., Aarhus Pris incl. Omkst. 1350 Kr. eller pr. m ² 15 Øre, pr. ☐ Al. 6 Øre.
—				
26	2c		4790	Læge Holger Thomsen, Hornslet Pris incl. Omkst. 1150 Kr. eller pr. m ² 24 Øre pr. ☐ Al. 9 Øre.
—				
27	4l		3380	Lyngsbæk By, Draaby Sogn Hotelejer N. Mikkelsen, Ebeltoft Pris incl. Omkst. 1025 Kr. eller pr. m ² 30 Øre, pr. ☐ Al. 12 Øre
—				
28	4m		2069	Grosserer Sofus Nielsen, Fr. Allé 117, Aarhus Pris incl. Omkst. 600 Kr. eller pr. m ² 29 Øre, pr. ☐ Al. 11 Øre
—				
—	4o	1830		samme
29	4q	1620		Direktør Aage Hansen, Mørke
30	4b	9360		Gaardejer E. H. Mikkelsen, Rosmus pr. Balle
31	4n		930	Maskinfabr. H. Nielsen, Toldbodgade 22, Aarhus
—	3ah		770	samme
—	3ag	2750		samme
32	3af		2360	Sognepræst A. Jørgensen, Feldballe
33	3q	1180		Gaardejer E. H. Mikkelsen, Rosmus pr. Balle
34	3ae		2758	Fru Gerda Kragh, Ryesgade 10, Aarhus
35	3ad		2758	Flemming Jørgensen, Adr. LRS. Lintrup, Ryesgade 10, ibd.
36	2a	4630		Gaardejerske Ane Thorup, Lyngsbæk pr. Femmøller
—				
37	2m		1370	Grosserer Fr. Eriksen, Sct. Mortensg. 4, Randers
—	2e	1410		samme
—	2h	1410		samme
—	2i	1490		samme
38	2h		1820	Hotelejer Mathiesen, Hotel Randers, Randers Pris incl. Omkst. 1100 Kr. eller pr. m ² 60 Øre, pr. ☐ Al. 23 Øre
—				
39	2g	1590		Installatør P. J. Petersen, Brødregade 8, Randers
		150300	100145	

Forhæftelser	Samlet Købesum Kr.	Ejer paa begge Sider at Vejen	Strandgrundens anslaaede Værdi	Erstatningsforslag	
				Forbud mod Bebyggelse	Indrømmelse af offentlig Adgang
Overført . . .			23602	2561	11736
6000 Kr. And. Rasmussen, Grdnf.	500	ja	4850	485	2425
	1200	nej			
	1000	nej			
	900	nej			
	500	nej			
	500	nej	549	275	412
		nej	486	243	364
{ Udlagt som fælles Strandlod 4p m. fl. 13000 Kr. Ebeltoft Sparekasse 24600 » Kreditforen. i Viborg	600	ja			
	600	nej			
1800 Kr. Kreditforen. i Herning	1100	nej	825	413	619
1200 » Aarhus Privatbank	1050	nej			
Udlagt som fælles Strandlod for 3ab m.fl.		ja			
		nej			
1800 Kr. Kreditforen. i Aalborg	5000	nej			
27000 » » i Viborg			1389	139	695
6000 » Evald Thorup m. fl.		ja			
2550 » Ebeltoft Bank					
1000 » N. Thorup, 1000 Sv. Thorup	1500	nej			
	1500	nej	1293	646	970
	1000	nej			
	1000	nej	477	238	358
At overføre . . .			33471	5000	17579

Lb. Nr.	Matr. Nr.	Areal m ²		Ejers Stilling, Navn og Adresse
		Ubebygget	Bebygget	
		150300	100145	
40	2f		1640	Træhandler A. Andersen, Adelgade 23, ibd.
41	2e		1700	Købmand P. Mogensen, Rølle pr. Rønde
42	1n		2710	Fru Presseattaché Aagaard, Adr. Udenrigsminist.
43	1m		2810	Lærer R. Thoralf, Bødstrup pr. Rønde
44	1r		1580	Frk. Anna Foged, Bødstrup pr. Rønde
--	1t	1960		samme
45	1s	12850		Tømrermester Jens Welløw, Ladegaardsgade 33, Randers
--				Pris pr. m ² 17 Øre
46	1o	16920		Tømrermester Th. Petersen, Ebeltoft
--				
47	1p	4320		Boghandler Chr. Andersen, Volden 21, Aarhus
48	1i		1380	Husejer S. Hansen Nielsen, Femmøller Str., Femmøller
				<i>Lyngsbækgaard, Draaby Sogn</i>
49	1p	9500		Lehnsbaronesse Gyldenkrone, Lyngsbækgaard, Femmøller
50	1u	2030		Musiker Thyge Houmøller, Mindegade 3, Aarhus
--	1co			samme
51	1v	1900		Kbmd. J. Petersen, Adr. LRS. Nørager, St. Torv, Aarhus
52	1ao	1840		Frk. Dora Foged, Pensionat „Mols“, Femmøller
53	1x	1900		Forpagter Erik Legarth, Nørager pr. Ruds Vedby
54	1ø	5400		Arkitekt Egil Fischer, København
--	1o	2470		samme
--	1ae	10850		samme
		222240	111965	
				<i>Strandkjær By, Agri Sogn</i>
55	1f	9788		Gaardejer Anton Sørensen, Skovmøllen, Femmøller
--	1e	16070		samme
56	1l	2450		Gaardejer E. H. Mikkelsen, Rosmus pr. Balle
57	1d	16480		Fru Ellen Dahl, Sølvgade 26, København
--				
71	1l			Lærerinde A. Andersen, Fr. Allé 92, Aarhus
72	1e			Fru Dora Cederholm, Fr. Allé 92, ibd.
58	2e	1500		Orgelbygger Quade-Nielsen, ibd.
59	2i	1460		Redaktør L. Schmidt, ibd.
60	2f		2170	Lektor Georgsen, Landbohøjskolen, København
		47748	2170	

Forhæftelse	Samlet Købesum Kr.	Ejer paa begge Sider at Væjen	Strand, grundens anslaaede Værdi	Erstatningsforslag	
				Forbud mod Bebyggelse	Indrømmelse af offentlig Adgang
Overført . . .			33471	5000	17579
2500 Kr. Kreditforen. i Herning	5750	nej			
	1000	nej			
		nej			
		nej			
som nedenfor under Matr. Nr. 1o		nej			
2000	2000	ja			
2500 Kr. til Ebeltoft Bank, Sælgeren, Arkitekt Fischer, har forbeholdt sig at godkende Bebyggelse		ja			
2000 Kr. Kreditforen. i Aalborg		ja			
1850 Kr. i Ebeltoft Bank		nej			
102800 Kr. Kreditforen. i Viborg		nej	2375	1188	1782
4500 » Ebeltoft Sparekasse		ja	609	61	305
23000 Kr. Ebeltoft Bank		ja	570	57	285
10000 » Kreditforen. i Herning		ja	552	55	276
		ja	570	57	285
Forbud mod Bebygg., Afspærring og Indhegning.		ja			
12000 Kr. i Ebeltoft Bank		nej			
3000 » HRS. Ejvind Møller		nej			
Ialt Draaby Sogn			38147	6418	20512
16000 Kr. Kreditforen. i Viborg		nej	5172	2586	3879
3600 » Ebeltoft Bank		ja			
Dekl. om Udstykningsplan, som skal godkendes af Danm. Naturfredningsforen.		ja	735	74	368
19200 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja			
	1382	ja			
Dekl. mod Bebyggelse ligeledes		ja			
500 Kr. i Københavns Kreditbank		ja			
		ja			
At overføre . . .			5907	2660	4247

Lb. Nr.	Matr. Nr.	Areal m ²		Ejers Stilling, Navn og Adresse
		Ubebygget	Bebygget	
61	2h	47748	2170	Fru Ellen Dahl, Sølvgade 26, København
—	2b	1340		samme
—	2g	4490		samme
—		8210		Pris incl. Omkost. 0000 Kr. eller pr. m ² 0 Øre, pr. ☐ Al. 00 Øre
62	2c	50040		Godsejer P. Carl, Møllerup pr. Feldballe <i>Agri By, Agri Sogn</i>
63	38 l	5150		Hedeselskabet
64	38o	120		Gaardejer Jørgen Dam, Bogens, Femmøller
65	38k	220		Hedeselskabet
66	38n		2620	
67	38m	2500		Hedeselskabet
—	38i	4070		samme
68	36h		8040	Randers Motorklub
69	36c		45520	Friv. Drengeforb. Adr. LRS. Sørensen, Aarhus
		123888	58350	
—	1b			<i>Bogens By, Vistoft Sogn</i>
70	1a A		16548	samme, Pris pr. m ² 21 Øre
	B	18230		Propr. Jens Nørgaard, Bogensholm, Femmøller
	C	33900		samme
		33000		samme
		85130	16548	

Ubebyggede Grunde:

Sogn	At frede m ²	Anslaaet Værdi Kr.	Erstatningsforslag	
			Forbud mod Bebyggelse Kr.	Indrømmelse af offentlig Adgang Kr.
Draaby	156930	38147	6418	20512
Agri	28428	5943	2664	4274
Vistoft	66900	13380	1338	6690
Ialt	252258	56560	10420	31476

Forhæftelser	Samlet Købesum Kr.	Ejer paa begge Sider af Vejen	Strandgrundens anslaaede Værdi	Erstatningsforslag	
				Forbud mod Bebyggelse	Indrømmelse af offentlig Adgang
Overført ...	900 1800 800	ja ja nej	5907	2660	4247
4700 Kr. Kreditforen. i Viborg		ja			
som Lb. Nr. 63		ja	36	4	27
som Lb. Nr. 63		ja			
do.		ja			
		nej			
Ialt Agri Sogn ...			5943	2664	4274
3200 Kr. til Jens Nørgaard	4200	nej			
Dekl. om Færdseisret og Badning			6780	678	3390
50000 Kr. Kreditforen. i Viborg			6600	660	3300
som Lb Nr. 70 B					
Ialt Vistoft Sogn ...			13380	1338	6690

Bebyggede Grunde:

Sogn	At belægge med Forbud mod yderl. Bebyggelse m ²	Anslaaet Værdi pr. m ² Kr.	Erstatningsforslag 15 % af anslaaet Værdi Kr.
Draaby	111965	22393	3360
Agri	58350	11670	1750
Vistoft	16548	3309	500
Ialt ...	186863	37372	5610

RESUMÉ:

Sogn	Ubebygget m ²	Udgaar som helt eller delvis fredet	Til Rest at frede m ²
Ebeltoft	222000	222000	
Draaby	222240	65310	156930
Agri	123888	95460	28428
Vistoft	85130	18230	66900
Ialt ...	653258	401000	252258

Til de i det foregaaende omhandlede særlige Formaal — *Badning, Lejrplads og Parkering* — formenes f. Eks. følgende Arealer at være velegnede: Matr. Nr. 9a og 12a af Egsmark og 1a af Bogens. Saa fremt Overenskomst ikke kan opnaas med de paagældende Ejere paa det foran angivne Grundlag foreslaas, at disse og enkelte andre til Passage egnede Arealer erhverves mod fuld Erstatning, hvortil der i saa Fald maa regnes med en Sum paa ialt ca. 22,000 Kr.

Saa fremt man udover de her nævnte Arealer kun belægger Resten af de ubebyggede og endnu ikke fredede Arealer med Forbud mod Bebyggelse, Indhegning og høj Bepantning, faar man følgende Totaludgift i Henhold til foranstaaende:

Fredning mod Bebyggelse, Indhegning og Bepantning . .	Kr. 10,400,—
Erhvervelse af de ovenfor nævnte Arealer til særlige	
Formaal i Almenhedens Interesse	„ 22,000,—
Forbud angaaende allerede bebyggede Grunde	„ 5,600,—
ialt ...	Kr. 38,000,—

Da det, som det fremgaar af Indledningen, ikke anses for nødvendigt at sikre Offentligheden Adgang til Arealerne udover de til ovennævnte særlige Formaal nødvendige Strækninger, er der i ovenstaaende samlede Opstilling over Udgifterne ikke taget Hensyn til de foreslaaede Erstatningsbeløb i Skemaets Rubrik angaaende Erstatning for Indrømmelse af offentlig Adgang.

Sluttelig skal anføres, at det her fremsatte Fredningsforslag i høj Grad vil være i Almenhedens Interesse, hvilket allerede fremgaar deraf, at Forslaget støttes af Aarhus, Randers og Ebeltoft Kommuner. —

Det skal yderligere anføres, at de af Spørgsmaalet direkte berørte Sognekommuner overfor Formanden for vor Djursland-Komite, Hr. Skovrider Thyssen, har udtalt den største Interesse for Sagens Gennemførelse.

Ebeltofts Bidrag foreligger allerede, idet Ebeltoft Byraad har vedtaget at frede sine Strand-Arealer langs Vigen mod Bebyggelse og Beplantning, ligesom det for sit Vedkommende har udlagt Strandarealer til Badestrand for Offentligheden. — Fra Aarhus og Randers Byraad foreligger der skriftligt Tilsagn om direkte økonomisk Støtte til Sagens Gennemførelse.

For Aarhus, Djursland og Randers Komiteerne:

Oluf Bech,
Bankdirektør.
Formand for Aarhus Komiteen.

Frank Wilde,
Overretssagfører.
Medlem af Aarhus Komiteen.

Aksel Thyssen,
Skovrider.
Formand for Djursland Komiteen.

Wassmann,
Skolebestyrer.
Formand for Randers Komiteen.

For Hovedbestyrelsen:

A. Dornonville de la Cour,
Landsdommer.
Iste Viceformand.

Knud Jessen,
Prof. v. Universitetet, Dr. phil.
Fm. f. det naturvidenskabelige
Udvalg.

Hilmar Ødum,
Afdelingsgeolog, Dr. phil.
Formand for Lejrudvalget.

Vinding Kruse,
Professor ved Universitetet.
Dr. juris.

Ejvind Møller,
Højesteretssagfører.
Fm. f. det tekniske Udvalg.

Erick Struckmann,
Hovedbestyrelsens Formand.

Trolde skoven i Aast.

Wm. Berthelsen fot.

TROLDESKOVEN I AAST

Af Wm. BERTHELSEN,

Medlem af Naturfredningskomiteen for Vejle og Omegn.

Som en Forpost ud mod de store Hedesletter ligger i Lindeballe Sogn, Vejle Amt, et stort, sammenhængende Skovareal. Det er en af Danmarks vestligste Bøgeskove, i sig selv en Seværdighed præget som den er af den jyske Blæst. I den Del af Skoven, som hedder Aast Skov, findes en ganske lille, idyllisk Skovsø omgivet af en sidste Rest af Fortidens Egeskove, som Bøgen har fortrængt.

Hvis man vil forsøge at finde den ejendommelige Plet, maa man være godt stedkendt, men efterhaanden som man nærmer sig den, ses det, at Skoven begynder at skifte Karakter. Træerne bliver lavere, ligesom forkrøblede. Bøgen forsvinder og giver Plads for en Blanding af Eg, Birk, Bævreasp og Enebær — vor Oldtids Træsorter. Til sidst befinder man sig i en Æventyrskov af en sær Skønhed. De knudrede Egestammer ligesom vrider sig hen over Jorden, og fra Grenene, som fletter sig ind mellem hinanden, hænger langt, skægagtigt Lav. Hist og her lyser en mangestammet Birk op, og kun Enen synes at have bevaret sin naturlige oprette Vækst. Den største af dem er anslaaet til at være ca. 200 Aar gammel.

Troldeskoven i Aast.

Wm. Bertheisen fot.

Et mystisk Halvlys raader herinde, og dog trives en frodig Skovbundsflora af fortrinsvis lavtstaaende Arter. I en Lysning er Jordbunden dækket af høje Mostuer og herimellem vokser Bukkeblad, Troidurt, Star og Kæruld.

Det er lykkedes at faa fredet dette lille Stykke uberørte Naturskov*), som har en saavel botanisk som skønhedsmæssig Betydning. „Troldeskoven“ kaldes den, og den svarer godt nok til sit Navn. Saadan maa den Skov have set ud, hvori vor Barndoms Nisser og Trolde drev deres Spil.

*) Fredningen er gennemført af Naturfredningsnævnet for Vejle Amt, se Kendelsen Side 131.

Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

UDDRAG AF OVERFREDNINGSNÆVNETS OG AMTSFREDNINGSNÆVNEKENDelser, FREDNINGSDEKLARATIONER

M. M.

I det Aar, der er forløbet siden det sidste Aarskrifts Udarbejdelse, har en stor Mængde Fredningssager været til Behandling baade for Overfredningsnævnet og for de lokale Fredningsnævn. Efter de Meddelelser, Naturfredningsforeningen har modtaget, er der af Overfredningsnævnet afsagt 15 Kendelser, og Nævnene har behandlet over 50 større eller mindre Fredningssager. Store og betydningsfulde Sager har fundet deres Afslutning ved Overfredningsnævnet, og det store Antal frivillige Fredninger, der er gennemført ved Deklarationer fra Ejerne eller ved Overenskomster med Nævnene, viser en stigende Interesse hos Befolkningen for Bevaringen af Naturværdierne.

Paa Grund af dette store Antal af Fredningssager er det ugørligt i Aarskriftet at bringe Referatet af Sagerne saa fyldigt som hidtil. Man har optaget Overfredningsnævnets Kendelser — i nogle Tilfælde med enkelte Forkortelser — men med Hensyn til de for Nævnene behandlede Sager har man maattet indskrænke sig til korte Gengivelser af Indholdet af Fredningerne.

De udførlige Udskrifter af samtlige Frednings-Kendelser ligger til Eftersyn i vort Sekretariat, Sølgade 26, København K., for alle særligt interesserede.

LANDSKABELIGE FREDNINGER (Naturfredningslovens § 1, 1. Stk.: Omraader, som paa Grund af deres Skønhed og Ejendommelighed har væsentlig Betydning for Almenheden).

OVERFREDNINGSNÆVNSKENDELSER:

Kendelse af 29. Marts 1932 angaaende Fredning af forskellige Arealer af Vallensbæk Strandenge.

Den af Fredningsnævnet for Københavns Amtsradskreds den 30. Maj 1931 i denne

Sag afsagte Kendelse*) er indanket for Overfredningsnævnet af — — (de i Kendelsen nævnte Ejere) —, hvorhos Kendelsen i Medfør af § 16 i Lov Nr. 245 om Naturfredning af 8. Maj 1917 er forelagt Overfredningsnævnet af Fredningsnævnet.

Ved et den 7. Oktober 1931 afholdt Møde har Overfredningsnævnet besigtiget de af Fredningsnævnets Kendelse omfattede Arealer. — — —

Imidlertid skønner Overfredningsnævnet ikke, at Bevarelsen af de paagældende Arealer i ubeplantet og ubebygget Tilstand har en saa væsentlig Betydning for Almenheden, at den bør søges gennemført**), og den af Fredningsnævnet afsagte Kendelse vil derfor være at ophæve.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Københavns Amtsradsreds den 31. Maj 1931 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af forskellige Arealer af Vallensbæk Strandenge ophæves.

Efter Kendelsens Afsigelse passerede følgende:

Da Ministeriet for offentlige Arbejder fastholdt Kravet om, at der paa Vallensbæk Strandenge skulde tilvejebringes Sikkerhed for den frie Udsigts Bevarelse og overfor Københavns Amtsråd gjorde dette Kravs Opfyldelse til Betingelse for, at der vilde blive ydet Amtsrådet Tilskud af de saakaldte »Vejmillioner« til Anlægget af København—Køge nye Landevej, hvilket Arbejde var paabegyndt, henvendte Amtsrådet sig under 14. Juni 1932 paany til Fredningsnævnet, som optog Spørgsmaalet til fornyet Behandling for at forsøge paa at opnaa en mindelig Ordning med Lodsejerne. Ved et Møde paa Aastedet 27. Juli 1932 fik Nævnet tilvejebragt en Ordning, hvorefter Lodsejerne forpligtede sig til at underskrive Deklarationer, som servitutbehæftede deres Ejendom, svarende til det ved Fredningsnævnets Kendelse af 30. Maj 1931 bestemte, mod at Amtsrådet betalte Lodsejerne Erstatninger, ialt 28,900 Kr., med Taksationskommissionens Vurdering som Grundlag, dog at en enkelt Lodsejer fik Erstatningen forhøjet.

Efterat der var foretaget Udstykning, og Deklarationerne var underskrevne af Lodsejerne, blev de tiltraadt af Fredningsnævnet og tinglyst paa de ommeldte Ejendomme, i hvilken Anledning der var fremskaffet og tinglyst Samtykke til Udsigtsservitutens Lysning fra samtlige Prioritetshavere i alle Ejendommene.

Kendelse af 21. April 1932 angaaende Fredning af Himmelbjergskifte Nr. 17 under Matr. Nr. 30 a af Ry Bys Nørreskov, Ry Sogn.

Den af Fredningsnævnet for Skanderborg Amtsradsreds den 24. September 1930 i denne Sag afsagte Kendelse***) er indanket for Overfredningsnævnet af Gaardejerne Niels Jensen og Anders Rasmussen, Enkefru Sørensen og Direktør A. Fenger som Ejere af det af Fredningsnævnets Kendelse omfattede Areal. Kendelsen er derhos i Medfør af Naturfredningslovens § 16 forelagt Overfredningsnævnet af Fredningsnævnet. — — —

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Skanderborg Amtsradsreds den 24. September 1930 afsagte Kendelse stadfæstes, dog at Grænserne for det fredede Areal fastsættes som angivet paa det nærværende Kendelse vedhæftede Kort, †) af Fredningsservitutten, forsaavidt angaar Bestemmelserne om Arealets Bevaring som Skov, ændres derhen, at der paa Arealet kun maa foretages den for Skovens Levedygtighed fornødne Udtynding efter Udvisning af Statens Tilsynsførende med de private Skove i Aarhus Amt, og at Ejerne, forsaavidt Foretagelsen af Kulturforanstaltninger paa Arealet maatte blive fornødne, er pligtige at foretage saadanne, bestaaende i Genfrembringelse af Bøg og Eg, saaledes at Skoven i alle Tilfælde bevares som et udpræget Stykke dansk Natur, og at den Ejerne tillagte Erstatning fastsættes til 6,000 Kr. ††) tilligemed Renter, 5 pCt. p. a., fra den 14. Oktober 1929 til Betaling sker, hvilken Erstatning vil være at udbetale A/S Silkeborg Bank til Afskriv-

*) Se Aarsskriftet 1931—32, Side 121—122.

**) Erstatningen var af Taksationskommissionen under eet ansat til 27,900 Kr.

***) Se Aarsskriftet 1930—31, Side 128—129.

†) = et Omraade paa 4,29 ha beliggende Nord for Vejen fra Gl. Ry til Hotel „Himmelbjergtet“ og Nordøst og Øst for dette, hvilket var anbefalet af Statsskovvæsenet.

††) Da Enighed om Erstatningen ikke var opnaaet, fastsattes den af Taksationskommissionen.

ning paa dennes Prioritet i Ejendommen og vil være at afholde med $\frac{2}{3}$ af Statskassen og $\frac{1}{3}$ af Skanderborg Amtsrepartitionsfond, jfr. Naturfredningslovens § 13, 2. Stk.

Kendelse af 23. April 1932 angaaende Fredning af de gamle Alléer i Hørsholm, nemlig Kohavealléen fra Hovedgaden til Rungsted Hegn, Trærækkerne omkring Ridebanen, Alléen paa Folehavevej indtil Svinget ved Kavallergaarden og den første Del af Alléen paa Søndre Jagtvej.

Den af Fredningsnævnet for Frederiksborg Amtsraadsreds den 21. September 1931 i denne Sag afsagte Kendelse^{o)} er indanket for Overfredningsnævnet af Frederiksborg Amtsraad. — —

Overfredningsnævnet har ved et den 8. April 1932 afholdt Aastedsmøde besigtiget de af Fredningsnævnets Kendelse omfattede Allétræer og maa ligesom Fredningsnævnet anse det for ønskeligt, at disse fredes.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Frederiksborg Amtsraadsreds den 21. September 1931 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af Alléerne i Hørsholm stadfæstes, dog at der, naar Spørgsmaalet om Udvidelse af Kohavealléen maatte blive aktuelt, vil være at træffe Afgørelse om, hvorvidt der vil være at yde Frederiksborg Amtsvejvæsen Erstatning for Fredningen af de i denne Allé paa Strækningen fra Hørsholm Ridebane til Kohavedammen staaende Træer.^{oo)}

Kendelse af 23. April 1932 angaaende Fredning af forskellige Arealer af Matr. Nr. 6e, 6a og 5a af Slotsbjergby By og Sogn.

Den af Fredningsnævnet for Sorø Amtsraadsreds den 31. August 1931 i denne Sag afsagte Kendelse^{oo)} er forelagt Overfredningsnævnet i Medfør af Naturfredningslovens § 16.

Overfredningsnævnet har ved et den 8. April 1932 afholdt Møde besigtiget de af Fredningsnævnets Kendelse omfattede Arealer,

Da Overfredningsnævnet kan tiltræde de i Fredningsnævnets Kendelse anførte Betragtninger, og da man efter det foreliggende anser de Erstatninger, der er tillagt Ejerne af de fredede Arealer, for passende, vil Kendelsen være at stadfæste i Henhold til de i denne anførte Grunde.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Sorø Amtsraadsreds den 31. August 1931 afsagte Kendelse angaaende Fredning af forskellige Arealer af Matr. Nr. 6e, 6a og 5a af Slotsbjergby By og Sogn stadfæstes.

Kendelse af 12. Maj 1932 angaaende Fredning af den paa Matr. Nr. 243 af Skelskør Købstads Markjorder beliggende, saakaldte „Møllebakke“.

Den af Fredningsnævnet for Sorø Amtsraadsreds den 17. August 1931 i denne Sag afsagte Kendelse^{o)} er indanket for Overfredningsnævnet af Gaardejer Hans Chr. Hansen som Ejer af Matr. Nr. 243 af Skelskør Købstads Markjorder, hvorhos Kendelsen i Medfør af Naturfredningslovens § 16 er forelagt Overfredningsnævnet af Fredningsnævnet. —

Efter det saaledes foreliggende vil Fredningsnævnets Kendelse være at stadfæste, dog at den Gaardejer Hans Christian Hansen tillagte Erstatning fastsættes til 1100 Kr.^{††)} tilligemed Renter som ovenfor anført.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Sorø Amtsraadsreds den 17. August 1931 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af den paa Matr. Nr. 243 af Skelskør Købstads Markjorder beliggende, saakaldte „Møllebakke“ stadfæstes, dog at der i Erstatning for Fredningen tillægges Ejeren, Gaardejer Hans Christian Hansen, et Beløb af 1100 Kr. tilligemed Renter,

^{o)} Se Aarsskriftet 1931—32, Side 115—118 og 123—124.

^{oo)} Dette er i Overensstemmelse med Amtsraadets Paastand, der satte det eventuelle Erstatningsbeløb til 30,000 Kr.

^{oo)} Se Aarsskriftet 1931—32, Side 125.

^{†)} Se Aarsskriftet 1931—32, Side 124—125.

^{††)} Paa Overfredningsnævnets Foranledning blev Erstatningen fastsat af Taksationskommissionen.

5 pCt. p. a., fra den 17. August 1931 til Betaling sker, hvilket Beløb vil være at udrede med Halvdelen af Statskassen og Halvdelen af Skelskør Kommunes Kasse, jfr. Naturfredningslovens § 13, 1. Stk.

Kendelse af 16. Juni 1932 angaaende Fredning af Kyststrækningen langs Ebeltoft Vig. Den af Fredningsnævnet for Randers Amtsraadsreds den 10. Juli 1931 i denne Sag afsagte Kendelse*) er af Justitsministeriet forelagt Overfredningsnævnet i Henhold til § 14, 2. Stk., jfr. § 11, 2. Stk., i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917.

I Sagens Behandling for Fredningsnævnet har foruden Formanden og det af Amtsraadet valgte Medlem deltaget et af Draaby Sogneraad valgt Medlem. Derimod har Fredningsnævnet ikke været tiltraadt af Repræsentanter for Ebeltoft, Agri eller Vistoft Kommuner, indenfor hvis Omraader de Arealer, der ønskes fredede, ogsaa er beliggende.

Da Fredningsnævnet herefter ikke har været sammensat i Overensstemmelse med Reglerne i den forannævnte Lovs § 2, og da den omhandlede Kendelse som Følge heraf ikke er afsagt af et dertil kompetent Fredningsnævn, vil Kendelsen være at ophæve.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Randers Amtsraadsreds den 10. Juli 1931 afsagte Kendelse ophæves.

I Sagen er derefter passeret følgende:

Under Sagens Behandling for Overfredningsnævnet havde Naturfredningsforeningen fremsat Begæring om, at der afsagdes en foreløbig Fredningskendelse i Henhold til Naturfredningslovens § 6, og efter fornyet Henvendelse fra Naturfredningsforeningen afsagde Nævnet den 11. August 1932 en foreløbig Kendelse angaaende Kyststrækningen langs Ebeltoft Vig fra Ahl Pynt til Bogens Pynt, ved hvilken bestemtes, at der for de paa den fremlagte Ejerfortegnelse ommeldte Matr. Nr. af Draaby, Agri-Egens og Vistoft Kommuner nedlagdes, indtil Kendelsen ophævedes, foreløbigt Forbud overensstemmende med § 6 i Lov Nr. 245 om Naturfredning af 8. Maj 1917 mod Bebyggelse eller Iværksættelse af andre Foranstaltninger, der kunde danne Hindring for eller vanskeligere en eventuel senere Fredning af de ommeldte Strandstrækninger mellem Vigen og Landevejen.

Efterat der derefter af Naturfredningsforeningen var fremskaffet en Række Oplysninger til Brug for Nævnet ved Sagens endelige Behandling — jfr. herved Artiklen Side 95 — afholdt Nævnet den 12. December paany Møde. Paa dette Møde nedlagde Danmarks Naturfredningsforening Paastand paa, at Nævnets foreløbige Kendelse af 11. August 1932 vedblev at have Gyldighed.

De fremmødte Repræsentanter for Aarhus, Randers og Ebeltoft Byraad støttede Naturfredningsforeningens Paastand, og Repræsentanterne for Aarhus og Randers Byraad gav Tilsagn om eventuelt at ville yde Fredningen økonomisk Støtte.

Nævnet afsagde saalydende

Kendelse:

Da den i Fredningsnævnets Kendelse af 11. August 1932 ommeldte Frist indtil 15. November d. A. nu er udløbet, og Fristen ikke bør forlænges,

bestemmes:

Fredningsnævnets foreløbige Kendelse af 11. August 1932 angaaende Kyststrækningerne ved Ebeltoft Vig, hvorved der er blevet nedlagt foreløbigt Forbud mod Bebyggelse m. v. af Arealerne mellem Vigen og den langs samme løbende Vej, ophæves. Denne Kendelse var alene vedtaget af Formanden og det af Amtsraadet valgte Medlem.

Naturfredningsforeningen indgav Andragende til Justitsministeriet om, at Kendelsen maatte blive forelagt Overfredningsnævnet. I Besvarelse af dette Andragende udtalte Ministeriet i Skrivelse af 2. Februar 1933 følgende:

»Da der af Nævnet kun har været afsagt en foreløbig Kendelse, der igen er ophævet, hvorimod Sagen ikke har været behandlet i Overensstemmelse med Naturfredningslovens § 7—8, mener Justitsministeriet ikke at have Hjemmel til at indbringe Sagen for Over-

*) Se Aarsskriftet 1931—32, Side 129—130.

fredningsnævnet, men skal derimod henvise Foreningen til paany at rejse Sagen overfor Fredningsnævnet, hvis Formand nu er Dommer Hutzen i Hornslet,^{*)} med Begæring om, at den maa blive behandlet i Overensstemmelse med Naturfredningslovens § 6—8.

Det tilføjes, at Sagens Akter, der er afgivet hertil fra Overfredningsnævnet, under Dags Dato er tilstillet Fredningsnævnet til Brug ved Sagens videre Behandling.

Efter Modtagelsen af Ministeriets Skrivelse er der af Naturfredningsforeningen rettet Henvendelse til Nævnets Formand om at optage Sagen til Behandling.

Kendelse af 23. September 1932 angaaende Fredning af »Faarmandshøj« i Spandet Sogn.

Den af Fredningsnævnet for Tønder Amtsraadsreds den 10. Maj 1932 i denne Sag afsagte Kendelse er forelagt Overfredningsnævnet i Medfør af § 16 i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917.

Det fremgaar af Kendelsen, at Overfredningsnævnet indhentede Erklæringer fra Den vest- og sønderjydske Kreditforening samt fra Sønderjydsk Hypoteklaanefond som Pant-havere i de paagældende Ejendomme.

Det hedder derefter i Kendelsen: Da Overfredningsnævnet kan tiltræde de i Fredningsnævnets Kendelse anførte Betragtninger, vil denne være at stadfæste i Henhold til de anførte Grunde.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Tønder Amtsraadsreds den 10. Maj 1932 afsagte Kendelse stadfæstes, dog at den Landmand Johs. Petz tillagte Erstatning, 85 Kr., vil være at udbetale Den vest- og sønderjydske Kreditforening, og at der af de Landmand Jørgen Lorentzens Enke og Landmand Emil Tüchsen tillagte Erstatninger vil være at udbetale Sønderjydsk Hypoteklaanefond henholdsvis 133 Kr. og 48 Kr.

Erstatningsbeløbene vil i Medfør af Naturfredningslovens § 13 være at udrede med Halvdelen af Statskassen og Halvdelen af Tønder Amtsrepartitionsfond.

Af Fredningsnævnets Kendelse fremgik følgende:

Ved Skrivelse af 26. Marts 1931 havde Danmarks Naturfredningsforenings Hovedbestyrelse fremsat Begæring om, at Partiet omkring Faarmandshøj og 2 Syd for beliggende Arealer, kaldet »Spandet Krat«, fredes i Henhold til § 1, 1., i Naturfredningsloven af 8. Maj 1917.

Efter Naturfredningsraadets Anbefaling indskrænkedes Fredningen til at angaa Faarmandshøj. Om denne hedder det i Kendelsen: Faarmandshøj er et højt, bølgeformet Parti af Flyvesand og Grus, der er bevokset med Lyng og Krat af Eg, Asp, Tørstetræ m. m., og adskillige Steder findes gamle Vejspor og Hulveje, der menes at udgøre Resten af den gamle Vej fra Slesvig til Ribe, paa det bøjeste Punkt findes et Triangulationspunkt med Udsigtstaarn, og derfra haves en storslaaet Udsigt ud over Vesterhavssøerne, Ribe og Egnen Nord for den gamle Grænse, mod Øst til Egnen ved Vojens og mod Syd til Lindet Skov og længere bort. Efter Angivelse af Ejerforholdene hedder det videre i Kendelsen: Nævnet er enig om, at »Faarmandshøj«, saaledes som dette foran er beskrevet, med et Areal af ca. 28 Hektar fortjener at fredes, dels af landskabelige og dels af historiske Hensyn, og Nævnet bestemmer, at det paagældende Areal efter § 1, 1., i Lov Nr. 245 af 8. Maj 1917 fredes paa nedennævnte Betingelser: at Almenheden har Adgang til det fredede Areal, at Arealet henligger uopdyrket i sin nuværende Tilstand og ikke beplantes, at der ikke paa Arealet bygges Huse, Skure eller lignende, at der ikke hugges i Træbevoksningen eller slaas Lyng, at Arealet ikke benyttes til Græsning af løsgaaende Kreaturer, at der paa Arealet ikke drives Jagt, at der paa Arealet ikke køres med Automobiler, at der paa Arealet ikke henkastes Affald eller graves Grus og lignende, dog at Emil Tüchsen har Ret til at benytte den paa Parcel Nr. 10 nuværende Grusgrav og grave videre mod Nord, Øst og Vest, men ikke mod Syd, saaledes at det Syd for Graven værende temmelig høje Egekrat ikke ødelægges eller beskadiges, og at der kun maa ind-

^{*)} Den tidligere Formand, Dommer Boas, Mariager, havde efter Afsigelsen af Kendelsen af 12. December begæret sig fritaget.

rettes Parkeringsplads og Lejrplads i den vestligste Del af det fredede Areal og med Ejerens Tilladelse.

Den ene af Ejerne, Gaardejer Jepsen, tilkendte Nævnet en Erstatning, stor 60 Kr. pr. Hektar eller for 23 Hektar 1380 Kr., og de 3 andre Ejere, der kun havde mindre Arealer og ejede mindre Ejendomme, fik tillagt en Erstatning af 85 Kr. pr. Hektar.

Kendelse af 8. Oktober 1932 angaaende Fredning af forskellige Arealer Nord og Øst for Krabbesholm Højskole ved Skive.

Den af Fredningsnævnet for Viborg Amtsradsreds den 1. Juni 1932 i denne Sag afsagte Kendelse er i Medfør af § 14, 2. Stk., jfr. § 11, 2. Stk., i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917 forelagt Overfredningsnævnet af Justitsministeriet.

Ved et den 17. September 1932 afholdt Aastedsmøde har Overfredningsnævnet besigtiget de Arealer, om hvis Fredning der er fremsat Begæring, hvorhos man samme Dag har afholdt Møde med de i Sagen interesserede Parter.

Paa dette Møde afgav Borgmester i Skive, V. Johansen, Tilsagn om, at der angaaende Planerne om det projekterede Gasværks nærmere Beliggenhed ved Havnen og om Valget af Pladsen for Gasbeholderen vilde blive ført Forhandlinger med den stedlige Naturfredningskomité og Krabbesholms Højskoleforenings Bestyrelse, saaledes at der saavidt muligt ved Afgørelsen toges Hensyn til de af disse Institutioner i saa Henseende fremsatte Ønsker. Endvidere gav Borgmester Johansen, under Forbehold af Byraadets Sanktion, Tilsagn om, at Valget af Beliggenheden af Gasbeholderen skulde finde Sted under Godkendelse af Naturfredningsnævnet for Viborg Amtsradsreds, idet det maatte anses for magtpaaliggende, at Udsigten fra Nord til Krabbesholm Hovedbygning skaanes Fredningsnævnets Afgørelse i denne Henseende vil dog kunne indankes for Overfredningsnævnet.

Herefter, og da Overfredningsnævnet iøvrigt kan tiltræde de i Fredningsnævnets Kendelse anførte Betragtninger, vil den afsagte Kendelse være at stadfæste i Henhold til de i denne anførte Grunde.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Viborg Amtsradsreds den 1. Juni 1932 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af forskellige Arealer Nord og Øst for Krabbesholm Højskole ved Skive stadfæstes, dog saaledes, at Gasbeholderen anbringes med Naturfredningsnævnets Godkendelse, idet dog Naturfredningsnævnets Bestemmelse i saa Henseende af Byraadet vil kunne indankes for Overfredningsnævnet.

Sagen angik følgende Forhold:

Skive Kommune agtede at opføre et nyt Gasværk ved Skive Havn. I den Anledning skulde der Nord for Havnen foretages en større Opfyldning, hvorpaa en Del af Gasværkets Bygninger skulde ligge, og derved kunde Udsigten fra den mod Nord langs Vandet førende Strandvej hindres i betydelig Grad. Endvidere skulde der opføres en Gasbeholder, som skulde lægges umiddelbart op til Krabbesholm Skov. Saavel Gasbeholderen som de øvrige Bygninger vilde komme til at ligge meget nær ved den fredede Hovedbygning til Krabbesholm Højskole.

Sagen var rejst af Bestyrelsen for Krabbesholm Højskoleforening og Naturfredningskomitéen for Skive og Omegn.

Det hedder i Fredningsnævnets Kendelse:

Nævnet drøftede Sagen og udtalte enstemmigt, at man under Hensyn til den Stilling, som Skive Byraad har indtaget til Sagen og til, at de paatænkte Opfyldningsarbejder m. v. maa anses som en naturlig Konsekvens af, at man i sin Tid har anlagt den nuværende Havn paa det Sted, hvor samme findes, samt til at meget store økonomiske Værdier skønnes at staa paa Spil, hvis Arbejdet hindres ved en Fredningskendelse, ikke mener af naturfredningsmæssige Hensyn at burde forhindre de paagældende Arbejders Udførelse, men at man forventer, at Skive Byraad ved Sagens Gennemførelse vil tage det videst mulige Hensyn, og at navnlig ingen Gasledning føres op gennem Skoven uden efter indhentet sagkyndig Erklæring.

Kendelse af 19. November 1932 i Sagen angaaende Fredning af en Del af Randbøl Hede. Den af Fredningsnævnet for Vejle Amtsradsreds den 18. November 1930 i denne Sag afsagte Kendelse*) er forelagt Overfredningsnævnet i Medfør af § 16 i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917, hvorhos Kendelsen er indanket for Overfredningsnævnet af — — — (de fleste af de i Kendelsen nævnte Ejere) — —.

Endvidere er den af Fredningsnævnet for Ribe Amtsradsreds den 11. December 1930 i Sagen afsagte Kendelse**) i Medfør af Naturfredningslovens § 14, 2. Stk., jfr. § 11, 2. Stk., forelagt Overfredningsnævnet af Justitsministeriet.

Overfredningsnævnet har ved et den 21. September 1931 afholdt Aastedsmøde besigtiget de af Fredningsnævnenes Kendelser omhandlede Arealer, hvorefter der er afholdt Møde med de i Sagen interesserede Parter.

Det fremgaar derhos af Kendelsen, at da Overfredningsnævnet ikke opnaaede Enighed med Ejerne om Størrelsen af Erstatningerne, blev Sagen forelagt den i Henhold til Lov Nr. 523 af 15. December 1922 nedsatte Taksationskommission, som fastsatte Erstatningen til ialt 24,094 Kr. 73 Øre, fordelt paa de i de to Amter beliggende Omraader — tilsammen ca. 740 ha — for hvis Fredning der krævedes Erstatning, og bestemte, at en Del af Erstatningen eventuelt skulde udbetales til Prioritetshaverne, og at Opmaaling, Afmærkning m. m. skulde ske uden Udgift for Ejerne.

Det hedder derefter i Kendelsen:

»Under Sagens Behandling for Overfredningsnævnet har »Vejle Amts historiske Samfund« tilbudt at yde et Tilskud til Fredningens Gennemførelse af 300 Kr.

Da Overfredningsnævnet i alt væsentligt kan tiltræde de Betragtninger, der af Fredningsnævnet for Vejle Amtsradsreds er anført i dettes Kendelse, og da man skønner, at de Grunde, der gør det ønskeligt, at de i Vejle Amt beliggende Arealer af Randbøl Hede belægges med Fredningsservitut som af Fredningsnævnet bestemt, ogsaa er tilstede med Hensyn til de Arealer af Randbøl Hede, der er beliggende i Ribe Amt, og som er ønsket fredede af de forskellige Naturfredningsorganisationer, idet Formaalet med en Fredning efter Overfredningsnævnets Formening ikke fuldt vil kunne naas, saafremt denne kun omfatter de i Vejle Amt beliggende Arealer, vil den af Vejle Amts Fredningsnævns afsagte Kendelse være at stadfæste med de nedenfor anførte Ændringer, hvorhos de Arealer af Matr. Nr. 6 c af Frederikshaab, Vorbasse Sogn, og Matr. Nr. 11 a, 11 b og 11 c ibid. i Ribe Amt, der findes indtegnede paa den vedhæftede Kortkalke, og hvis sydøstlige Grænse er indtegnet med Rødt, vil være at belægge med samme Fredningsservitut som bestemt i Kendelsen af 18. November 1930 med Hensyn til de i Vejle Amt beliggende Arealer«.

Der følger nogle Bestemmelser om enkelte Indskrænkninger i Fredningen og Bestemmelser om Erstatningernes Udredelse og derefter Konklusionen:

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Vejle Amtsradsreds den 18. November 1930 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af forskellige Arealer af Randbøl Hede stadfæstes, dog at de vedkommende Ejere tilkommende Erstatningsbeløb fastsættes saaledes: (herefter følger Angivelse af Erstatningsbeløbene) — — tilligemed Renter, 5 pCt. p. a., fra den 18. November 1930 til Betaling sker, at et Areal stort 0,75 ha af det nordvestlige Hjørne af Matr. Nr. 4 d af Frederikshaab, Randbøl Sogn, et mindre, beplantet Areal, ligeledes beliggende paa dette Matrikulsnummer mod Vest langs Grænsen til Matr. Nr. 4 h ibid., og den paa Matr. Nr. 7 af Frederikshaab beliggende 0,55 ha store Plantage udgaar af de Arealer, der omfattes af Fredningen, og at den af Fredningsnævnet med Hensyn til forskellige Arealer truffene Bestemmelse om, at disse skal udgaa af Kultur, ændres derhen, at de paagældende Arealer ikke maa være Genstand for fremtidig Dyrkning.

De paa vedhæftede Kortkalke indtegnede Arealer af Matr. Nr. 6 c Frederikshaab, Vorbasse Sogn, og af Matr. Nr. 11 a, 11 b og 11 c ibid., hvis sydøstlige Grænse er indtegnet

*) Se Aarsskriftet 1930—31, Side 129—130.

**) Se Aarsskriftet 1930—31, Side 130—131.

med Rødt, vil være at frede saaledes, at de ingensinde maa bebygges, beplantes, drænes, grøftes, opdyrkes eller indhegnes, ligesom Lyngen ej heller maa slaas eller afbrændes, at der ej heller paa Arealerne maa rejses Master til Telefon- eller elektriske Ledninger eller andet, der kan virke forstyrrende for Udsynet, og at den over Matr. Nr. 11 a og 11 b Frederiksnæde, gaaende gamle Studevej skal forblive henliggende i samme Tilstand som nu. (Herefter følger Erstatningsbeløbene for disse Fredninger).

De samlede Erstatningsbeløb, 24,094 Kr. 73 Øre, vil være at udrede med 4,500 Kr. af »Selskabet til Randbøl Hedes Bevarelse«, 2,000 Kr. af Danmarks Naturfredningsforening og 300 Kr. af »Vejde Amts historiske Samfund«, medens Restbeløbet tilligemed Renter, 5 pCt. p. a., til Betaling sker af 14,842 Kr. 27 Øre fra den 18. November 1930 og af 9,252 Kr. 46 Øre fra den 11. December 1930, vil være at udrede med $\frac{2}{3}$ af Statskassen og $\frac{1}{3}$ af Vejle og Ribe Amts Repartitionsfonds, jfr. Naturfredningslovens § 13, 2. Stk., eller med 11,529 Kr. 82 Øre af Statskassen, 3,550 Kr. 75 Øre af Vejle Amts Repartitionsfond og 2,214 Kr. 16 Øre af Ribe Amts Repartitionsfond, alt med Renter som nævnt.

Af Erstatningsbeløbene vil $\frac{2}{3}$ være at tilbyde Panthaverne i de paagældende Ejendomme til Afskrivning paa Pantebrevene i deres Prioritetsorden.

SAGER BEHANDLEDE AF FREDNINGSNÆVNE:

FREDNINGSNÆVNET FOR ROSKILDE AMTSRAADSKREDS:

Kendelse af 10. Juni 1932, hvorved en Ædelgran paa Ejendommen Matr. Nr. 5 af Borupgaard, Ousted Sogn, tilhørende Gaardejer Lars Jensen, fredes i Henhold til Naturfredningslovens § 1, idet det i Kendelsen udtales, at Lovens Udtryk er saa omfattende, at ogsaa Fredning af enkelte Træer maa falde ind under Lovens Bestemmelser.

En Erstatning af 50 Kr. er tillagt en Nabo, der gjorde Indsigelse mod Fredningen.

Kendelse af 4. November 1932, hvorved er paalagt de mellem den nye København—Køge Landevej og Køge Bugt liggende Dele af Ejendommene Matr. Nr. 6a og 8a af Hundie By, Kildebrønde Sogn, af Areal af henholdsvis 32585 m² og 70190 m² den Servitut, at der paa disse Arealer ikke maa bygges eller plantes eller anbringes noget andet, hvorved den frie Udsigt fra Landevejen til Stranden kan hindres.

I Erstatning er tillagt Ejerne henholdsvis 11,000 Kr. og 5,700 Kr.*)

FREDNINGSNÆVNET FOR FREDERIKSBORG AMT:

En af Nævnet den 4. April 1932 *godkendt Erklæring* af 14. Marts s. A. fra Ejeren af »Bøgebjerg«, beliggende paa Ejendommen Matr. Nr. 2k Kjettinge m. fl., Parcellist Philip Havalesca, om Fredning af et enligt Bøgetræ paa Ejendommen samt med Bestemmelse om, at et Areal omkring Træet indenfor en Kreds 4,25 m fra dette skulde være fredet og tilgængeligt for Almenheden, og at der fra Hørsholmvejen op til Træet skulde anlægges en 1 m bred Sti som Adgang for Almenheden til Udsigtspladsen ved Træet.

Til Fredningen var der ydet et frivilligt Bidrag af 250 Kr.

Kendelse af 23. September 1932, hvorved Nævnet nægtede at paabyde, at en planlagt Opførelse af en Højspændingsledning fra Egelund Transformatorstation (ved Porthus) over Sørup til Transformatorstationen ved Fredensborg Slot — hvilken Ledning var paastaet paa et Stykke at ville skæmme Udsigten over Esrom Sø — skulde ændres saaledes, at Ledningen skulde anlægges som Jordkabel.

FREDNINGSNÆVNET FOR HOLBÆK AMT:

Overenskomst af 21. Januar 1932 mellem Nævnet og Godsejer Aage Hastrup af Dønnerup Gods, hvorunder hører Bromølle Kro, hvorved bestemmes, at det nordlige Takstræ i

*) Sagen er forelagt Overfredningsnævnet, hvis Afgørelse ikke foreligger.

Kroens Have, der er ca. 10 Meter højt og har en Krone, hvis Omfang er ca. 2½ Meter og hvis Højde over Jorden er ca. 2¼ Meter, fredes.

Af Udskrift af Nævnets Forhandlings- og Kendelsesprotokol for 28. Januar 1932 fremgaar, at der til Nævnet var rettet Henvendelse om Bevarelse af nogle gamle Træer, som ved et paatænkt Anlæg af en Cyklesti fra Hjørnet af Grønnehavestrædes Forlængelse og Kalkbrænderivej i Nykøbing Sj. ud til Grønnehave Skov muligt vilde blive fældede, men at Sagen bortfaldt for Nævnet, da det af Byraadets Forhandlinger fremgik, at kun et enkelt Træ, der stod lige midt paa den kommende Sti, vilde blive fældet.

Af Udskrift af Nævnets Forhandlings- og Kendelsesprotokol for 17. Oktober 1932 fremgaar, at Greve Bernstorff som Ejer af Kattrup havde henvendt sig til Nævnet i Anledning af, at Uddybningen af Halleby Aa fra Bromølle Kro i vestlig Retning langs Bromøllekovens Nordside havde forringet Aabreddens Skønhedsværdi, idet Skoven, der paa Aaens Sydside var gaaet helt ned til Aaen, og hvis Kroner sine Steder havde mødt Trækronerne i Skoven paa Nordsiden af Aaen, i et Bælte paa ca. 30 m langs Sydsiden var ryddet i en Længde af ca. 1½ km, og at Nævnet udtalte, at Spørgsmaalet laa udenfor Nævnets Kompetence, idet alene den Landvæsenskommission, der havde truffet Bestemmelse om Aaens Regulering, havde haft Bemyndigelse til at tilstaa Erstatning for Værdiforringelse og andre Ulemper saavel i økonomisk som i skønhedsmæssig Henseende.

FREDNINGSNÆVNET FOR PRÆSTØ AMT:

En af Nævnet den 12. Oktober 1932 godkendt Fredningsdeklaration af 10. Oktober s. A. fra Ejeren af Lilliendal Hovedgaard, Kammerherre, Greve C. A. V. Knuth angaaende Fredning af fem gamle Ege og en af 136 Træer bestaaende Lindealle.

Fredningen gaar for Træernes og Trægruppernes Vedkommende videre ud paa, at de ingensinde maa fældes, undergraves eller paa anden Maade, f. Eks. ved Ødelæggelse af Barken eller for nær Pløjning, direkte eller indirekte udsættes for en Behandling, som kunde føre til Træernes Ødelæggelse, Forringelse eller Beskadigelse. — — —

For Fredningen ønskes ingen Erstatning.

En af Nævnet den 3. December 1932 godkendt tilsvarende Fredningsdeklaration af 18. Oktober s. A. fra Ejeren af Lystrup og Jomfruens Egede Godser, Kammerherre, Greve Aage Moltke angaaende Fredning af to gamle Kæmpeege, seks 200—300aarige Bøge, en karakteristisk Naur og en Stor-Bøg der deler sig i en Trestamme, der tilsammen bærer den store Grenekrone.

En af Nævnet den 5. December 1932 godkendt tilsvarende Fredningsdeklaration af 17. November s. A. fra Ejeren af Rosendal Gods, Greve H. Knuth angaaende Fredning af en typisk dansk Eg, ca. 350 Aar gammel, og en Lindeallé, Rosendals Allé kaldet, bestaaende for Tiden af 294 Træer af Lind i en Alder af ca. 150 Aar.

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLMS AMT:

En af Nævnet godkendt Deklaration af 17. Juni 1932 fra Løjtnant Hans Nicolai Kaas som Ejer af Ejendommen Matr. Nr. 3 a og 139 ac, »Nørregaard« af Ibsker, hvorved fredes den paa Ejendommen værende, ca. 1½ ha store Klippeløkke, der ligger umiddelbart ved og vest for Strandvejen Nexø—Svanneke, og som er omgivet af et Stengærde.

Fredningsoverenskomst, godkendt af Nævnet den 24. November 1932, mellem Bestyrelsen for Ibsker Husmandsplantage paa den ene Side og Formanden for Foreningen »Bornholm«, Rektor Koefoed, Formanden for den lokale Afdeling af Danmarks Naturfrednings-

forening, Dr. Madsen, og Statens Tilsynsførende med de private Skove, Skovrider Bramsen, paa den anden Side. — Det hedder i Overenskomsten:*)

Man erkender fra begge Sider, at det er ønskeligt, at en Del af Ibsker Højlyng bevares for Eftertiden i en saadan Tilstand, at kommende Slægter kan faa et Indtryk af Højlyngens oprindelige Udseende, og saaledes, at Billedet af dens geologiske Ejendomme-ligheder, de karakteristiske Sprækkedale, ikke udviskes.

1. De fredede Arealer er følgende (jfr. dog Post 11):
 - a. *Det ikke tilplantede Stykke af Husmandsplantagen*, begrænset i Nord af Plantagens Nordgrænse, i Øst af et lille Dalstrøg lige Vest for Stendalen, i Syd af en Linie fra den gamle Plantnings Nordgrænse Syd for Midterpelten til et Punkt ca. 20 m Syd for Pelten Aarsdale Ret, i Vest af en brudt Linie fra dette Punkt til et Punkt ved Ormedalen Vest for Gaasemyren og videre langs Ormedalens østre Væg til Plantagens Nordgrænse.
 - b. *Kodalen fra Vejen nord for Dalen til Plantagens Sydgrænse*. I Øst er Grænsen Stien langs Kodalens østre Væg, i Vest den gamle Plantning.
 - c. *Partiet om »Lille Grydek«*, begrænset mod Nord og Vest af Stien fra Rokkestensvejen til Grydedal, mod Syd af Plantagens Sydgrænse, mod Øst af den gamle Plantning.
 - d. *Grydedal fra »Store Grydek« til Dybedal*, begrænset mod Nord af Fortsættelsen af den under c. nævnte Sti, mod Syd af Plantagens Sydgrænse.
 - e. *Dybedal fra Plantagens Nordgrænse til en Linie i Forlængelse af Grydedal*; mod Øst og Vest er Grænserne de gamle Plantninger.
 - f. *Stendal fra Plantagens Nordgrænse til den omtalte Linie i Grydedalens Forlængelse*; mod Øst og Vest er Grænserne de gamle Plantninger.
2. Det under 1a anførte Areal, der ved foreløbig Opmaaling er anslaaet til ca. 40 ha, afmærkes med tydelige Skelsten ikke alene i Hjørnerne, men ogsaa i de rette Grænselinier.
3. Til at overvaage Fredningsbestemmelsernes Overholdelse nedsættes et Kontroludvalg, bestaaende af Amtmanden over Bornholms Amt, Formanden for Naturfredningsnævnet for Bornholm, Formanden for Foreningen »Bornholm«, Formanden for Nationalforeningen »Bornholm« i København, Formanden for den lokale Afdeling af Danmarks Naturfredningsforening samt Statens Tilsynsførende med de private Skove paa Bornholm.
4. Husmændene beholder Ejendomsretten til de fredede Arealer og skal udrede alle Skatter og Afgifter, der hviler eller maatte komme til at hvile paa disse.
5. Husmændene beholder Jagtretten paa de fredede Arealer, dog er Enkeltmandsjagt ikke tilladt, ejheller Udsætning af Gift. Jagten maa kun drives af en Jagtforening. Jagt maa ikke afholdes i Tiden fra 1. Marts til Hare- eller Raavildtjagten gaar ind om Efteraaret.
6. De fredede Arealer maa ikke beplantes. Naar Kontroludvalget skønner, at der bør foretages Hugst i de bestaaende og senere opkommende Bevoksninger, foretages saadan Hugst paa Foreningen »Bornholms« Bekostning. — — —
7. Der maa ikke brydes, hugges eller bortføres Sten fra de fredede Arealer. Kontroludvalget kan dog anvise Steder, hvorfra Stenmateriale kan tages til Brug ved Anlæg eller Udbedring af Veje og Stier indenfor de fredede Omraader.
8. Ler- eller Sandgravning, Gravning eller Skæring af Tørv, Græsslet eller Græsning af Kreaturer maa ikke finde Sted indenfor de fredede Omraader.
9. Paa de fredede Omraader maa der ikke opføres Bygninger af nogen Art, ejheller Sommerhuse, Kiosker, Boder, Udsalg eller lignende, og der maa ikke gives Tilladelse til Lejrslagning og Optænding af Baal indenfor disse Omraader.
10. Der skal være Adgang for alle og enhver til at færdes til Fods paa det fredede Omraade og til at opholde sig dersteds.
11. Indenfor de fredede Arealer maa der ikke anlægges Veje uden Kontroludvalgets Samtykke. Skulde der blive Tale om Opførelse af en Opsynsmandsbolig, maa denne ikke anlægges Øst for Alterstensvejen. Ved Nyanlæg af Parkeringsplads i den ikke fredede

*) Fredningen er nærmere omtalt Side 67.

Del af Husmandsplantagen, skal Afstanden fra de fredede Arealers Grænser være mindst 100 Meter.

For de Indgreb i Husmændenes Dispositionsret, som disse Fredningsbestemmelser medfører, ydes der Husmændene en Erstatning paa 3,500 Kr., der udredes af Foreningen »Bornholm« i 2 Rater paa 1750 Kr., første Rate en Maaned efter Fredningsdeklarationens Tinglysning, anden Rate Aarsdagen derefter. Efter Underskrift af de paagældende er Deklarationen godkendt af Landbrugsministeriet.

Fredningsoverenskomst af 30. November 1932 mellem Nævnet og Gaardejer Harald Nielsen som Ejer af Stampergaard, Matr. Nr. 75a af Østermarie, hvorved fredes den gamle todelte Eg, »Brændte Ola«, der ligger ved Indkørselsvejen til Gaarden fra Rønne — Svanekevej.

Fredningsoverenskomst af 30. November 1932 mellem Nævnet og Gaardejer Carl Aag. Jensen som Ejer af Matr. Nr. 8 a af Bodilsker Sogn, hvorved fredes de 6 gamle Ege, som staar ved de fredede Bautastene paa den paa Ejendommen liggende saakaldte Hjortebakke-

Fredningsoverenskomst af 30. November 1932 mellem Nævnet og Gaardejer Valdemar Peter Dam som Ejer af St. Krusegaard, Matr. Nr. 43 a af Bodilsker, hvorved fredes det gamle Stengærde, som opgiver den til Gaarden bærende Have.

FREDNINGSNÆVNET FOR HJØRRING AMT:

Fredningsoverenskomster af 8. December 1932 mellem Ejerne af nedennævnte Ejendomme og Fredningsnævnet:

1. Proprietær G. F. Pommerencke som Ejer af Bøgsted i Astrup Sogn, hvorved fredes de i Bøgsted Skov, Matr. Nr. 1a af Bøgsted i Astrup Sogn, i Skovens sydøstre Hjørne staaende 10 store, gamle Egetræer, saaledes at Træerne stadig skal holdes tilstrækkelig fri for omgivende Bevoksning, og saaledes at der ikke paa eller ved Træerne maa anbringes noget, som kan skade dem.

2. Gaardejer Carl Nielsen som Ejer af Ejendommen Matr. Nr. 1b af Bøgsted Astrup Sogn, Skovbo kaldet, hvorved paa tilsvarende Maade fredes det paa nævnte Ejendom ved Gaardens nordvestre Hjørne staaende store gamle Egetræ.

3. Proprietær Chr. Hansen som Ejer af Ejendommen Matr. Nr. 11 og 1ai af Bøgsted i Astrup Sogn, Bøgelygaard kaldet, hvorved paa tilsvarende Maade fredes det i Bøgelygaard Skov staaende store Bøgetræ, som fornedet maaler 10 m i Omkreds og derefter deler sig i 5 svære Stammer.

4. Læge E. Sporon Fiedler i Hjørring som Ejer af Matr. Nr. 3 og 8 af Langhede og Rævbakke m. m. samt 1i af Slotved i Sindal Sogn, Rævbakken kaldet, hvorved fredes de paa nævnte Ejendom værende kratbevoksede og lyngklædte Bakker og Skrænter, saaledes at de fremtidig skal henligge i deres naturlige Tilstand og ingensinde maa opdyrkes eller beplantes. Endvidere gives der Forskrifter om Fjernelse af Naaletræsplantninger.

Fredningsoverenskomst af 17. December 1932 mellem Kaptajn G. Hjorth som Ejer af Ejendommen Voersaa Kro, Matr. Nr. 1p af Rugtved Hovedgaard i Albæk Sogn og Matr. Nr. 13e af Albæk Sogns sydøstlige Del, og Fredningsnævnet, hvorved fredes de til nævnte Ejendom hørende, til Voersaa Aa stødende skovklædte Skrænter, saaledes at disse fremtidig skal henligge i deres naturlige Tilstand og ikke maa bebygges eller opdyrkes.

Tilsvarende Fredningsoverenskomst af 17. December 1932 mellem Enke Marie Madsen, der hensisder i uskiftet Bo efter Gaardejer Jens Chr. Madsen, Ejer af Matr. Nr. 4f og 11f af Albæk Sogns sydøstlige Del, og Fredningsnævnet om de til nævnte Ejendom hørende, til Voersaa Aa stødende skovklædte Skrænter.

Fredningsoverenskomst af den 17. December 1932 mellem Bestyrelsen for Frederikshavn og Omegns Sparekasse og Fredningsnævnet, hvorved fredes den Sparekassen tilhørende Ejendom, Matr. Nr. 14av, 14ax og 14bb af Skagen Landsogn, beliggende omkring Spirbakken ved Vesterhavet, af Størrelse ca. 104 ha og bestaaende af Klitter, bevoksede med Marehalm, Klittorn og Klitroser, saaledes at den fremtidig skal henligge i Naturtilstand og ikke maa beplantes, opdyrkes eller bebygges, hvorhos selvsaaede Bjergfyr kan fjernes efter Fredningsnævnets Bestemmelse.

FREDNINGSNÆVNET FOR VIBORG AMT:

En af Nævnet den 14. April 1932 godkendt Fredningsdeklaration af 31. Oktober 1931 fra det radikale Venstres Amtsorganisation for Viborg Amt som Ejer af Daugbjerg Daas,^{)} Matr. Nr. 10h af Daugbjerg By og Sogn, hvorved Daasen fredes, saaledes at den stede skal henligge i fri Naturtilstand og ingensinde maa dyrkes, beplantes eller bebygges, bortset fra den Bebyggelse, som Daasens Anvendelse til Afholdelse af offentlige Møder maatte nødvendiggøre, dog at saadan Bebyggelse ikke maa ske paa selve Daasen, men kun i det sydvestlige Hjørne af Ejendommen.*

Endvidere tilsiges der Almenheden Adgang til Ejendommen under Jagttagelse af visse Ordensbestemmelser.

En af Nævnet den 10. Maj 1932 godkendt Fredningsdeklaration af 12. Februar s. A. fra Viborg Byraad,^{**)} som Ejer af Matr. Nr. 8f, 8r og 8t af Vorde By og Sogn, Nørlyng Herred i Viborg Amt, hvorved Arealerne fredes, saaledes at de skal henligge i deres nuværende Skikkelse, hvorhos der tilsiges Almenheden Adgang til Ophold paa og Badning fra Arealerne under Jagttagelse af nedenstaaende Ordensbestemmelser: Enhver Forstyrrelse af Terrænet, derunder Tænding af Baal, er forbudt. Der maa ikke uden Byraadets Samtykke afholdes Møder eller større Forsamlinger. Al Henkastning af Papir, Flasker og nogen anden Slags Affald er forbudt.

En af Nævnet den 22. Oktober 1932 godkendt Fredningsdeklaration af 25. August s. A. fra Foreningen »Pierre Dornonville de la Cour's Slægt«, København, som Ejer af Parcelen Matr. Nr. 1f, Strandet Hovedgaard, Ørum Sogn, Fjends Herred, hvorved Parcelen, paa hvilken der er opstillet en Mindesten, fredes, hvorhos der tilsiges Almenheden Adgang til Omraadet ad den opførte Trappe.

FREDNINGSNÆVNET FOR AARHUS AMT:

Kendelse af 1. Februar 1932, hvorved efter Begæring af Ejerinden af Moesgaard, Fru Bothilde Dahl, bestemmes, at to paa Ejendommen værende Alleer, nemlig: Alleen paa Strækningen fra Amtslandevejen til Indkørslen til Moesgaard og Alleen paa Strækningen fra Indkørslen til Moesgaard til det sydøstlige Hjørne af Moesgaards Have, fredes, saaledes at Træerne ikke maa fjernes eller kappes i væsentlig Omfang uden Samtykke af Fredningsnævnet.

NATURFREDNINGSNÆVNET FOR VEJLE AMT:

Kendelse af 20. Juni 1932, hvorved efter Henvendelse fra Naturfredningskomiteen for Vejle og Omegn fredes et Areal af det paa Matr. Nr. 2a, Aast Lindeballe Sogn, tilhørende Gaardejer Marius Hansen Ravn, værende ejendommelige, i uberørt Naturtilstand henliggende Skovstykke, kaldet »Troldekskoven«,^{***)} saaledes at der ikke i det maa skoves eller foretages andre Indgreb i den naturlige Tilstand uden særlig Tilladelse fra Naturfrednings

^{*)} Se Aarsskrift 1926—27, Side 97.

^{**)} Se Aarsskrift 1931—32, Side 104.

^{***)} Fredningen er nærmere omtalt Side 118.

nævnet, og saaledes at Ejeren faar Pligt til fornøden Vedligeholdelse efter Nævnets Bestemmelse af de Skelpæle eller Skelsten, som efter Nævnets Bestemmelse vil være at ansø bringe, alt mod en Erstatning til Ejeren en Gang for alle af 175 Kr.

FREDNINGSNÆVNET FOR TØNDER AMT:

Kendelse af 17. November 1932, hvorved nægtes Fredning af de Staten (Statsskovvæsenet) tilhørende Arealer af »Lourup Krat«, beliggende i Lourup Ejerlag, Døstrup Sogn, med et Areal af ca. 114 Hektar, bestaaende i det væsentlige af et jævnt bølget Stykke Hede med høj Lyng med enkelte spredte og lave Kratvækster.

Naturfredningsraadet, der først havde udtalt sig for Ønskeligheden af at bevare Omraadet urørt som Minde om Hedeformationens langt videre Udbredelse i paagældende Egn i tidligere Tid, frafaldt Ønsket om Fredningen, efterat Fredningen af »Faarmandshøj« var gennemført.

NATURVIDENSKABELIGE OG HISTORISKE FREDNINGER (Naturfredningslovens § 1, 1. Stk.: Omraader, Planter og Dyr samt geologiske Dannelser, hvis Bevarelse af naturvidenskabelige eller geologiske Hensyn er af væsentlig Interesse).

OVERFREDNINGSNÆVNSKENDELSER

Kendelse af 29. Marts 1932 angaaende Fredning af Tryggelev Noer og nogle op til dette stødende Arealer:

Den af Fredningsnævnet for Svendborg Amtsradsreds den 1. Juni 1931 i denne Sag afsagte Kendelse*) er indanket for Overfredningsnævnet af Gaardejer Rasmus Hansen Rasmussen som Ejer af Matr. Nr. 24a og 24b af Tryggelev.

Da der ikke i Naturfredningsloven af 8. Maj 1917 haves Hjemmel for Fredningsnævnet til — saaledes som i den indankede Kendelse sket — at træffe Bestemmelse om Forbud mod Jagt, vil Kendelsen være at ophæve.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Svendborg Amtsradsreds den 1. Juni 1931 afsagte Kendelse angaaende Forbud mod Jagt paa Tryggelev Noer ophæves.

Kendelse af 12. Maj 1932 angaaende Fredning af »Mørup Stenen«, beliggende paa Ejendommen Matr. Nr. 1g og 1k af Mørup By, Rind Sogn.

Den af Fredningsnævnet for Ringkøbing Amtsradsreds den 4. Marts 1932 i denne Sag afsagte Kendelse er i Henhold til § 16 i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917 forelagt Overfredningsnævnet af Fredningsnævnet.

Under Sagens Behandling for Overfredningsnævnet har Panthaverne erklæret intet at have imod den ved Fredningsnævnets Kendelse bestemte Fredning.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Ringkøbing Amtsradsreds den 4. Marts 1932 afsagte Kendelse vedrørende Fredning af en Sten, kaldet »Mørup-Stenen«, beliggende paa Ejendommen Matr. Nr. 1g og 1k af Mørup By, Rind Sogn, stadfæstes, saaledes at Vedligeholdelsen og Afvandingen af Grøften omkring Stenen samt Vedligeholdelsen af Stien hen til denne skal paahvile Ejeren.

Kendelse af 23. September 1932 angaaende Fredning af et Areal af den paa Herregaarden »Bjørnsholm«, Matr. Nr. 1b m. fl. af Overlade og Ranum Sogn, beliggende Skaldyng.

Den af Fredningsnævnet for Aalborg Amtsradsreds den 28. November 1931 i denne

*) Se Aarsskriftet 1931—1932, Side 152—153.

Sag afsagte Kendelse*) er forelagt Overfredningsnævnet i Medfør af § 16 i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917.

Det fremgaar af Kendelsen, at Overfredningsnævnet efter forskellige Forhandlinger med Ejeren, sluttede en Overenskomst saavel om Fredningen som om Erstatnings Størrelse.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Aalborg Amtsraadsreds den 28. November 1931 afsagte Kendelse angaaende Fredning af et Areal af en paa Herregaarden »Bjørnsholm«s Jorder beliggende Skaldyngne stadfæstes, dog at det Areal af Skaldyngen, der belægges med Fredningsservitut, begrænses til en i Skaldyngens sydvestlige Del beliggende trapezagtig Firkant, paa hvilken Afstanden mellem de parallelle Linier udgør 26 m, Udstrækningen af Grænsen mod Sydvest 25 m og af Grænsen mod Nordvest 35 m, og hvis samlede Areal er 754 m², samt at der i Erstatning for Fredningen tillægges Ejeren og de i Ejendommen berettigede et Beløb af 5.000 Kr. tilligemed Renter 5 % p. a. fra den 28. November 1931 til Betaling sker, at fordele med 2.000 Kr. tilligemed Renter af 5.000 Kr. til Godsejer Robert Eriksen, 1.000 Kr. til Fru Adele Marie Kathrine Eriksen, 1.000 Kr. til Købmand Christian Bech og 1.000 Kr. til Proprietær Hove Jensen, og at udrede med $\frac{2}{3}$ af Statskassen og $\frac{1}{3}$ af Aalborg Amtsrepartitionsfond jfr. Naturfredningslovens § 13, 2. Stk.«

SAGER BEHANDLEDE AF FREDNINGSNÆVNE FREDNINGSNÆVNET FOR ROSKILDE AMTSRAADSKREDS:

Kendelse af 11. Marts 1932, hvorved fredes en paa Gaardejer Gerhard Anton Madsens Ejendom, Matr. Nr. 20a af Gundsømagle By og Sogn, Falkjærgaard, liggende Langdysse med tilhørende Grund, derunder $\frac{1}{2}$ m Jord udenfor Randstenene, saaledes at Omraadet bibeholdes i sin nuværende, naturlige Stand, og at Nationalmuseet har Ret til at opsætte Mærkesten og eventuelt at foretage Udbedringer mod en Erstatning til Ejeren af 200 Kr.

Kendelse af 24. Oktober 1932, hvorved fredes en paa Øster-Syv Mark, i Kirke-Syv Sogn, Ramsø Herred, liggende ca. 7 m høj Gravhøj, Bavnehøj kaldet, der var delvis fredet af Generalstaben, tilhørende Gaardejer Valdemar Larsen, Mensalgaarden i Øster-Syv, og saaledes at det yderligere paalægges Ejeren og fremtidige Ejere at lade Højen urørt i dens nuværende Stand mod en Erstatning af 125 Kr. til Ejeren.

Kendelse af 24. Oktober 1932, hvorved fredes en paa Gaardejer Frants Larsen tilhørende Ejendom, Matr. Nr. 14h af Nørre Hvalsø, Hvalsø Sogn, liggende Gravhøj, omsluttende 2 jævnsides liggende Stengrave, saaledes at Gravhøjen bibeholdes i sin nuværende, naturlige Tilstand, efter at Nationalmuseet har ladet foretage en Regulering af Grænserne, og saaledes, at der ikke maa pløjes eller dyrkes nærmere disse Grænser end $\frac{1}{2}$ m, mod en Erstatning af 100 Kr. til Ejeren.

FREDNINGSNÆVNET FOR HOLBÆK AMT:

En af Nævnet den 17. Oktober 1932 godkendt Fredningsdeklaration af 17. September 1932 fra Boelsmand Jens Peter Jensen af Aalykke, Matr. Nr. 3b m. fl. i Ornum, Gørlev Sogn, hvorved fredes en i et Jorddige, der danner Byskel mellem Reersø og Gørlev Sogne, værende, meget stor Sten af ca. 1 M.'s Højde, saaledes at Ejeren forpligtede sig og efterfølgende Ejere af nævnte Matr. Nr. til under Ansvar af Straf og Erstatning at undlade at beskadige eller fjerne Stenen og til at holde en Plads paa 9 m² uden om Stenen fri for anden Benyttelse.

Kendelse af 17. Oktober 1932, hvorved paa Foranledning af dansk geologisk Forening fredes den paa Ejendommen, Matr. Nr. 5d, Aarby, tilhørende Gaardejer Johannes Pedersen,

*) Se Aarsskriftet 1931-32, Side 133-134.

liggende Sten, »Dyrstenen«, og hvorved bestemmes, at Publikum faar en nærmere bestemt Adgang til at gaa hen til Stenen.

FREDNINGSNÆVNET FOR BORNHOLMS AMT:

Fredningsoverenskomst af 6. Juni 1932 mellem Nævnet og Gaardejer Adolf Frederik Møller af Dyrstensholm, Matr. Nr. 181 af Vestermarie, hvorved fredes den paa Ejendommen liggende Granitblok, kaldet Dyrstenen, saaledes at den ingensinde maa gøres til Genstand for Brydning eller Sprængning, hvorhos der gives Adgang for alle og enhver til at færdes paa den private Vej, der fra den offentlige Vej fører hen forbi Stenen.

Tilsvarende Fredningsoverenskomst af 6. Juni 1932 mellem Nævnet og Savmøller Ejner Bidstrup Munch af Tingsted Savmølle, Matr. Nr. 278d af Vestermarie, angaaende den paa Ejendommen liggende Granitblok, kaldet Bobbestenen.

FREDNINGSNÆVNET FOR MARIBO AMT:

Kendelse af 21. Maj 1932, hvorved fredes en paa den Gaardejer J. Belling tilhørende Ejendom, Matr. Nr. 4a af Horbelev By og Sogn, værende Langdysse fra Stenalderen, bestaaende af to Gravkamre, for det nordlige af Kamrenes Vedkommende i Forbindelse med de tre Randsten, der forefindes paa dets vestlige Side. For Fredningen tillægges der Ejeren en Erstatning paa 600 Kr., hvoraf de 200 Kr. udredes af det Offentlige, medens Resten er betalt af Nationalmuseet, Sparekassen i Nykøbing F. og Landbostandens Sparekasse smstds.

FREDNINGSNÆVNET FOR SVENDBORG AMT:

Af Udskrift af Nævnets Protokol for 28. Juni 1932 fremgaar, at Nævnet ikke gennemførte Fredning af et Stykke Jord under Matr. Nr. 1n af Pederstrup By, tilhørende Trafikassistent Jacobsen, beliggende mellem Landevejen og et historisk Voldsted med Grave i Sdr. Højrup Sogn, hvilket Jordstykke, der ligger umiddelbart op imod den med Træer bevoksede Del af Voldstedet, agtedes bebygget, hvorved Udsigten til Voldstedet, der ligger Syd for den paatænkte Bebyggelse vilde spoleres.

FREDNINGSNÆVNET FOR HJØRRING AMT:

Kendelse af 14. Oktbr. 1932, hvorved paa Foranledning af Dansk Geologisk Forening den paa Ejendommen, Matr. Nr. 6a og 7a af Janum i Øster Svenstrup Sogn, Øster Han Herred, henliggende store jordfaste Sten, der kaldes Janum Kjøt*), hvorover Ejendomsretten er overgaaet til Dansk Geologisk Forening, fredes, saaledes at den bevares i sin naturlige Tilstand mod en Erstatning af 120 Kr. til den Entreprenør, der havde købt Stenen til Opugning.

Kendelse af 26. November 1932 hvorved i Henhold til Overenskomst med Gaardejer Hans Rudolf Nielsen af Janumhave, Ejer af Ejendommen, Matr. Nr. 6a og 7a af Janum i Øster Svenstrup Sogn, paa hvilken Ejendom Stenen: Janum Kjøt er beliggende, bestemmes, at den fredede Sten stedse skal ligge urørt og uskadt, at der ikke paa den eller ved den maa tændes Ild eller foretages andet, hvorved den udsættes for Sprængning eller anden Skade, og at Jorden i en Omkreds af en Meters Bredde omkring Stenen ikke maa pløjes eller graves, men skal henligge græsklædt eller gruslagt. Endvidere træffes der Bestemmelse om en vis Adgang til Stenen for Medlemmer af Dansk Geologisk Forening med Gæster. I Erstatning tillægges der Ejeren 120 Kr.

FREDNINGSNÆVNET FOR AALBORG AMT:

Kendelse af 5. September 1932 hvorved paa Begæring af Nationalmuseet fredes en Gravhøj paa Lars Musted Nielsens Ejendom Matr. Nr. 12a og 17d af Torsted i Aarstrup Sogn. Ejeren begærede ikke Erstatning.

*) Foreningen havde oplyst, at Stenen var den største jordfaste Sten i Jylland.

Kendelse af 4. November 1932 hvorved paa Begæring af Nationalmuseet fredes en Gravhøj paa Statshusmand Ejnar Dahls Mark i Haverslev i Gislum Herred, Matr. Nr. 3u af Haverslev By og Sogn, saaledes at den efter stedfunden Istandsættelse af Nationalmuseet vil være at bevare i den Tilstand, hvori den derefter fremtræder. I Erstatning tillægges Ejeren 150 Kr.

FREDNINGSNÆVNET FOR VIBORG AMT:

Fredningsoverenskomst af 4. Marts 1932 mellem Nævnet og Jensine Jacobsen, Vammen, som Ejer af Ejendommen, Matr. Nr. 6e Vammen, hvorved paa Foranledning af Nationalmuseet den paa Ejendommen værende Gravhøj fredes, hvorhos det tillades Nationalmuseet at istandsætte Højen, hvis Afgravning var paabegyndt. I Erstatning tillægges Ejeren 200 Kr.

Tilsvarende Fredningsoverenskomst af 4. Marts 1932 mellem Nævnet og Gaardejer Anders Pedersen Klaris som Ejer af Matr. Nr. 11c Rødding Sogn. I Erstatning for Fredning af Gravhøjen betales 50 Kr. til Ejeren.

FREDNINGSNÆVNET FOR RANDERS AMT:

Kendelse af 23. September 1932 hvorved paa Foranledning af Nationalmuseet fredes 2 Gravhøje, hvoraf den ene er beliggende paa Gaardejer Peder Pedersens Ejendom, Matr. Nr. 28b Vester Alling, og den anden, »Knivhøj« kaldet, dels paa samme Matr. Nr. og dels paa Matr. Nr. 28g Øster Alling, tilhørende Gaardejer Anton K. Rasmussen, samt paa Matr. Nr. 28c Vester Alling, tilhørende Gaardejer Kristen Hald.

I Erstatning tillægges der Ejeren af Matr. Nr. 28b 170 Kr. og Ejerne af Matr. Nr. 28c og Matr. Nr. 28g hver især 15 Kr.

FREDNINGSNÆVNET FOR HADERSLEV AMT

Kendelse, hvorved fredes en paa Landmand Anders Peter Nielsens Ejendom i Ørsted Sogn, B. II Bl. 48 Art. Nr. 56, Parcel Nr. 7, Kortblad 9, beliggende Gravhøj tillige med det om Højen liggende Land i en Bredde af 2 Meter, hvorhos der gives Adgang til Højen langs Diget fra Landevejen. I Erstatning tillægges der Ejeren 75 Kr.

FREDNINGER, DER VÆSENTLIGST ANGAAR FÆRDELSRET. (Naturfredningslovens § 1, 2 Stk. Adgang til at færdes i Naturen paa Steder, hvor saadan Færdselsret af Hensyn til Befolkningens Friluftsliv er af væsentlig Betydning for Almenheden og Lovens § 21 om Færdsel langs Strandbredden).

OVERFREDNINGSNÆVNSKENDELSER

Kendelse af 29. Marts 1932 i Sagen angaaende Fredning af en Del af Storebjerg, Matr. Nr. 6b af Tømmerup Bys Overdrev, Thorup Sogn.

Den af Fredningsnævnet for Frederiksborg Amtsraadsreds den 16. Juni 1930 i denne Sag afsagte Kendelse) er indanket for Overfredningsnævnet af Snedkermester L. Møller Clausen som Ejer af Ejendommen Matr. Nr. 6b af Tømmerup Bys Overdrev, Thorup Sogn, hvorhos Sagen i Medfør af § 16 i Lov om Naturfredning Nr. 245 af 8. Maj 1917 er forelagt Overfredningsnævnet af Fredningsnævnet.*

Overfredningsnævnet har ved et den 23. September 1930 afholdt Møde besigtiget det af Fredningsnævnets Kendelse omhandlede Areal.

Derefter har Fredningsnævnet paa Overfredningsnævnets Foranledning den 11. November 1930 afsagt en supplerende Kendelse, der præciserer, at det fredede Areal ikke maa

*) Se Aarsskriftet 1930—31, Side 126—127.

beplantes eller bebygges, samt bestemmer, at Udlægningen af den i Kendelsen af 16. Juni 1930 omhandlede Sti fra Hundested-Lynæs Vejen over Jernbanens Terræn og videre langs Byskellet paa Matr. Nr. 4a og derfra over Matr. Nr. 6b, ikke skal medføre Nødvendighed for Hugst paa Matr. Nr. 4a, idet Færdslen over dette Matrikelnummer skal kunne foregaa som hidtil, dog at Ejeren skal være berettiget til at forlægge Stien til Skellet.

Endelig er det under Sagens Behandling for Overfredningsnævnet ved en af Østre Landsret den 18. December 1931 afsagt, ikke paaanket, Dom i en af Thorup Sogneraad mod Snedkermester Møller Clausen anlagt Sag statueret, at Snedkermester Clausen bør være uberettiget til Erstatning i Anledning af den ved Fredningsnævnets Kendelser foretagne Fredning.

Efter det saaledes foreliggende vil den af Fredningsnævnet afsagte Kendelse, være at stadfæste i Henhold til de i Kendelsen anførte Grunde, dog at der ikke tillægges Ejeren af Matr. Nr. 6b af Tømmerup Bys Overdrev, Snedkermester L. Møller Clausen, nogen Erstatning.

Thi bestemmes:

De af Fredningsnævnet for Frederiksborg Amtsraadsreds henholdsvis den 16. Juni 1930 og 11. November 1930 afsagte Kendelser vedrørende Fredning af en Del af Ejendommen Matr. Nr. 6b af Tømmerup Bys Overdrev, Thorup Sogn, »Storebjerg« kaldet, stadfæstes, dog at der ikke vil være at udrede Erstatning til Ejeren af denne Ejendom, Snedkermester L. Møller Clausen.

Kendelse af 23. April 1932 i Sagen angaaende Fredning af Asnæs Forskov og Vester-skov m. v.

Den af Fredningsnævnet for Holbæk Amtsraadsreds den 26. Januar 1931 i denne Sag afsagte Kendelse*) er forelagt Overfredningsnævnet i Medfør af Naturfredningslovens § 16, hvorhos Kendelsen i Medfør af Naturfredningslovens § 14, 2. Stk., jfr. § 11, 2. Stk. af Justitsministeriet er forelagt Overfredningsnævnet.

Det hedder bl. a. i Kendelsen:

Overfredningsnævnet har ved et den 28. Maj 1931 afholdt Aastedsmøde besigtiget de Arealer, om hvis Fredning der er fremsat Begæring.

Ejeren har derhos bestridt Justitsministeriets Beføjelse til at forelægge Sagen for Overfredningsnævnet, idet han anfører, at Fredningsnævnets Kendelse ikke gaar ud paa, at intet skal foretages, og derfor ikke omfattes af Reglen i Naturfredningslovens § 14, 2. Stk., jfr. § 11, 2. Stk. — —

Efter Indholdet af Fredningsnævnets Kendelse, hvorefter Nævnet har bestemt, at der ikke med Hensyn til Asnæs Vesterskov og den sydlige Del af Asnæs Forskov vil være at foretage nogen Fredningsforanstaltninger, vil der nu ikke kunne gives Ejeren Medhold i hans Paastand om Justitsministeriets manglende Beføjelse til at forelægge Sagen til Prøvelse i dens Helhed af Overfredningsnævnet.

Da der derhos efter det for Overfredningsnævnet foreliggende ikke ved den af Fredningsnævnet trufne Afgørelse skønnes at være tilvejebragt en fuldt tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet om Offentlighedens Adgang til Færdsel i Asnæs Forskov og til Færdsel og Ophold paa Strandbredderne Nord og Syd for denne, har man ved gentagne Forhandlinger med de interesserede Parter forsøgt at tilvejebringe en rimelig forligsmæssig Løsning. Dette er imidlertid ikke lykkedes, og det er ej heller under Sagens Behandling lykkedes at opnaa Enighed med Ejeren om Fredningens Omfang og Størrelsen af den Erstatning, der maatte tilkomme ham for denne.

Overfredningsnævnet har fundet, at Ejeren's Interesse i at bevare uforstyrret Besiddelse af en Del af Strandbredden til begge Sider af hans Sommerbolig ved Sortenstenshuset i Henhold til § 1, 2. Stk. i Naturfredningsloven under de foreliggende Omstændigheder i et vist Omfang bør imødekomes.

Efter samtlige de saaledes under Sagen tilvejebragte Oplysninger maa Overfrednings-

*) Se Aarskriftet 1930—31, Side 132—135.

nævnet formene, at Asnæs Forskov og Strandbredderne langs denne mod Nord og Syd har en saa væsentlig Betydning for Befolkningens Friluftsliv, at der bør træffes følgende Fredningsbestemmelser.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Holbæk Amtsradsreds den 26. Januar 1931 afsagte Kendelse angaaende Fredning af Asnæs Forskov og Vesterskov ophæves.

Der aabnes Adgang for Offentligheden til Færdsel og Ophold paa et Areal af »Hedvigslyst«s Jorder, begrænset mod Øst af det ca. 500 m Øst for Sortenstenshuset beliggende Stendige, mod Nord af Kystlinien, mod Syd af Grevindestien og mod Vest af en Linie, trukket imellem Kystlinien og Grevindestien i en Afstand af 250 m fra Stendiget parallelt med dette. Fra det Punkt, hvor Grevindestien skærer dette Areal's vestlige Grænse og indtil Skovstien, der udmunder ca. 200 m Syd for Sortenstenshuset, anlægges der ved Fredningsnævnets Foranstaltning en Sti, der ligesom Grevindestien vil være at foranledige optaget paa det offentlige Gangstiregulativ.

Endvidere aabnes der Adgang for Offentligheden til Ophold og Færdsel saavel paa Stranden langs den nordlige Side af Asnæs Forskov fra et Punkt, beliggende 300 m Vest for Sortenstenshuset og indtil Brændebroen, som paa det paa denne Strækning mellem den udyrkede, for Plantevækst blottede Strandbred og Skovbrynet beliggende Areal.

Paa den langs Forskovens sydlige Side gaaende Strandbred gives der Offentligheden Adgang til Ophold og Færdsel, hvorhos der paa denne Strandbred fra et Areal, hvis Udstrækning nærmere vil være at fastsætte af Fredningsnævnet, gives Ret til Badning.

Endelig aabnes der Offentligheden Adgang til Færdsel til Fods paa Veje og Stier i hele Forskoven, dog at det i Tiden fra den 15. April til 15. Juni skal være Ejeren tilladt at forbyde Færdsel i den Del af Forskoven, der ligger Nord for den offentlige Bivej, herfra dog undtaget Vejen fra denne og indtil Brændebroen, samt Forbindelsesvejen fra den projekterede Sti og til de Vest for Sortenstenshuset værende fredede Arealer.

Over de Arealer, til hvilke der i Henhold til foranstaaende er givet Offentligheden Adgang, maa der ikke uden Fredningsnævnets Samtykke udøves nogen Raaden, som er til Hinder for Offentlighedens frie Færdsel.

Saafernt Brændebroen maatte blive ødelagt, og Ejeren ikke istandsætter den inden en nærmere af Fredningsnævnet fastsat Frist, skal Kalundborg Kommune have Ret til at genopføre eller reparere Broen.

Den nærmere Fastsættelse af den Ejeren tilkommende Erstatning vil være at foretage af den i Henhold til Lov Nr. 523 af 15. December 1922 nedsatte Taksationskommission^{*)}. Erstatningen udredes med Halvdelen henholdsvis af Statskassen og af Holbæk Amtspartitionsfond.

Kendelse af 12. Maj 1932 i Sagen angaaende Offentlighedens Adgang til Færdsel paa Karlslunde-Karlstrup og Greve-Kildebrønde Strand.

Den af Fredningsnævnet for Roskilde Amtsradsreds den 7. August 1931 i denne Sag afsagte Kendelse^{**)} er indanket for Overfredningsnævnet af . . . som Ejere af nogle af de Strandarealer af Karlslunde-Karlstrup og Greve-Kildebrønde Strand, der omfattes af Fredningsnævnets Kendelse.

Overfredningsnævnet har ved et den 27. April 1932 afholdt Aastedsmøde besigtiget de paagældende Strandarealer og maa ligesom Fredningsnævnet anse det for at være af væsentlig Betydning for Befolkningens Friluftsliv, at der i det af Fredningsnævnet bestemte Omfang gives Adgang til uhindret Færdsel til Fods langs Stranden.

Under Hensyn hertil, samt da Overfredningsnævnet ogsaa iøvrigt i det væsentlige tiltræder det i Fredningsnævnets Kendelse udtalte, vil Kendelsen være at stadfæste i Henhold til de i denne anførte Grunde.

Thi bestemmes:

Den af Fredningsnævnet for Roskilde Amtsradsreds den 7. August 1931 afsagte Ken-

*) Efterat Erstatningen af Taksationskommissionen var fastsat til 130.000 Kr. meddelte Justitsministeriet Overfredningsnævnet, at Sagen maatte bortfalde.

**) Se Aarskriftet 1931—32, Side 139—140.

delse vedrørende Offentlighedens Adgang til Færdsel paa Karlslunde-Karlstrup og Greve-Kildebrønde Strand stadfæstes.

SAGER BEHANDLEDE AF FREDNINGSNÆVNE

FREDNINGSNÆVNET FOR ROSKILDE AMTSRAADSKREDS:

Kendelse af 25. Juli 1932, hvorved det i Overensstemmelse med et af Roskilde Amtsraad fremsat Ønske om, at der ved Solrød Strand tilvejbrogtes et Areal med Adgang for Offentligheden til Ophold ved Stranden og til Badning i denne, bestemmes, at der paalægges en nærmere bestemt Del af den Andelselskabet »Solrød Strand« tilhørende Ejendom, Matr. Nr. 57a af Solrød By og Sogn, nemlig et Areal af Størrelse 10858 m² den Servitut, at Arealet i en Afstand af 240 m fra Stranden skal bevares i den nuværende naturlige Tilstand, saaledes at det ikke maa bebygges og ej heller beplantes udover, hvad Vedligeholdelse af den nuværende Træs og Plantebestand kræver, hvorhos Adgangen til Arealet og til Stranden bør holdes aaben og fri for alle og enhver med Adgang til Badning i Stranden.

Der tillagdes Ejeren af Ejendommen en Erstatning af 12,000 Kr., hvis Udredelse Amtskommunen overtog.

FREDNINGSNÆVNET FOR FREDERIKSBORG AMT:

Af Udskrift af Nævnets Forhandlingsprotokol for 9. Juni og 6. August 1932 fremgaar, at en Sti fra Lynæsvejen til Stranden, der i 1918 var udlagt til Brug for Almenheden, var bleven spærret, og at den paagældende Ejer, Redaktør Witzansky, efter Forhandling med Nævnet indgik paa, at der maatte være Adgang for Fodgængere ad en ca. 2 m bred Sti paa Matr. Nr. 3v, Tømmerup Overdrev fra Fortvejen til Stranden langs Fortets nordre Skel, dog at Tilladelsen ikke skulde give Ret til Ophold paa Ejendommen eller Badning fra samme. Ejeren indgik dernæst paa, at det paa en Strækning af 15 m fra Strandbredden skulde være tilladt Badende og andre at opholde sig paa Matr. Nr. 3v.

Kendelse af 23. September 1932 angaaende en Sti i Danstrup Hegn fra Brunmarksvejen forbi Hulsø til Langerød, fra Hulsø til Brunmarken gaaende først langs Skovhegnet over Matr. Nr. 31, Danstrup, og derefter som en almindelig Markvej over Matr. Nr. 4c til Brunmarksvejen.

Stien var af Ejeren af Matr. Nr. 31, Restauratør J. W. Bruun, der paa Ejendommen havde indrettet en Pelsfarm, hvor han opdrættede Maarer og Ildere foruden Hunde og Fjerkræ, bleven spærret i 1931, dels ved en Pigtraadsspærring og dels ved en Tavle med Forbud mod uvedkommendes Færdsel.

Asminderød-Grønholt Sogneraad anmodede — paa Foranledning af forskellige Beboere paa Stedet — Fredningsnævnet om at undersøge og paakende Spørgsmaalet om Genaabning af Stien, men i Kendelsen udtales, at Stien ikke har en saadan Betydning som Adgang til Naturen eller som bekvem Vej for Skovgæster, at der er tilstrækkelig Grund til at gøre Indgreb i Ejeren Raadighed eller til at paalægge det offentlige Udgift til Erstatning, hvorfor Andragendet ikke vilde kunne tages til Følge.

Kendelse af 1. Decbr. 1932 angaaende de til en Del Ejendomme, der ligger Syd for Sletten mellem Lave Skov og Øresund paa Strandvejens vestlige Side, hørende Jordstykker Øst for Vejen mellem denne og Strandbredden, som her paa en Strækning af ca. 600 m ikke er længere fra Vejen end en Sned Meter og nogle Steder kun faa Meter. Sagen angik dels Spørgsmaalet om Bevaringen af den smukke Udsigt fra Vejen over Sundet, dels Spørgsmaalet om Adgangen til Stranden, navnlig for Slettens Fiskere.

Ved Overenskomst med Nævnet indgik Grundejerne — ialt 19 — paa følgende:

1. at der ikke paa deres Grunde mellem Strandvejen og Strandbredden maatte opføres andre Bygninger end Lysthuse, og at disses Højde ikke maatte være over 1,75 m over Vejens Midte,

2. at Træer og anden Plantning — med enkelte Undtagelser af Hensyn til det bestaaende — kunde forlanges nedskaaret, hvis deres Højde — over Vejens Midte — er over 1,25 m.

3. at den samme Højdegrænse skulde gælde for faste Genstande, som anbringes der, navnlig Stakitter, medens det skulde være forbudt at anbringe Plankeværker,

4. at der ikke maatte opsættes Reklameskilte paa de nævnte Strandgrunde.

Asminderød-Grønholt Sogneraad, der havde rejst Sagen om Færdselsretten, sluttede sig til denne Ordning af Forholdene og erklærede, at det ikke vilde tillade Anbringelse af Reklameskilte paa eller ved den paagældende Del af Strandvejen.

Angaaende Færdselsretten udtaler Nævnet, at Færdsel paa den paagældende Strandstrækning er uden større Betydning for Almenheden, men for Fiskernes Vedkommende blev der ved Overenskomst med to Grundejere truffet den Ordning, at der paa to Steder blev udlagt Passage fra Strandvejen til Strandbredden til fremtidig Brug for Slettens Fiskere.

Der var ikke under Sagen fra nogen Side fremsat Krav paa Erstatning.

FREDNINGSNÆVNET FOR SORØ AMT:

Af Udskrift af Nævnets Protokol for den 10. December 1932 fremgaar, at der fra 7 Fiskere ved Stignæs Strand var klaget til Nævnet over, at Direktør Arild Christensen af Hellerup, der ejer en Ejendom, Matr. Nr. 2 b og 2 c af Holten By, Magleby Sogn, beliggende ved nævnte Strand, havde afspærret sit Areal ud til Stranden med Pigtraad, saa at der ingen Adgang var langs med Strandbredden, og at der paa Nævnets Formands Initiativ efter skriftlige Forhandlinger var sluttet Forlig mellem Parterne, saaledes at Fiskerne kunde færdes langs Stranden udfor og forbi Ejendommen hele Aaret.

FREDNINGSNÆVNET FOR SVENDBORG AMT:

Kendelse af 21. September 1932, hvorved angaaende 2 Badeindretninger (Badehuse med Trapper) paa Stranden udfor den Vinding Herreds Motoklub tilhørende Grund, Matr. Nr. 2 iq og 2 ir af Nyborg Bygrunde bestemtes, at de to Badeindretninger skulde rykkes saa langt tilbage, at den mod Stranden vendende Side af Badehusene staar lige over For-kanten af Støttemuren. Endvidere blev der truffet nogle Bestemmelser om Badehusenes Udseende, om at Badebroerne skulde anbringes saa lavt som muligt paa Strandbredden og om at en Kloakbrønd, der tilhører Nyborg Kommune, skulde sænkes, saaledes at Dækket kun ligger 15 cm over Tilløbets Overkant, ligesom Afløbet skulde sænkes, saaledes at det paa den Strækning, der ligger over dagligt Vande, altid kan være dækket af Sand. Der tilkendtes ingen Erstatning.

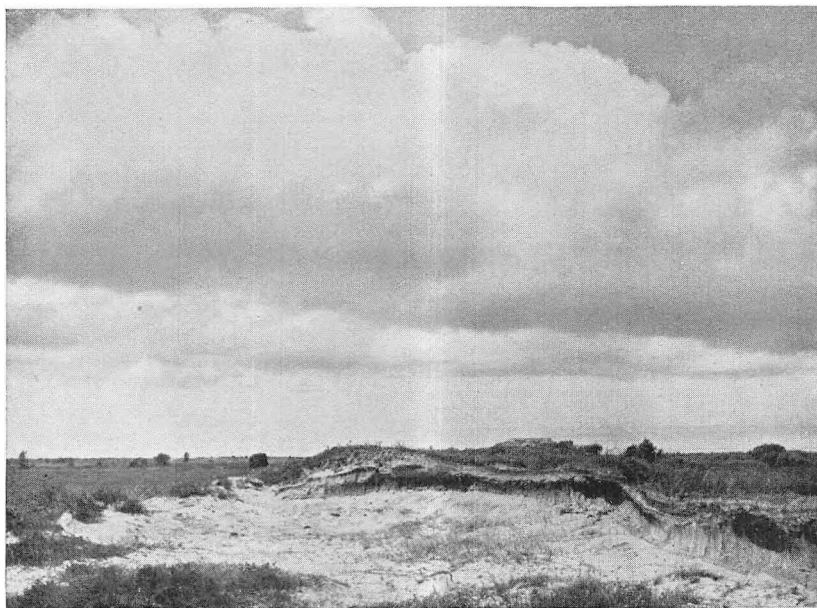
FREDNINGSNÆVNET FOR ASSENS AMTSRAADSKREDS:

Kendelse af 21. November 1932 hvori udtales, at en Udvidelse af Vejsvinget nærmest Kobbølhuset i Frederiksgave Skov maa anses paakrævet, og at det derfor maa anses rigtig — for at tilvejebringe en trafikmæssigt heldig Retning af Vejen — at det tillades Sønderby Sogneraad at fjerne 3 ved Vejsvinget i Vejens sydlige Side staaende Træer.

Kendelse af 5. December 1932 angaaende Færdsel paa Staurby Strand hvorved bestemmes, at der paa en nærmere betegnet Del af den frie Strandbred — nemlig en Del af Strækningen fra Matr. Nr. 21c til Jernbanens Grund Nord for Matr. Nr. 2e — skal være fri og uhindret Adgang for alle og enhver til at færdes paa Strandbredden, men saaledes, at Færdslen kun tilkommer Fodgængere^{*)}, og vel hjemler Ret til Ophold, men ikke til Badning fra Strandbredden.

Der træffes desuden Bestemmelse om, at visse Hindringer for Færdslen skulde fjernes. Der tillægges ikke Ejerne eller Brugerne nogen Erstatning.

^{*)} Af Vejby Sogneraad, der havde rejst Sagen, var der nedlagt Paastand om Adgang til Kørsel paa Strandbredden.

Randbøl Hede.

Wm. Berthelsen fot.

BERETNING OM NATURFREDNINGSRAADETS VIRKSOMHED I AARET 1932

Af Professor, Dr. phil. A MENTZ,
Formand for Naturfredningsraadet.

Raadet har i Aarets Løb beskæftiget sig med følgende Sager:

1. *Randbøl Hede.* Fra Overfredningsnævnet er modtaget en den 19. November 1932 afsagt Kendelse om Fredningen af en Del af Randbøl Hede, dels indenfor Vejle Amt, dels indenfor Ribe Amt, og den i Lov Nr. 523 af 15. December 1922 nedsatte Taksationskommission har fastsat de Erstatningsbeløb, der vil være at udrede i Anledning af Fredningen til et samlet Beløb af Kr. 24.094,73.

2. *Skallingen.* Raadet har i Juni paany besigtiget de til Fredlysning særligt egnede Partier af Skallingen og med andre i Sagen interesserede ført foreløbige Forhandlinger.

3. *Lovrup Krat, Faarmandshøj og Spandet Krat.* Som i forrige Aars Beretning omtalt henstillede Raadet til Fredningsnævnet for Tønder Amt i første Række at søge Arealet om Faarmandshøj (og eventuelt Spandet Krat) fredet og, indtil en tilfredsstillende Ordning heraf var truffet, foreløbig at nedlægge Forbud mod Tilplantning af den Del af Lovrup Krat, der tilhører Staten.

Efter at Raadet i Januar 1932 havde haft Lejlighed til paany og nærmere at besigtige Arealet om Faarmandshøj og Spandet Krat, indstillede man til Fredningsnævnet at koncentrere Bestræbelserne om en Fredning af det først nævnte Areal og indtil videre at lade Spandet Krat ude af Betragtning. Nævnet fulgte Raadets Indstilling og afsagde 10. Maj Kendelse i Sagen.

Under 23. September afsagde Overfredningsnævnet en Kendelse, der i det væsentlige stadfæstede Fredningsnævnets Kendelse. Herefter vedtog Raadet at frafalde Ønsket om

Fredning af den Staten tilhørende lille Del af Lovrup Krat og den omgivende Hede (ialt ca. 114 ha).

4. *Mose ved Lyngstedgaard ved Gjedsberg pr. Ullerslev.* I 1931 anbefalede Raadet overs for Fredningsnævnet for Svendborg Amt at søge Mosen, hvis Flora rummer en Række Saltvandsplanter, fredlyst, saaledes at Mosen ingensinde afvandes og følgelig heller ikke vil kunne opdyrkes. Efter Besigtigelse ved to af Raadets Medlemmer indstillede man paany til Nævnet at søge Fredningen gennemført, idet man dog foreslog eventuelt at indskrænke Arealet, saaledes at det kun omfatter den Del, der ligger N. V. for Vejen udfor Vibesholm, og at præcisere Fredningskravet til indtil videre at gælde Forbud mod Afvanding.

5. *Fredning af Fuglelivet i Tryggelev Nor (Langeland).* Som nævnt i Beretningen for 1931 havde Fredningsnævnet for Svendborg Amt afsagt en Kendelse om Forbud mod Jagt indenfor Noret, men denne Kendelse blev af Ejeren af Matr. Nr. 24a og 24b af Tryggelev indanket for Overfredningsnævnet, der 29. Marts 1932 paa Grundlag af skriftlig Votering ophævede den af Fredningsnævnet afsagte Kendelse, med den Motivering, at der ikke i Naturfredningsloven haves Hjemmel til at træffe Bestemmelse om Forbud mod Jagt. Raadet har derefter besluttet at søge Fredningen gennemført i Henhold til Lovens § 20.

6. *Fredningen af Fuglelivet i Stavns Fjord paa Samsø.* Raadet har som tidligere anbefalet Opsamling af Maagæg paa de til Brattingsborg hørende Holme i Fjorden, og Indsamlingen er i 1932 paa Raadets Foranledning fulgt af *Magister Finn Salomonsen.* — Iøvrigt har Raadet med Ejeren af de fleste Holme ført Forhandlinger om et fremtidigt Tilsyn med Fredningen, hvilket hidtil er udført for Ejerens Regning, og Raadet har til Justitsministeriet indgivet et Forslag i saa Henseende.

7. *Fredningen af Fuglelivet paa Tipperne og Klægbanken.* Raadet har i Juni besøgt Klægbanken og den fredede Del af Tipperne, og begge Steder fundet Forholdene tilfredsstillende.

8. *Fredning af Fuglelivet i Vadehavet.* Justitsministeriet har til Raadets Erklæring oversendt den tidligere behandlede Sag om ulovlig Nattejagt paa dansk Søterritorium omkring Øen Jordsand (se Beretningen for 1931, Nr. 18) samt om en eventuel Fredning af Fuglelivet i Vadehavet, hvilken Plan er rygtedes paa Egnen og har fremkaldt Klageskrifter fra Strandjægere og Fiskere i Højer.

Raadet maa dog fremdeles anbefale en Totalfredning og imødegaar i sin Erklæring de af Klagerne anførte Argumenter, idet Fredningen vil have den allerstørste Betydning for det store Antal Trækfugle, der her vil faa et haardt tiltrængt Fristed, og iøvrigt tjene til Støtte for Fredningen ved Jordsand og paa Fanø.

9. *Hirsholmene.* Om Tilsynet med Fredningen har Raadet i Aarets Løb til Justitsministeriet afgivet to Erklæringer.

Gennem Marineministeriet er andraget om Leje af Jagten paa »Hjellen« og »Deget« ved Frederikshavn. Saavel den Tilsynsførende som Raadet anbefalede ikke at imødekomme Andragendet, hvortil Ministeriet sluttede sig.

10. *Ribe Kærgaards Skov.* Medlemmer af Raadet har i Aarets Løb to Gange besøgt den ved Ribe Kærgaard beliggende Skov (ca. 8 ha), der efter foreliggende Oplysninger er en Rest af et i Fortiden betydeligt større Skovareal. Den bestaar af et ret stort Antal gamle Individer af Eg og Bøg foruden af forskellige andre Træarter, bl. a. enkelte gamle Individer af Abild, samt Tjørn o. a. naturlig Undervækst. Af særlig Værdi er den her forekommende Race af rette og ranke Ege. Den lille Skov har yderligere Interesse derved, at den sammen med den til Lundagergaard hørende »Hollænderskov« er den naturlige Løvskov i Danmark, der ligger Vesterhavskysten nærmest, kun 5—6 km derfra.

Raadet har ført mundtlige Forhandlinger med Repræsentanter for Hunderup Sogneraad som Ejer af den gamle Herregaard, der nu benyttes som Fattiggaard. Selv om Skovens Tilstand af Kommunen er opretholdt paa anerkendelsesværdig Vis, vil det dog i høj Grad være ønskeligt, at der paalægges Arealet en tinglæst Deklaration om Fredning.

11. *Skærbæk Krat.* Af Fredningsnævnet for Ringkøbing Amt var Raadet i 1931 ansøgt om en Erklæring angaaende en eventuel Fredning af det Fru Meyer Benedictsen, Videvang, tilhørende Skærbæk Krat i Nr. Vium Sogn. Efter i Januar at have besigtiget Krattet har Raadet overfor Fredningsnævnet udtalt, at det vil være i høj Grad ønskeligt og af ikke ringe videnskabelig Interesse, at det smukt beliggende og for Vestjylland typiske Krat fredlyses.

Krattet, der angives at omfatte et Areal af ca. 40 Tdr. Ld., bestaar af Eg, men er i den Videvang nærmest liggende Del gennemplantet med Naaletræer, hvilket har bevirket, at Egebuskene indenfor dette Omraade er drevet noget til Vejs og har faaet Karakter af smaa Træer. Saafremt Fredlysningsen gennemføres, maa Naaletræerne dog efterhaanden fjernes. Langt den overvejende Del af Krattet, der er beliggende paa Skraaningerne ned mod Vorgod Aa, bestaar af lave Egepurrrer.

Til Støtte for Fredningen kan yderligere anføres, at Krattet er omgivet af Hedearealer, hvoraf passende Partier bør indgaa i det eventuelt fredlyste Areal, saaledes at den interessante Overgang mellem Krat og Hede bevares. Ogsaa de paa Ejendommen beliggende Oldtidsminder, derunder 4 Gravhøje, bør inddrages.

12. *Brejninggaards Skov.* Raadet har i Januar besigtiget den til Brejninggaard og Brænderigaarden hørende lille Skov, der utvivlsomt er Rester af gammel Skov (Eg og Bøg). Medens Brejninggaard Hovedbygning er fredet, er det hidtil ikke lykkedes at faa den til Gaarden hørende Skov sikret ad tilsvarende Vej. 10. Januar 1920 afsagde Naturfredningsnævnet for Ringkøbing Amt en Kendelse, hvorefter man for Tiden ikke ønskede, at der var Anledning til at træffe Fredningsbestemmelse med Hensyn til de til Brænderigaarden og Brejninggaard hørende gamle Skove.

Efter Besigtigelsen har Raadet opfordret interesserede Beboere til at indgaa med en Anmodning til Fredningsnævnet om Sagens Genoptagelse, og dette er, saa vidt vides, ogsaa sket.

13. *Haderis Bakker.* Fra Fredningsnævnet for Ringkøbing Amt modtoges sidst i 1931 en Anmodning om en Erklæring i Anledning af den eventuelle Fredning af Haderis Bakker. De besigtigedes i Februar og Juni 1932, og der indsendtes en Udtalelse, hvorefter man anbefalede en Fredning af det meget karakteristiske Bakkeparti, der er beliggende ca. 200 m S. Ø. for Haderup By, og som, i Forening med den stærkt slyngede Haderis Aa og de langs denne beliggende smalle Enge, danner et meget smukt Terræn. Desværre er de ret stejle Skrænter for en mindre Del ødelagte ved Sandgravning til Fremstilling af Cementsten. Forudsætningerne for en Fredning maa være, at denne Sandgravning bringes til Ophør, og at de mindre stejle Skrænter, der nu benyttes som en Slags Græsgang, befries for Afgræsning, ligesom Beplantning af Bakkerne maa undlades. Under Fredningen bør indgaa et passende Areal af Engene og Aaløbet.

14. *Fredningen af Fuglelivet ved Gaunø etc.* Under 10. Marts 1932 indsendte Karrebækskomiteen og Omegns Jagtforening et Andragende om Ophævelse af Justitsministeriets Bekendtgørelse af 17. September 1920 om Fredning af Fuglelivet mellem Gaunø, Enø, Dybsø og Vejlø. Dette gav Anledning til, at Baroniet Gaunø, der har været stærkt interesseret i Fredningens Etablering og Gennemførelse, men dog nu gerne vilde imødekomme Jagtforeningens Ønsker, stillede Forslag om en Indskrænkning af det fredede Omraade, i det væsentlige saaledes, at den fri Færdsel med Skydevaaben ad Krageholm Strømmen tillades, medens Farvandet mellem Gaunø og Vejlø fredes indtil den hidtil gældende østlige Grænse.

Efter at Raadet paany i Maj havde besigtiget Forholdene og deltaget i Forhandlinger med Repræsentanter dels for Baroniet Gaunø, dels for Jagtforeningen, har Raadet erklæret at kunne tiltræde det fra Baroniets Side fremsatte Forslag, men kun ud fra det Synspunkt, at den Uvilje som i visse Kredse af Egnens Befolkning længe har raadet og raader overfor Fredningen, derigennem vil kunne mindskes, ligesom det vil blive lettere at overvaage, at Bekendtgørelsens Bestemmelser ikke overtrædes.

15. *Voldsted og Lund ved Pederstrup Station.* Fra Naturfredningsnævnet for Svend-

borg Amt modtoges 30. Juni en Anmodning om en Udtalelse angaaende et til Bebyggelse bestemt Areal mellem Pederstrup Station og en Lund, der omgiver et gammelt Voldsted i Sdr. Højrup Sogn. Da den Bebyggelse, der her er Tale om, ikke skønnedes at skamme Skovbrynet og slet ikke berører det i betydelig Afstand beliggende Voldsted, som sikkert i Forening med Lunden fortjener Fredlysning, har Raadet ikke kunnet tiltræde en Indsigelse mod Bebyggelsen.

16. *Bramslev Bakker.* Fra Naturfredningsnævnet for Aalborg Amt blev Raadet 22. Sept. anmodet om en Udtalelse om en eventuel Fredning af Bramslev Bakker i Valsgaard Sogn paa en Strækning langs Nordkysten af Mariager Fjord. Arealet (36 ha stort) bestaar af lyngklædte Skrænter med en i Danmark sikkert enestaaende rig og smukt udviklet Bevoksning af Ene (*Juniperus communis*) i mange Former, snart meget over mandshøje, snart ganske lave, udbredende sig espalierformet over Jordoverfladen. Raadet har i November besigtiget Arealet og varmt anbefalet en Bevarelse af Bakkernes nu raadende Tilstand og givet sin Tilslutning til de Udtalelser derom, som overfor Nævnet var fremsat af Hobro Naturfredningskomite, paa hvis Initiativ Sagen er rejst; det har yderligere anført sin Anskuelse om Vilkaarene for Fredningens fremtidige Opretholdelse.

17. Raadet har anbefalet den af Landbrugsministeriet under 20. Jan. 1932 til Justitsministeriet skete Indstilling angaaende Fredning i Henhold til Naturfredningsloven af den tidligere af Hensyn til *Fuglekøjerne paa Fanø* fredede Del af Albuebugten. Man har dog samtidig tiltraadt det af Fredningsnævnet for Ribe Amt stillede Forslag om, at Fredningen udstrækkes til at omfatte hele Aaret, og henstillet, at det fredede Omraades Begrænsning senere nærmere fastlægges.

18. *Hald Egeskov.* Den fredede Del af Hald Egeskov er af Raadet besøgt i Juni, og med Statskovrider *Arendrup*, under hvis Distrikt Arealet hører, er aftalt Gennemførelsen af den i 1916 vedtagne Plan for Afdelingernes Behandling.

19. *Hverrestrup Bakker.* Anmodet af Fredningsnævnet for Viborg Amt om en Udtalelse angaaende en eventuel Fredning af Hverrestrup Bakker ca. 2 km Nord for Simested og i bekræftende Fald hvilken Udstrækning en saadan Fredning bør have, har Raadet i Nov. besigtiget Arealet og meget varmt anbefalet, at de lyngklædte Bakker, som med talrige Gravhøje danner en overordentlig karakteristisk og smuk Profil, set fra Amtsvejen Viborg-Aalborg, fredlyses. Man har dog tilraadet en Begrænsning af Omraadet, hvorved det undgaas under Fredningen at inddrage dels opdyrkede, dels tilplantede Arealer. Og yderligere har Raadet anført de væsentligste Betingelser for Opretholdelsen af Bakkernes nuværende Tilstand.

20. *Fredning af Dyrelivet paa Randers Fjord fra Randers Havn til Voer Bro og Mellerup Færgeleje.* Foranlediget af Randers og Omegns Jagtforening af 1928, der er en Afdeling af Landsjagtforeningen af 1923, har denne Forenings Hovedbestyrelse til Landbrugsministeriet indsendt et Andragende om en ekstraordinær Fredning af Vildt paa Randers Fjord indenfor den ovenfor nævnte Strækning og i Tiden fra 1. Marts til 1. August. Landbrugsministeriet har afgivet Sagen til Justitsministeriet, der 15. Nov. har anmodet Raadet om en Udtalelse i Sagen. Paa Grundlag af det foreliggende Materiale og iøvrigt indhentede Oplysninger har Raadet ikke set sig i Stand til at afgive nogen endelig Erklæring, før man har haft Lejlighed til i Yngletiden 1933 at besigtige Forholdene indenfor den omhandlede Strækning og eventuelt udenfor samme. Justitsministeriet har derefter paany tilstillet Raadet Sagen til videre Behandling.

21. *Hjælm Hede* er i Juni besøgt af Raadet af Hensyn til Planerne om en Fredning af et stort Areal af Heden med de der forekommende Jordfaldshuller.

22. Det af Staten indkøbte og indtil videre, paa Foranledning af Raadet fredede Areal Nord for *Vilbøls Plantage og Tuekær* i Thisted Amt (omtalt i Beretningen for 1929) er i Juni besigtiget af Raadet. Nord for Statsarealet findes tilsvarende Arealer af meget fugtig Klithede med adskillige Klitsøer; disse Strækninger synes vel egnede til en Fredlysning i et stort, samlet Areal af fugtig Klithede.

Det stærkt kuperede *Klitterræn Syd for Hansted* er med Undtagelse af »Graabjærg Sande« og »Graakjær Sande« endnu ubeplantede og bør næppe beplanies.

23. *Fredede Egekrat i Blaabjærg og Kærgaard Plantager*, henholdsvis N. og S. for Fil Sø, besøgte i Juni af Raadet. Man gennemgik særlig Kærgaard Krattene, hvoraf menes fredet 100—150 Tdr. l.d., og som under Fredningen har udviklet sig meget smukt saavel i »Lille Løvklit« som i »Store Løvklit«.

24. *Ketting Nor*. Som nævnt i Beretningen for 1930 har Raadet paa Foranledning af Fredningsnævnet for Sønderborg Amt anbefalet en Fredning af Fuglelivet i Ketting Nor, men Resultatet af Bestræbelserne for en saadan har hidtil været negativt. I Juni har et Medlem af Raadet paany forhandlet med Ejeren af Noret, men de økonomiske Krav synes at være saa store, at en Fredlysning for Tiden næppe lader sig gennemføre.

25. *Marelund og Vemmetofte Dyrehave* er besøgt af Raadets Formand. Begge Arealer fortjener i høj Grad Fredning og behandles af den nuværende Skovrider med Henblik derpaa. Der er saaledes ingen øjeblikkelig Fare for indgribende Ændringer i deres Tilstand; men Raadet har dog skønnet det rigtigt at indlede en Forhandling med Direktionen for Vemmetofte Kloster om en formelt gennemført Fredlysning.

26. *Skaldyngen ved Bjørnsholm*. I denne tidligere omtalte Sag (se Beretningen for 1931) blev der den 28. November 1931 afsagt Kendelse af Fredningsnævnet for Aalborg Amt, hvorefter et Areal af 1650 m² af Skaldyngen fredes mod en Erstatning af 10.000 Kr. Sagen gik derefter til Overfredningsnævnet, som har meddelt Raadet den den 23. September afsagte Kendelse, hvorefter der fredes 754 m² af Dyngen og i Erstatning tillægges der de dertil berettigede 5000 Kr.

27. *Mørup Stenen*. Om Fredning af den i forrige Beretning omtalte Sten er i Marts 1932 afsagt Kendelse af Nævnet for Ringkøbing Amt, og denne Kendelse er i Maj s. A. stadfæstet af Overfredningsnævnet.

28. *Dispensationer fra Jagtlovens Fredningsbestemmelser*. Paa Forespørgsel fra Landbrugsministeriet har Raadet i 3 Tilfælde anbefalet Andragender om Dispensationer, i 2 ikke ment at burde gøre det.

29. I Følge en Henvendelse fra Turistforeningen for Danmark angaaende Forbud mod *Anbringelse af Reklametavler langs Landevejene* har Raadet overfor Landstingets Udvalg for Færdselsloven udtalt, at man gerne tiltræder et Forslag i denne Retning, idet man dog samtidig pegede paa, at Forholdet nærmest henhører under den forestaaende Revision af Naturfredningsloven. Indtil videre sluttede man sig dog til den af Turistforeningen udtalte store Betænkelighed ved den af Folketinget vedtagne Formulering af § 4 i Færdselsloven, hvorefter Reklametavler kun maa anbringes i en Afstand fra Vejen af 25 m, idet en saadan Reklamering, hvorved Tavlernes Størrelse nødvendigvis vil forøges, maa anses for paa mangfoldige Steder at blive ødelæggende for Landskabets Karakter.

30. Foranlediget af, at der her i Landet nedlægges og forhandles et betydeligt Antal fredede Fugle til Brug for Skolernes Samlinger, har Raadet under 4. April 1932 til Undervisningsministeriet rettet en Henvendelse om, at *Skolernes Forsyning med fredede Fugle til deres Samlinger* sker ved et Samarbejde med Universitetets Zoologiske Museum, der har erklæret sig villigt til at fremskaffe det fornødne Materiale, dels af Museets Doubletter og af de indsendte fyrfaldne Fugle, dels derigennem, at en eller flere af de ved Museet ansatte Konservatorer faar Dispensation fra Jagtlovens Fredningsbestemmelser til i paakommende Tilfælde at maatte nedlægge fredede Fugle.

Undervisningsministeriet har derefter besluttet, at en Ordning som den foreslaede vil blive forsøgt.

31. Raadets Formand har i Marts i Statsradiofonien holdt et Foredrag om *Tilsynet med naturfredede Arealer*; det er senere optaget i Tidsskriftet »Naturens Verden«, og Særtryk er udsendt, bl. a. til samtlige Formænd for Fredningsnævnene.

HOVEDBESTYRELSEN

I

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

- Struckmann, Erick*, Kunstmaler, Helleruplundsallé 23, Formand.
Dornonville de la Cour, Alb., Landsdommer, Viborg. 1. Viceformand.
Brüel, L. B., fhv. Kgl. Skovrider, Marielystvej 16. 2. Viceformand.
Thalbitzer, C., Redaktør, cand. polit., Krystalgade 16, Kasserer.
- Amdrup, V. M.*, Overretssagfører, Direktør i den sjællandske Bondestands Sparekasse, Ny Vestergade 17.
Andersen, Carl A., Redaktør, Østbanegade 13.
Block, H., Kaptajn, Stockholmsgade 35.
Bøving-Petersen, J. O., Forfatter, Lektor, mag. scient., Gl. Kongevej 157.
Dyggve, Ejnar, Arkitekt, M. A. A., Østerled 38.
Esben-Petersen, P., Viceskoleinspektør, Dr. phil., Silkeborg.
Falbe-Hansen, V., Overretssagfører, Holmens Kanal 18.
Hatt, Gudmund, Prof. ved Universitetet, Dr. phil., Voldmestergade 21.
Jersild, O., Overlæge, Dr. med., Kronprinsessegade 2.
Jessen, Knud, Professor ved Universitetet, Dr. phil., Gothersgade 140.
Kruse, Fr. Vinding, Professor ved Universitetet, Dr. juris, Bülowvej 32A.
Malm, Sverre, Raadg. Ingeniør, M. Ing. F. — F. R. I., Livjærgergade 19.
Meyer, A. C., Folketingsmand, Eivindsvej 8, Charlottenlund.
Petersen, I. C., Direktør, Baunegaardsvej 50, Gentofte.
Raunkiær, C., Professor ved Universitetet, Dr. phil., Joachim Larsensvej 8.
Schlichtkrull, C. E., fhv. Skovkasserer, Sct. Knudsvej 4.
Schrøder, F. G. C., Nationalbankdirektør, Strandagervej 20, Hell.
Valloe, Knud, Amtmand, Kammerherre, Vejle.
Vanggaard, J. S., Folketingsmand, Ved Linden 4.
Werner, Sigvart, Grosserer, Schimmelmansvej 43, Charlottenlund.
Wiene, Søren, Boghandler, Østerbrogade 23.

FORRETNINGSUDVALGET

- Struckmann, Erick*, Kunstmaler, Formand.
Amdrup, V. M., Overretssagfører, Næstformand.
Andersen, Carl A., Redaktør.
Brüel, L. B., fhv. Kgl. Skovrider.
Dyggve, Ejnar, Arkitekt, M. A. A.
Raunkiær, C., Professor, Dr. phil.
Werner, Sigvart, Grosserer.

DET NATURVIDENSKABELIGE UDVALG

- Jessen, Knud*, Professor, Dr. phil., Formand.
Berg, Kaj, Dr. phil., Hillerød.
Brøndsted, Johannes, Museumsinspektør, Lektor, Dr. phil., Esperanceallé 18.
Hatt, Gudmund, Professor, Dr. phil.
Hørring, R., Museumsinspektør ved Zoologisk Museum, Mag. scient., Svalevej 5.
Møller, Ejvind, Højesteretsagfører, St. Kongensgade 77.
Raunkiær, C., Professor, Dr. phil.
Ødum, Hilmar, Dr. phil., Sølvgade 9.

DET TEKNISKE UDVALG

Møller, Ejvind, Højesterets­­sagfø­rer, Formand.
Brüel, L. B., fhv. Kgl. Skov­ri­der.
Clemmensen, Mogens, Arkitekt, M. A. A., Ny Vestergade 13.
Dyggve, Ejnar, Arkitekt, M. A. A.
Gundstrup, N. P. P., Arkitekt, M. A. A., Raadhus­plads 59.
Lønborg-Jensen, A., Arkitekt, M. A. A., Overgade n. V. 33.
Malm, Sverre, Raadg. Ingeniør, M. Ing. F. — F. R. I.

LEJRUDVALGET

Ødum, Hilmar, Afdelingsgeolog,
Dr. phil., Formand
Jessen, Knud, Professor, Dr. phil.
Martensen-Larsen, H., Kgl. Skov­ri­der } for Danmarks Naturfredningsforening.
Drosthede, Ernst, Sekretær { for Danmarks socialdemokratiske Ungdom.
for De Unges Idræt, Nørresøgade 27.
Hvass, Jens, Forstkandidat, for Det Danske Spejderkorps, Rolighedsvej,
Hillerød.
Ipsen, Gunnar, Korpssekretær, for K. F. U. M. Spejderne i Danmark, Sønder­
gade 9, Aarhus.
Schou, Poul, Korpssekretær, for Landsforbundet Frivilligt Dreng­eforbund,
Walkendorfs­gade 36.
Dønvig, Hans, Revisor, for Lejrklubben for Danmark, Jernbane­allé 15 B.

AGITATIONSUDVALGET

Wiene, Søren, Boghandler, Formand.
Ludvigsen, H. P., Direktør.
Petersen, I. C., Direktør.
Leder af Agitationen: Fru *Edith Nimb*, Ribegade 3, Telf. Øbro 1450 y.

REVISIONEN

H. Riis Magnussen's Revisionsfirma, Raadhus­plads 2.
(Statsautoriseret Revision.)

Foreningens Sekretær: Frøken *A. Breuning*.
Hovedkontor og Sekretariat: Solvgade 26 St., København K.
Telf. Palæ 2946.

DE LOKALE KOMITÉER

1. Aabenraa og Omegn:

Fink, Jep, Arkitekt, Formand.
Andersen, C., Dommer.
Jessen, Hans, Købmand, Nørrehostrup
pr. Rødekro.
Jessen, P., Købmand.
Lauesgaard, J., Forp., Kiding pr. Bovrup.

2. Aalborg-Nørresundby og Omegn:

Laage-Thomsen, Oberstløjtnant, Aal­
borg, Formand.
Alsted, Læge, Nørresundby, Næstformd.
Andersen, M., Byrådsmedlem, Maskin­
arbejder, Aalborg.
Glahn, Arkitekt, Aalborg.

- Groes, Dr. med., Øjenlæge, Aalborg.
 Michelsen, Overretssagfører, Aalborg.
 Mouritzen, Restauratør, City, Bispensgade, Aalborg.
 Packness, E., kgl. Bygningsinspektør
 Arkitekt, Aalborg.
3. Aarhus og Omegn:
 Bech, Oluf, Bankdirektør, Formand
 Findal, J. Kr., Lærer.
 Knudsen, Sigfred, Kommunalærer
 Stegmann, Poul, Arkitekt.
 Unmack Larsen, Dommerfuldm.
 Wilde, Frank, Overretssagfører.
4. Amager:
 Høyers, Carl I., Repr., Kirkevej 1,
 Dragør, Formand.
 Nielsen, N. P., Sogneraadformand,
 A. M., M. F., Kastrup.
 Thønnesen, P., Gaardejer, Kastrup.
 Wieder, Fabrikant, Dragør.
5. Bagsværd-Lyngby og Omegn:
 Forchhammer, Olaf, Ingeniør, Bagsværd,
 Formand.
 Jersild, O., Overlæge, Dr. med.
 Lemche, Gyrithe, Forfatterinde, Frue,
 Lyngby.
 Skovgaard, Niels, Kunstmaler, Lyngby.
6. Ballerup og Omegn:
 Aagaard, Docent, Kunstmaler, Formd.
 Frandsen, H., Gaardejer, Landbrugs-
 cand., Maaløv.
 Pedersen, Axel H., cand. jur.
 Sørensen, Ejler, Kunstmaler.
7. Birkerød og Omegn:
 Bertelsen, Aage, Kunstmaler, Formd.
 Fogh Andersen, A., Bankdir.
 Hein, Julius, Lektor.
8. Bornholm:
 Madsen, Edgar, Læge, Aakirkeby, Formd.
 Sørensen, Thorvald, Lærer, Aakirkeby,
 Næstformand.
 Aagaard, Højskoleforstander, Born-
 holms Højskole.
 Brandt, Gaardejer, Degnegaard, Bodil-
 sker.
 Espersen, Gaardejer, Strandbygaard,
 Lobbæk.
 Haagensen, Kunstmaler, Gudhjem.
 Hansen, Aage, Lærer, Aakirkeby.
 Hedegaard, Overlærer, Aakirkeby.
 Hermansen, Lærer, Nordre Skole, Aaker.
 Hjort, Hans, Fabrikant, Rønne.
 Holst, Købmand, Svaneke.
- Kristensen, Skoleinspektør, Nexø.
 Lind, Adjunkt, Rønne.
 Madsen, Axel, Gaardejer, Espesgaard,
 Pedersker.
 Nielsen, Borgmester, Rønne.
 Sejer, V., Skovfoged, Almindingen.
9. Djursland:
 Thyssen, Skovrider, Ebeltoft, Formand.
 Dahl, Knud, Overretssagfører.
 Horn, N., Gaardejer, Handrupgaard
 pr. Ebeltoft.
 Hellemann Nielsen, Boghandler, Grenaa.
10. Esbjerg og Omegn:
 Levin-Hansen, S., Apoteker, Formand.
 Neergaard, Politimester, Næstformand
 Kaarsberg, Godsbestyrer, Sekretær.
 Christensen, Ludvig, Konsul.
 Frederiksen, Skovfoged.
 Hansen, Niels, Malermester.
 Hartelius, Skoledirektør.
 Mortensen, Borgmester.
 Rud, Tandlæge.
 Svanholm, Købmand.
11. Esrom og Omegn:
 Dahl, Sygehuslæge, Esbønderup, Formd.
 Arno, Fr. F., Amtstuefuldmægtig.
 Christensen Olsen, O., Sognefoged.
 Neertoft, H. P., Sagfører, Græsted.
12. Faaborg og Omegn:
 Bohn-Jespersen, Kredslæge, Formand.
 Christoffersen, Overlærer, Næstformd.
 Clausen, Gasværksbestyrer.
 Ejlers, Læge.
 Johansen, Apoteker.
 Knippel, Malermester.
 Mikkelsen, Fotograf.
 Rasmussen, Hans, Kunstmaler.
13. Farum og Omegn:
 Castberg, E. O., Læge, Formand.
 Krause, E., Kunstmaler.
 Larsen, Karl, Gaardejer.
 Ougaard, E., Førstelærer.
14. Faxe Ladeplads og Omegn:
 Nielsen, H., Snedkermester.
15. Fredensborg og Omegn:
 Hansen, Jens, Gaardejer.
16. Frederikshavn og Omegn:
 Hornemann, A., Skovrider, Formand
 Bang, Politimester.
 Lund, Lærer.
 Mikkelsen, Emil, Gaardejer, Hornested
 pr. Sindal.

- Skjerning, Redaktør.
Sørensen, Lærer, Baader Skole pr. Frederikshavn.
17. **Frederikssund-Jægerspris og Omegn:**
Høy, Forstander, Jægerspris, Formd.
Hæg, Eiler, Læge, Jægerspris.
Olsen, Bogholder, Jægerspris.
18. **Gentofte og Omegn:**
Martensen-Larsen, Skovrider, Dyrehaven, Formand.
Houborg, Alb., Skomagerm., Jægersborgallé 41.
Møller-Jensen, Jens, Kunstmaler, Direktør, Brogaardsvvej 44.
Park, Aage, Overretssagfører, St. Kongsgade 77.
19. **Gilleleje og Omegn:**
Vilstrup, Hj., Læge, Formand.
Behrens, C., Redaktør.
Hansen, S., Overlærer.
20. **Gudme og Omegn:**
Bokkenheuser, Vilh., Læge, Hesselager.
Jensen, N., Brugsforeningsuddeler, Gudbjerg pr. Gudme.
21. **Haderslev og Omegn:**
Thade Petersen, Frimenighedspræst, Formand.
Haffner, Valdemar, Amtsforvalter.
Hansen, Geheimemedicinalraad.
Jenssen, Hanne, Frk.
Lindhard, Amtslandinspektør.
Obel, S. K., Apoteker.
Skovmand, Alfild, Læge, Frk.
22. **Hammerbakker og Omegn:**
Lund, Jens, Billedhugger, Formand.
Hansen-Jacobsen, N., Billedhugger.
Schlichtkrull, J. C., Kunstmaler.
23. **Helsingør og Omegn:**
Dohn, Andreas, Købmand, Helsingør.
24. **Helsingør og Omegn:**
Larsen, J. P., Redaktør, M. F., Formd.
25. **Hillerød og Omegn:**
Zahlmann, F. C. C., Dommer, Borgmester, Formand.
Andrup, Otto, Museumsinspektør.
Lundqvist, Carl, Arkitekt.
26. **Hjørring og Omegn:**
Vanggaard, J. S., Folketingsmand, Formand.
Blinkenberg, Guldsmid.
Friis, Holger, Tandlæge.
Jørgensen, Installatør, Byrådsmedlem.
27. **Hobro og Omegn:**
Bie, Brygger, cand. polyt., Formand.
Bogh, Overretssagfører.
Hvorslev, Bankdirektør.
Kristensen, Borgmester.
Nielsen, N. K., Læge.
Pedersen, N. P., Billedhugger.
28. **Holbæk og Omegn:**
Hansen, Alfred, Borgmester.
Hansen, Chr., Sognepræst.
Kristensen, Rikard, Lektor.
Malchou Møller, Stadsingeniør.
Terp Lassen, Driftsbestyrer.
29. **Holstebro og Omegn:**
Jensen, Kr., Arkitekt, Formand.
Wille, Joh. P., Boghandler, Frtgsfører.
Holm, Erik, Gartner.
Jepsen, Bankdirektør.
Thomsen, N. P., Bogtrykker.
30. **Holte og Omegn:**
Riis, Axel, Ingeniør, Formand.
Kiørboe, Fred., Arkitekt, M. A. A.
31. **Horsens og Omegn:**
Norn, V., Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør, Formand.
Gejlager, A. J., Forf., Lærer, Stensballe Grove, Redaktør.
Jacobsen, Adjunkt.
Nissen, Axel, Godsejer, Kaptajn, Serritslevgaard.
Petersen, Bruno, Skovfoged.
Schjørring, Dommer.
32. **Hørsholm-Rungsted og Omegn:**
Funch, F., Læge, Hørsholm, Formand.
Ahlefeldt-Laurvig, C., Greve, Rungsted.
Stocklund, V., Sagfører, Rungsted.
33. **Kalundborg og Omegn:**
Møller, J. S., Kredslæge, Formand.
Lawaetz, Carl, Godsejer.
Møller, E., Redaktør.
34. **Kerteminde og Omegn:**
Larsen, Johannes, Kunstmaler, Formand.
35. **Kolding og Omegn:**
Ræder, Jacob, Konsul, Formand.
Espersen, Forstander ved tekn. Skole.
Hansen, Knud, Redaktør, Byrådsmedl. Folketingsmand.
Petersen, H. C., Konsul.

- 36. Korsør og Omegn:**
Hansen, Valdemar, Konsul, Formand.
Mathiesen, K., Planteskoleejer.
Mogensen, Joh., Konsul.
Rasmusen, Jørgen K., Ing., cand. polyt.
- 37. Krarup-Espe og Omegn:**
Frydendahl, Førstelærer, Formand.
Clausen Hansen, H. Gaardejer.
Jørgensen, R., Mejeribestyrer.
Mosegaard, Petra, Frøken.
Rasmussen, Chr., Kommiss.
Rasmussen, J., Førstelærer.
Rossel, Præst.
- 38. Køge og Omegn:**
Theilmann-Kristensen, Stadsingeniør,
 Formand.
- 39. Naturfredningskomiteen langs
 Stranden ved Køge Bugt:**
Hasting, K. F. K., Overretssagf.,
 Formand.
Solrød Strand:
Hansen, Adolf B., Revisor, Borups
 Alle 16.
Toft Christensen, A., Agent, Segelckes-
 vej 4.
Karlsunde Strand:
Orla-Jensen, S., Professor, Sølvgade 83.
Greve Strand:
Hasting, K. F. K., Overretssagf., Eng-
 draget 65, Valby.
Hundige Strand:
Barfoed, Knud V., Arkitekt, Silkeborg-
 gade 16.
Vallensbæk:
Olsen, Jørgen, Fisker, Brøndbystrand
 pr. Glostrup.
Brøndbystrand:
Hansen, Alfred, Arkitekt, Gl. Jernbane-
 vej 1, Valby.
Avedøre Grundejerforening:
Christensen, Chr. Sognekoged, Avedøre
 pr. Glostrup.
- 40. Langeland:**
Fløjtrup, E. St., Skovrider, Tranekjær,
 Formand.
Lauesen, Vilh., Overlæge, Rudkøbing.
- 41. Lemvig og Omegn:**
Imer, J., Mejeriejer, Formand.
Bjerre, Kunstmaler, Bovbjerg.
Boe Jørgensen, Dommerfuldm.
Christensen, Murermester.
Havskov, J. M., Gaardejer, Bjerg,
 N. Nissum.
- Jensen, Ivar*, Redaktør.
Lilholt, Hans, Redaktør.
Mygind, Inspektør.
Nielsen Torp, Kaffebrænder.
- 42. Liseleje og Omegn:**
Gertz, O., Øjenlæge, Asserbo.
Lund, V., Grosserer, Arrenakkegaard.
Schrøder, G. E., Dr. med., Liseleje.
- 43. Løgstør og Omegn:**
Høirup, Seminarieforstander, Ranum,
 Formand.
Bavngaard, Forstassistent, Gatten.
Holm, K., Proprietær, Østergaard,
 Ranum.
Mosbech, Landinspektør.
Petersen, Johs., Lærer.
Skjoldborg, Louise, Frue.
Vestergaard-Nielsen, Lærer, cand. theol.,
 Aars.
- 44. Løkken og Omegn:**
Ludvigsen, H. P., Direktør.
- 45. Maribo og Omegn:**
Holck, A. N., Amtsforvalter, Formand.
Christensen, Arnold, Direktør.
Kolbye, Direktør.
- 46. Møen:**
Byager, S., Gaardejer, Aalebæk pr. Borre.
Funck, A., Redaktør, Stege.
Hansen, H. P., Borgmester, Stege.
Torpe, David, Sognefoged, Budsemærk
 pr. Borre.
- 47. Nakskov og Omegn:**
Ørnsholt, E., Arkitekt, M. A. A., Form.
Jørgensen, Godsejer, Sølstedgaard.
Nielsen, Alb., Forsørgelsesinspektør.
Nielsen, L. V., Fabriksbestyrer.
- 48. Nyborg og Omegn:**
Wass, Ludvig, Sagfører, Formand.
Bjerring, K., Folketingsmand.
Gelting Hansen, Apoteker.
Holt, Ingeniør.
Jakobsen, Erik, Grosserer.
- 49. Nykøbing F. og Omegn:**
Sidenius, Vilh., Købmand, Formand.
Kring, L., Lærer.
Nobel, H., Fabrikant.
- 50. Nykøbing M. og Omegn:**
Sørensen, Johs. Dommer, Formand.
Bang, Fr. Sparekassedirektør.
Hansen, Jac., Postassistent.
Mohr, A., Læge.
Nielsen, Georg, Bogtrykker.

- Vogel, C., Kredslæge.
51. **Nysted og Omegn:**
Thyssen, Asger, Læge, Formand.
Berner Hansen, Kæmner.
Christoffersen, C. L., Kommunalærer.
Holch, Borgmester.
52. **Odder og Omegn:**
Meldgaard L., Præst, Formand.
Møller, V., Læge.
Schrøder, J., Skovrider, Vejlsbus pr. Odder.
53. **Odense og Omegn:**
Dreyer, N., Boghandler, Sparekasse-direktør, Formand.
Eriksen, Arkitekt.
Kjær, H., Arkitekt, M. A. A.
Kruse, P. A., Konsul, cand. pharm.
54. **Odsherred:**
Kofoed, J. A., Konsulent, Vig St., Formd
Hansen, J., Landvæsenkomm., Nyk. Sj.
Vindeløv, Stationsforstander, Højby Sj.
55. **Raageleje og Omegn:**
Nielsen, Lars, Gaardejer, Hesselbjerg pr. Vejby, Formand.
Pedersen, Ole, Gaardejer, Koldsbæk pr. Helsingø.
56. **Randers og Omegn:**
Wassmann, P. E., Skolebestyrer, Form.
Randrup, A., Læge.
Rye, A., Redaktør, Randers Dagblad.
Stegenborg, P., Red., Randers Socialdem.
Ussing, Hj., Urmager.
Winge, P., Redaktør, Overretssagfører.
57. **Ribe og Omegn:**
Gamrath-Hansen, Sognepræst, Farup.
Haar, H., Seminarieforstander.
Jacobsen, Chr., Kollektør.
Kaalhaug, H., Borgmester.
Madsen, Johs., Redaktør.
Westergaard, C., Redaktør.
Willemoes, Redaktør.
Willumsen, A., Rektor.
58. **Ringe og Omegn:**
Boye, Marie, Frk., Formand
Albretsen, H., Tømrermester.
Hansen, Margrethe, Frue, Rueagergaard.
Larsen, L., Propr., Pederstrupgaard pr. Pederstrup.
Rasmussen, R., Gaardejer, Bogeskovgaard pr. Ringe.
59. **Ringkøbing og Omegn:**
Grum-Schwensen, Dommer, Formand.
- Aastrup, Købmand, Ulfborg*
Christiansen, Dommerfuldmægtig.
Holm, Jens, Boghandler.
Sørensen, Aage, Politimester.
60. **Ringsted og Omegn:**
Wengel, Axel, Apoteker, Formand.
61. **Roskilde og Omegn:**
Floystrup, K., Arkitekt, Formand.
Bjørn-Jensen, W., Kriminaldommer.
Fritsche, A., Politimester.
62. **Rødby og Omegn:**
Friborg, Johs., Læge, Formand.
Jensen, M. A., Redaktør.
Markersen, H. M., Ingeniør.
63. **Rørvig og Omegn:**
Olsen, Carl, Gaardejer, Rørvig, Formd.
Hansen, S. V., Gross., København, Næstformand.
Christiansen, Robert, Gaardejer, Nakke, Nykøbing Sj., Kasserer.
Hartby, J. H., Førstelærer, Rørvig, Sekr.
Nielsen, Chr., Havnefoged, Rørvig.
Richter, Johs., Sagfører, cand. jur., Nykøbing S.
Skjerbæk, A., Ing., cand. polit., Kbhvn.
Sommerfeldt, F., Oberstinde, Kbhvn.
Suhr, Henrik G., Gross., København.
64. **Saltum og Omegn:**
Rendbæk, Niels, Proprietær, Formand.
Aagaard, Valdemar, Gaardejer, Nørre Saltum.
Jensen, Axel P., Kunstmaler.
Rendbæk, A., Lærer.
65. **Samsø:**
Lehmann, Skræder, Pillemark, Formd.
Rasmussen, Daniel, Gaardejer, Pillemark.
Thyssen, Aksel, Skovrider, Ebeltoft.
66. **Sandet pr. Frederiksværk:**
Bülow, J., Overpræsident.
Knutzon, Th., Højesteretssagfører.
Møhl Hansen, K., Kunstmaler.
67. **Saxkøbing og Omegn:**
Bornebusch, Skovrider, Formand
Jensen, Chr., Kantor.
68. **Silkeborg og Omegn:**
Sørensen, Sophus, Redaktør, Formand,
Bjerre, Albert, Seminarilærer.
Esbens-Petersen, P., Viceskoleinsp., Dr. phil.
Knudsen, Knud, Seminarilærer.
Nielsen, Peder, Bibliotekar.
69. **Skaarup og Omegn:**
Rørdam, H. C., Sognepræst, Formand.

- Christiansen, C., Læge.
Egebæk, P., Forstander.
Hansen, P., Gaardejer.
70. **Skibby og Omegn:**
Thamdrup, Dyrslæge, Formand.
Hey, Axel, Apoteker.
Petersen, Julius, Forstander.
71. **Skive og Omegn:**
Klastrup, K., Dyrslæge, Formand.
Fogh, Bernh., Manufakturhdl., Sekretær.
Kjems, Hj., Skoleinspektør.
Krog, pens. Lærer, Lyby St.
Maulund, Præst, Frederiks.
Odgaard, Niels, Gaardejer, Tastumgaard.
Toft-Hansen, Arkitekt.
72. **Skjelskør og Omegn:**
Ibsen, H., Boghandler, Formand.
Jensen, E., Overretssagfører.
Johansen, M., Fabrikant.
Knudsen, A. V., Redaktør.
73. **Skørping og Omegn:**
Hansen, Julius, Formand paa De Danske Imprægn. Anst., Formand.
Lendal, Søren, Købmand, Kasserer.
Andersen, Peter, Forpagter, Ørnebjerg, Sekretær.
Larsen, C. A. J., Lærer, Gl. Skørping.
Nielsen, Albert, Bager.
74. **Slagelse og Omegn:**
Henriksen, H., Overlærer, Formand.
Andersen, Jul. F., Boghandler.
75. **Slangerup og Omegn:**
Flindt-Larsen, Dyrslæge, Formand.
Hansen, S., Lærer.
76. **Sorø og Omegn:**
Langkjær, H. C., Sagfører, Formd.
Glahn, Lektor.
77. **Storehedinge og Omegn:**
Jørgensen, Lars, Kontorbestyrer.
Petersen, H. Chr., Gaardejer, A. M.
78. **Strib og Omegn:**
Larsen, Claus, Gaardejer.
Nielsen, Borgmester.
79. **Struer og Omegn:**
Buchholtz, Johs., Forfatter, Formand.
Andersen, Corvinus, Hotelejer.
Egvad, Conrad, Overretssagfører.
Hedegaard, Christian, Borgmester.
80. **Stubbekøbing og Omegn:**
Malling, O., Læge, Formand.
Brændeskov, K., Overlærer.
81. **Svendborg og Omegn:**
Jensen, Andreas, Arkitekt, Formd.
- Barfoed, Th., Læge.
la Cour, Amtslæge.
Haahr, N. M., Skolebestyrer.
Hvenegaard, Chr., Landinspektør.
Jensen, Albert, Landstingsmand, Byraadsmedlem.
Lacoppidan-Petersen, Borgmester.
Olsen, Joh., Museumsinspektør.
Vaaben, Valdemar, Kordegn.
82. **Sæby og Omegn:**
Grove Vejlstrop, Redaktør
Hundahl, Overlærer.
Lund, Politimester.
Nielsen, A. P., Direktør.
Nielsen, Louis, Fabrikant.
83. **Søborg:**
Gyllembourg-Koch, Arkitekt, Formd.
Binger, C. C., Lærer.
Erhardtson, E.
Damsholt, H.
84. **Sønderborg og Omegn:**
Ræder, M. O., Postm., Sønderborg, Form.
Raben, J., Museumsforstander, Sønderborg, Næstformand.
Angelo, Kgl. Skovfoged, Nygaard.
Svenstrup, Als.
Beck, P., Sogneraadsform., Junkergaard, Avnbøl.
Blichfeldt, N., Sognepræst, Oxbøl, Nordborg.
Gorrissen, N., Møller, Gaardejer, Sogneraadsform., Nybøl Mølle pr. Nybøl.
Krog, Andr., Telefonbestyrer, Havnbjerg, Nordborg.
Sarauw, Læge, Dr. med., Augustenborg.
Willesen, Hans, Købmand, Høruphav, Hørup.
Wolf, Peter Chr., Parcellist, Kongshoved, Kegnæs.
85. **Taastrup og Smaaøerne:**
Svop, Anders, Gaardejer, Strammelse.
Søgaard Andersen, Læge, Troense.
Veber, Andreas, Husmand, Knudsbøl.
86. **Thy:**
Hansen, Niels, cand. theol. og mag. Thisted, Formand.
Foged, Jens, Arkitekt, Thisted.
87. **Tibirke:**
Rehling, E., Lektor, Formand.
Dyggve, Ejnar, Arkitekt, M. A. A.
Engelhart, Marie, Frue, Hillerød.
Jensen, Johs. V., Forfatter.
Møller, Ejvind, Højesteretssagfører.

- Paulsen, Jul.*, Figurmaler, Professor.
Scharff, Wm., Kunstmaler.
Sylvest, Sognefoged.
- 88. Tisvilde:**
Gudmandsen, Harald, Vognm.
Hartmann, Hj., Gross., Svanemøllevej 17.
Nielsen, Niels, Fogedgaarden.
Nielsen, Peter, Tømrermester.
Nielsen, Rasmus, Grdr., Holløse Lund
 pr. Helsingø.
Tybjerg, Clara, Frue, Rosenvængets
 Sidealle 9.
- 89. Tommerup-Glamsbjerg og Omegn:**
Andersen, Olaf, Højskolelærer, Formd.
Andersen, Laur., Proprietær, Troels-
 mosegaard, Ebberup.
Skov, Olaf, Højskoleforstander.
- 90. Tønder og Omegn:**
Lausten Thomsen, H., Amtslæge, For-
 mand.
Fromsejer, Kr., Forstassistent, Skærbæk.
Otterstrøm, A., Seminarielærer.
- 91. Varde og Omegn:**
Jensen, Niels, Redaktør, Ribe Amts-
 tidende, Varde.
Lasson, J. F., Grosserer, Varde.
Novrup, H. P. H., pens. Lærer, Alslev
 pr. Varde.
Skjærning Leth, J., Gaardejer, Mejls
 pr. Varde.
- 92. Vedbæk og Omegn:**
Strøm Tejsen, J., Arkitekt, M. A. A.,
 Formand.
- Lassen, Emil*, Grosserer.
- 93. Vejby og Omegn:**
Haagen-Müller, L., Provst, Formand.
- 94. Vejen og Omegn:**
Alkærsg, Søren, Højskoleforst., Formd.
Hansen Jacobsen, N., Billedhugger.
- 95. Vejle og Omegn:**
Valløe, Knud, Amtmand, Kammerherre,
 Formand.
Berthelsen, Wm., Tandlæge.
Dinesen, Anders, Godsejer, Lerbæk.
Knudsen, Overretssagfører.
Mårtens, Kunstmaler, Randbøl.
Rasmussen, Politiasistent.
Seligmann, Direktør.
Wendt, Forstander.
- 96. Vester Hæsinge-Broby:**
Deibjerg, K., Førstelærer, V. Hæsinge.
Schiøler, Præst, V. Hæsinge.
Stakkebroe, H., Gaardejer, V. Hæsinge.
- 97. Viborg og Omegn:**
Dornonville de la Cour, Alb., Lands-
 dommer, Formand.
Andersen, A. M., Malermester, Ans.
Handberg, C., Sagfører.
Hørring, J., Retspræsident.
Larsen, L., Snedkermester.
Pedersen, Kr., Kommunalærer.
Vig Nielsen, S., Arkitekt.
Ørum, Chr., Overretssagfører.
- 98. Værløse og Omegn:**
Hallin, F., Overinspektør, Formand.
Dalin, Stationsforstander.

LIVSVARIGE MEDLEMMER

Hs. kgl. Højhed *Prins Knud*.

- Alsted, Fru Læge*, Nørresundby.
Amdrup, V. L., Grosserer.
Amdrup, V. M., Overretssagf., Direktør
 i den sjæll. Bondestands Sparekasse.
Andersen, Carl A., Redaktør.
Boesgaard, Skibsmægler & Konsul,
 Genua.
Bundgaard, Anders J., Billedhugger.
Bøttker, Chr., dansk Redakt. i Chicago.
Bøving-Petersen, Henny, Frue.
Bøving-Petersen, J. O., Forfatter,
 Lektor, Magister.
Cederholm, Frøken, Viceinspektrice.
Clement, Ad., Ingeniør.
la Cour, A. Dornonville de, Landsdomm.
Dahl, Ellen, født Dinesen, Frue.
Dahl, Knud, Overretssagfører.
Dinesen, Anders, Godsejer, Lerbæk.
Dyggve, Ejnar, Arkitekt, M. A. A.
Folkmann, Th., fhv. Gross., Skibsfører.
Friderichsen, C., Overretts.
Gertz, Tyge, stud. art.
Godske Nielsen, Driftsbest., Silkeborg.
Gry, Agnete, Enkefrue.
Hasselbalch, Hugo, Fabrikant.
Henriques, Elisa, Frue.

Holst, Anna Margr., Frøken, Massøe.
Hornemann, A., Skovrider, Frederikshavn.
Ingerslev, L., Overformynder, Lensekr.
Jarl, Axel, Godsejer, Strødam, Hillerød.
Jørgensen, P. L., Grosserer.
Kemp, Frithjof, Overretssagfører.
Knuth, Frederik Marcus, Hofjægerm.,
Lensgreve, Knuthenborg.
Krohn, Asta, Frue.
Kruse, Fr. Vinding, Professor ved Universitetet, Dr. juris.
Larsen, Emilie, Læge, Kalundborg.
Lassen, Tyge, Redaktør, Aalborg.
Leschly, Overlæge, Sønderborg.
Lorenzen, Poul, Kgl. Skovrider, Moskovsgaard, Skørping.
Ludvigsen, H. P., Direktør, Holte.
Lund, K., Frøken.
Martensen-Larsen, H., kgl. Skovrider.
Mikkelsen, Th., Overretssagfører.
Møller, Alexandra, Fru Højesteretssagf.
Møller, Ejvind, Højesteretssagfører.
Møller, Jørgen, Dr. med.

Møller, N. Olaf, Papirgrosserer.
Oldenburg, A., Dansk Gesandt, Paris.
Pade, H., Direktør, Klampenborghus.
Park, Aage, Overretssagfører.
Petersen, Cornelius, Grosserer.
Petersen, I. C., Direktør.
Scheving, Joh., Frue.
Schlichtkrull, C. E., fhv. Skovkasserer.
Schrøder, Ingeb., Fru Pastorinde, Aale.
Sehested, Jørgen, Hofjægermester,
Stamhusbesidder, Broholm.
Skovgaard, Peter, Kunstmaler, Ornitolog, Viborg.
Struckmann, Erick, Kunstmaler.
Struckmann, Ingrid, Frue, Bibliotekar,
cand. phil.
Tegner, L. F., Direktør, Svendborg.
Thalbitzer, C., cand. polit., Redaktør.
Vilstrup, Hj., Læge, Gilleleje.
Vinter-Hansen, J. M., Frk., Observator.
Werner, Sigvart, Grosserer.
Weimann, Wilh., Generalkonsul.
Wiene, Søren, Boghandler.
Willumsen, J. F., Kunstn., Billedhugger.

FØLGENDE BYE OG SOGNERAAD ER MEDLEMMER AF DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

Byraad:

Aabenraa — Aarhus — Allinge-Sandvig — Assens — Haderslev — Hjørring — Korsør — Køge — Middelfart — Nyborg — Nysted — Odense — Randers — Silkeborg — Slagelse — Svendborg — Sæby — Varde — Vejle — Viborg.

Sogneraad:

Aaby — Agerup-Kirkerup — Aaker — Aarby — Allesø-Næsbyhovedbroby — Asperup-Roerslev — Ballerup — Beenløse — Birkerød — Bov — Brabrand — Aarslev — Brahetrolleborg — Brørup — Buerup — Bælum-Solbjerg — Dalum — Dover — Dragør — Dronningborg — Elling — Engom — Fakse — Fanefjord — Frederiksborg Slotssogn — Fræer — Gimlinge — Gjerløv-Draaby — Gjerm-Skannerup — Gjørup-Vemb-Bur — Glostrup — Gosmer-Halling — Graasten — Greve-Kildebrønde — Gylling — Gørlev-Bakkendrup — Haslev-Frerslev — Helsing-Valby — Herfølge — Herlufsholm — Herslev-Gevninge — Herstederne — Himmelev — Hornslet — Hunseby — Hvalso-Særløse — Hyllinge-Lyndby — Jebjerg-Lyby — Kallehave — Koldby — Kolind-Ebdrup-Skarresø — Kornerup-Svogerslev — Kværkeby — Ledøje-Smørum — Lillehedinge — Linå — Lyng — Lyng-Uggeløse — Løsning — Mørkøv — Nordby — Nyker — Nysted Landsogn — Nr. Aaby — Odder — Onsbjerg — Poulsker — Raklev — Randbøl — Randlev-Bjerager — Ringsted Landsogn — Rorup-Glim — Ruds-Vedby — Rutsker — Ry — Rødovre — Sct. Jørgensbjerg — Sct. Knuds — Saxild-Nølev — Seden-Aasum — Seest — Sindal — Skive Landsogn-Resen — Skivum-Giver — Skjern — Skuldelev-Selsø — Skørping — Sorø Landdistriktsraad — St. Hedinge Landsogn — St. Magleby — Sundby-Hvorup — Sædder — Taarnby — Thorslunde-Ishøj — Thorup — Tillitze — Tilst-Kasted — Tranebjerg — Tømmerup — Vallekilde-Hørve — Vallensbæk — Vejen — Viby J. — Virring-Essenbæk — Vivild-Vejlby — Ølstykke — Ørum-Daugaard — Ø. V. Assels — Øster Egesborg.

LOVE FOR DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

§ 1.

Foreningens Formaal er at virke for Bevarelsen af smukke og ejendommelige Dele af Danmark og deres Dyr og Planteliv, særlig Strandstrækninger, Klitpartier, Skove, Heder, Moser, Indsøer, Udsigtpunkter o. l. og tillige efter Omstændighederne virke for, at alle kan faa lettest mulig Adgang til disse Steder.

§ 2.

Der dannes lokale Komiteer. Bestyrelsen fastsætter de nærmere Vedtægter for dem og deres Samarbejde med Bestyrelsen, ligesom Bestyrelsen fastsætter hver Lokalkomites Omraade.

§ 3.

Kontingentet er mindst 2 Kr. aarlig. Regnskabsaaret løber fra hvert Aars 1. Januar til 31. December. Udmeldelse sker til en 1. Januar og maa ske senest inden 1. December.

§ 4.

Bestyrelsen bestaar af mindst 20 paa Generalforsamlingen valgte Medlemmer. Hvert Aar afgaar efter Tur 5 Medlemmer. De Medlemmer, der er valgt paa en i Storkøbenhavn afholdt Generalforsamling, afgaar næste Gang. Generalforsamlingen afholdes i Storkøbenhavn (København, Frederiksberg og Gl. Københavns Amt).

Bestyrelsen er berettiget til for Tiden indtil næste Generalforsamling at supplere sig med et eller flere Medlemmer. Bestyrelsen vælger selv sin Formand samt første og anden Viceformand og et Forretningsudvalg paa mindst 5 Medlemmer og er berettiget til at antage lønnet Medhjælp og paa anden Maade honorere udført Arbejde. Ved Afstemning indenfor Bestyrelsen er i Tilfælde af Stemmelighed Formandens Stemme afgørende.

Endvidere vælger Generalforsamlingen en Revisor til at gennemgaa det aarlige Regnskab inden Fremlæggelsen paa Generalforsamlingen. — 8 Dage før Generalforsamlingen skal det reviderede Regnskab henligge til Eftersyn for Medlemmerne paa Foreningens Kontor.

§ 5.

Den højeste Myndighed vedrørende Foreningens Anliggender har Generalforsamlingen. Den ordentlige Generalforsamling afholdes en Gang aarlig efter 1. Marts og senest i Juni Maaned efter forudgaaende Bekendtgørelse, hvori Dagsordenen meddeles, med 14 Dages Varsel i den eller de af Bestyrelsen bestemte Aviser. Forslag fra Medlemmer maa indleveres til Bestyrelsen inden 1. Februar.

Overordentlige Generalforsamlinger sammenkaldes paa samme Maade med 14 Dages Varsel.

Stedet for Generalforsamlingens Afholdelse bestemmes af Hovedbestyrelsen saavidt muligt under Hensyntagen til, hvor de vigtigste Fredningssager i Aarets Løb er gennemført.

Paa Generalforsamlingen kan udenbys Lokalkomiteer møde ved en Repræsentant, der ved Afstemning optræder som befuldmægtiget for samtlige Medlemmer af den paagældende Lokalkomites Omraade, forsaavidt disse ikke selv eller ved anden befuldmægtiget giver Møde.

Ved Generalforsamlinger, der afholdes i Storkøbenhavn (København, Frederiksberg og Gl. Københavns Amt) betragtes ingen indenfor Omraadet virkende Lokalkomite som udenbys. Paa disse Generalforsamlinger vælger de i Københavns og Frederiksberg Kommuner boende Medlemmer en Repræsentant og en Suppleant til at give Møde i Henhold til Stk. 4 i Provinsen, indtil den ordentlige Generalforsamling næste Gang afholdes i Storkøbenhavn.

LOV OM NATURFREDNING

(SOM VEDTAGET AF RIGSDAGEN)

LOV AF 8. MAJ 1917.

§ 1.

Efter Reglerne i denne Lov kan der iværksættes Fredning af Omraader, som paa Grund af deres Skønhed eller Ejendommelighed har væsentlig Betydning for Almenheden, og af Omraader, Planter og Dyr samt geologiske Dannelser, hvis Bevarelse af naturvidenskabelige eller historiske Hensyn er af væsentlig Interesse.

Endvidere kan der mod fuld Erstatning aabnes Adgang til at færdes i Naturen paa Steder, hvor saadan Færdselsret af Hensyn til Befolkningens Friluftsliv er af væsentlig Betydning for Almenheden, og hvor Færdselen kan finde Sted uden at tilsidesætte Hensynet til vedkommende Ejers eller Brugers berettigede og væsentlige Interesser, navnlig den private Fred eller Husfreden.

Til Skove og udyrkede Arealer, tilhørende Stat og Kommune, skal der gives Almenhedens Adgang, for saa vidt det kan ske, uden at det offentliges Interesser kommer til at lide hereved.

§ 2.

I København og for hver Amsraadskreds med de dermed i Forbindelse staaende Købstæder oprettes et Fredningsnævn, bestaaende af følgende Medlemmer:

I København: Overpræsidenten, som Formand, samt et Medlem valgt af Magistraten og et Medlem valgt af Borgerrepræsentationen.

I samtlige Amsraadskredse: som Formand den af Kredsen ordinære Dommere i borgerlige Sager, som dertil beskikkes af Justitsministeren, samt et Medlem valgt af Amsraadet og et Medlem valgt af den Kommunalbestyrelse, paa hvis Omraade det Sted ligger, som Sagen angaar — paa Bornholm: to Medlemmer valgte af Amsraadet.

Samtlige Valg gælder for 4 Aar. Nævnets Forhandlinger og Kendelser indføres i en af Nævnets Formand autoriseret Protokol.

§ 3.

Der oprettes et for hele Landet fælles Overfredningsnævn, bestaaende af en af Justitsministeren udnævnt Formand, to af Folketinget og to af Landstinget valgte Medlemmer samt to af Højesteret blandt Rettens Assessorer valgte Medlemmer. Samtlige Valg gælder for 4 Aar ad Gangen.

§ 4.

Der oprettes et Naturfredningsraad, bestaaende af 5 Medlemmer; de 3 Medlemmer udnævnes af Undervisningsministeren efter Samraad med Universitetets matematisk-naturvidenskabelige Fakultet, eventuelt andre videnskabelige Institutioner, medens de 2 Medlemmer udnævnes af Justitsministeren, som paa Begæring kan give saadanne Foreninger og Institutioner, der virker for de af Loven omfattede Formaal, Ret til at fremsætte Forslag med Hensyn til Udnævnelsen af de nævnte 2 Medlemmer. Valgene gælder for 4 Aar ad Gangen.

Raadet vælger selv sin Formand.

§ 5.

Fredningsnævnet kan ved Kendelse afgøre, om et indenfor Nævnets Virkekreds liggende Omraade skal fredes, og hvilke Foranstaltninger der i den Anledning skal træffes.

Bestemmelse om Fredning kan gaa ud paa, at det fredede Omraade skal bevares i dets naturlige Tilstand, bibeholdes uforandret eller vedligeholdes paa bestemt Maade, at det enten slet ikke eller kun paa bestemt Maade maa bebygges eller beplantes, eller at en Udsigt skal bevares eller — om den maatte være tilgroet — genaabnes.

Endvidere kan Nævnet ved Kendelse bestemme, at der paa nærmere angiven Maade og i nærmere fastsat Omfang skal være Adgang for alle og enhver til at færdes paa de i § 1, 2det Stykke, nævnte Steder.

§ 6.

Bygningskommissioner, Sundhedskommissioner og Politimestre, der kommer til Kundskab om et paatænkt Byggeforetagende eller anden Foranstaltning, som skønnes at ville

gribe forstyrrende ind i den bestaaende Tilstand paa de i § 1 nævnte Omraader, skal uopholdelig give Formanden for Fredningsnævnet Meddelelse herom.

Naar Nævnet kommer til Kundskab om en saadan paatænkt Foranstaltning, kan det ved en foreløbig Kendelse, der afsiges snarest muligt og senest i Løbet af 3 Dage, bestemme, at den paagældende Foranstaltning indtil videre helt eller delvis skal stilles i Bero. Sagen skal derefter under Iagttagelse af Reglerne i §§ 8 og 9 fremmes uden uødvendigt Ophold. Kan Nævnet ikke straks samles, kan Formanden alene inden nævnte Tidsfrist afsige en foreløbig Kendelse, der da snarest muligt skal forelægges Nævnet, som ved sin Kendelse stadfæster eller ophæver den.

Ophæves Formandens Kendelse, eller gaar den endelige Kendelse ud paa, at Fredning ikke skal finde Sted, skal der samtidig træffes Bestemmelse om, hvilken Erstatning der tilkommer vedkommende i Anledning af den skete Forsinkelse.

§ 7.

Naar Fredningsnævnet finder Anledning til at træde i Virksomhed, undersøger det det paagældende Forhold og kan hertil anvende sagkyndig Bistand. Hvis der opnaas Enighed med Ejeren af vedkommende Ejendom og andre i denne berettigede om Fredning eller Færdselsret, og Ordningen ikke medfører nogen Udgift for det offentlige til Erstatnings Udredelse, kan Sagen ordnes ved Overenskomst, der tilføres Fredningsnævnets Protokol. I modsat Fald bliver Spørgsmaalet at afgøre ved Kendelse.

§ 8.

Forinden Kendelse afsiges, skal saavel Ejendommens Ejer som andre i Ejendommen berettigede af Fredningsnævnet indvarsles til et Møde, der i Reglen skal afholdes paa vedkommende Ejendom. Indkaldelsen skal, forsaavidt de paagældende har bekendt Bopæl her i Landet, forkyndes for dem ved Stævningmændene med 3 Dages Varsel; i modsat Fald skal de med 8 Dages Varsel indkaldes ved offentlig Indkaldelse i Statstidene og et eller flere af de stedlige Blade efter Bestemmelse af Nævnets Formand; har nogen af de paagældende bekendt Bopæl i Udlandet, eller har han en herboende befuldmægtiget, skal det derhos paahvile Formanden at give vedkommende skriftlig Meddelelse om Mødets Afholdelse.

De, der giver Møde under Sagen, skal have behørig Lejlighed til at udtale sig skriftligt eller mundtligt for Nævnet og til at fremsætte Krav om Erstatning og nærmere begrunde dette.

§ 9.

Ved Spørgsmaal om, hvorvidt et Omraade af naturvidenskabelige Grunde bør fredes, skal Fredningsnævnet, forinden Kendelse afsiges, indhente en Erklæring fra Naturfredningsraadet; saafremt dette ikke anser Fredningen for at være af væsentlig Interesse, kan Fredningen ikke iværksættes.

Ved Spørgsmaal om Fredning af et Omraade paa Grund af dets Naturskønhed eller Ejendommelighed kan Nævnet, forinden Kendelse afsiges, indhente en Erklæring fra Naturfredningsraadet.

§ 10.

Ved Kendelser, der gaar ud paa, at nogen af de i § 5 ommeldte Foranstaltninger skal finde Sted, skal det tillige bestemmes, hvilke Foranstaltninger Ejeren eller Brugeren af vedkommende Ejendom skal træffe til Fredningens Gennemførelse, og om der tilkommer Ejeren eller nogen anden i Ejendommen berettiget Erstatning; i bekræftende Fald skal der endvidere træffes Bestemmelse om Erstatningens Størrelse og Fordeling mellem de berettigede. Er Ejendommen bortfæstet, skal Ejeren ved Fradrag i Fæsteafgiften godtgøre Fæsteren 4 pCt. p. a. af den oppebaarne Erstatningssum. Er Ejendommen bortforpagtet eller bortlejet, bestemmer Nævnet, hvilken Erstatning Brugeren har Krav paa, og dette Beløb skal Ejeren godtgøre Brugeren ved Fradrag i hans Afgift.

Ved Kendelsen kan det bestemmes, at Fredningen skal være betinget af, at den ikke medfører nogen Udgift for det offentlige til Erstatnings Udredelse, og af, at Erstatningen er udredet inden en ved Kendelsen fastsat Frist.

§ 11.

Kendelser, der gaar ud paa, at nogen af de i § 5 ommeldte Foranstaltninger skal finde Sted, skal forkyndes for de i Ejendommen berettigede, som har givet Møde under Sagen, efter Reglerne om Dømmes Forkyndelse.

Om Kendelser, der gaar ud paa, at intet skal foretages, skal skriftlig Meddelelse tilstilles de i Ejendommen berettigede, som har givet Møde under Sagen.

§ 12.

Det paahviler Fredningsnævnets Formand at træffe de fornødne Foranstaltninger til Gennemførelsen og Sikringen af den ved Overenskomst eller Kendelse fastsatte Ordning, derunder Tinglæsning paa Ejendommens Folium af Udskrift af Overenskomst eller Kendelse og Udbetaling af tilkendt Erstatning. Foretager Ejeren eller Brugeren ikke de ham ifølge Overenskomst eller Kendelse paahvilende Foranstaltninger, lader Nævnets Formand det fornødne udføre for hans Regning; det hertil medgaaede Beløb kan indrives hos Ejeren eller Brugeren ved Udpantning.

§ 13.

Af Erstatningen udredes Halvdelen af Statskassen, den anden Halvdel betales i København, Frederiksberg og Købstæderne af Kommunens Kasse og paa Landet af Amtsrepartitionsfonden — paa Bornholm den for Købstæder og Land fælles Amtsfond. Ligger Ejendommen dels i en By og dels i en Amtsraadsreds, træffer Indenrigsministeren Bestemmelse om Fordelingen af den de kommunale Kasser paahvilende Halvdel af Erstatningen.

I Tilfælde, hvor det drejer sig om en Sag, der vil medføre store Udgifter, og hvor Sagen har Betydning for hele Landet eller store Dele deraf, medens den By eller Amtskommune, hvori det paagældende Omraade ligger, ikke har særlig Interesse i Sagen, kan Fredningsnævnet bestemme, at Statskassen skal udrede indtil to Trediedele af Erstatningen.

§ 14.

Enhver af Fredningsnævnet afsagt Kendelse kan af Ejeren eller andre i Ejendommen berettigede inden 4 Uger efter Kendelsens Afsigelse indankes for Overfredningsnævnet; for Personer, der har givet Møde under Sagen, er Ankefristen dog 4 Uger fra Kendelsens Forkyndelse.

De i § 10, 2det Stykke, og § 11, 2det Stykke, ommeldte Kendelser kan af Justitsministeren forelægges Overfredningsnævnet.

§ 15.

Overfredningsnævnet er berettiget til at tilkalde sagkyndig Bistand, ligesom det kan indhente Erklæring fra Naturfredningsraadet.

Overfredningsnævnets Kendelser skal forkyndes for de i Ejendommen berettigede, som har givet Møde under Sagen, efter Reglerne om Dømmes Forkyndelse.

Overfredningsnævnets Kendelser er endelige. Dog skal det med Hensyn til alle Spørgsmaal om Erstatnings Tilkendelse, Størelse og Fordeling staa Ejeren eller andre i Ejendommen berettigede frit for at kræve Spørgsmaalet afgjort ved Skøn af uvildige Mænd, saafremt den paagældende inden 4 Uger efter Kendelsens Afsigelse — eller hvis han har givet Møde under Sagen, dens Forkyndelse — foretager de til Mændenes Udmeldelse fornødne Skridt. Mændene udmeldes af Retten i Overensstemmelse med Reglerne i §§ 2 og 3 i Forordning af 23. April 1845 om Jords Afstaaelse til Kirkegaardes Udvidelse, og under Skønsforretningen skal saavel Overfredningsnævnet som vedkommende Fredningsnævn indvarsles paa det offentlige Vegne.

§ 16.

Enhver Kendelse, der medfører Udgift for det offentlige til Erstatnings Udredelse af over 200 Kr., skal af Fredningsnævnet forelægges Overfredningsnævnet. Hvis Overfredningsnævnets Kendelse medfører saadan Udgift til et Beløb af over 2.000 Kr., fremsendes Kendelsen af Overfredningsnævnet til Justitsministeren, der afgør, om han vil fremme Sagen ved at søge Bevilling paa Finansloven til at udrede Statskassens Andel af Beløbet. Naar Statens Andel er bevilget, er dermed ogsaa vedkommende By og Amtskommuner forpligtede til at udrede deres Andel af Beløbet.

§ 17.

Forinden Spørgsmaalet om Fredning er endelig afgjort, maa der ikke foretages nogen Foranstaltning, der kan danne Hindring for eller vanskeliggøre Sagens Gennemførelse. Bliver Fredning ikke gennemført, skal Overfredningsnævnet paa Begæring ved Kendelse afgøre, hvorvidt der tilkommer Ejeren eller andre Erstatning i Anledning af sket Forsinkelse.

§ 18.

En ved Overenskomst eller Kendelse paalagt Servitut angaaende Fredning eller Færdselsret kan senere efter Andragende fra Ejeren hæves ved en af Fredningsnævnet afsagt Kendelse, saafremt Nævnet enstemmigt skønner, at Almenheden ikke længere har Interesse i at bevare den.

§ 19.

Fredningsnævnet kan ved Kendelse udstede Forbud mod, at der udenfor bebyggede Omraader opstilles eller opslaaes Reklameskilte, Plakater, Afbildninger o. lign., naar de efter Nævnets Skøn vil virke forstyrrende paa et Steds landskabelige Skønhed. Forinden Forbud mod allerede opstillede Skilte m. v. udstedes, skal Skiltets Ejer, samt Ejeren eller Brugeren af den paagældende Ejendom indkaldes til et Møde efter Reglerne i § 8.

Nævnet drager Omsorg for Forbudets hensigtsmæssige Bekendtgørelse.

Forbudets Udstedelse kan ikke medføre Krav paa Erstatning.

§ 20.

Efter Indstilling fra Naturfredningsraadet kan Justitsministeren bestemme, at Dyr- og Plantearter eller samfund samt geologiske Dannelser, hvis Bevarelse af naturvidenskabelige eller historiske Hensyn har væsentlig Interesse, skal være fredede, enten i hele Landet eller i Dele af dette. Justitsministeren fastsætter i hvert enkelt Tilfælde de nærmere Regler om Fredningens Omfang og træffer Foranstaltninger til dennes Gennemførelse.

§ 21.

Med Hensyn til den udyrkede og for Plantevækst blottede Strandbred, der ikke før den 1. Januar 1916 var inddraget under Havearealer eller under en paa Ejendommen dreven Erhvervsvirksomhed, bliver de foranstaaende Regler at anvende med følgende nærmere Bestemmelser:

- a) Krav om Færdselsret kan rejses af vedkommende Kommunalbestyrelse eller af en Forening eller Institution, der er anerkendt af Justitsministeren til Udøvelse af den i § 4 nævnte Forslagsret. Begæring herom indgives til Fredningsnævnets Formand og skal indeholde en bestemt Angivelse af de Strækninger, til hvilke Adgang ønskes, samt af Grundene til, at Kravet rejses. Naar saadan Begæring fremkommer, er Nævnet pligtigt til at fremme Sagen, overensstemmende med Reglerne i §§ 7 og 8.
- b) De i § 1, 2det Stykke, foreskrevne Betingelser for Færdselsret antages at være til Stede, medmindre det modsatte godtgøres fra Ejeren Side.
- c) Erstatning tilkendes kun for bestemt paaviselig Skade, Værdiforringelse af Ejendom eller Ulemper.
- d) Ophold paa eller Badning fra den frie Strandbred kan forbydes af Ejeren eller Brugeren, medmindre der ved en af Fredningsnævnet i Overensstemmelse med Lovens almindelige Regler — særlig § 1, 2det Stykke, og § 5 — afsagt Kendelse er givet Adgang dertil.
- e) Paa den frie Strandbred maa der ikke uden Fredningsnævnets Samtykke iværksættes Foranstaltninger, der er til Hinder for den frie Færdsel. Herfra undtages dog Høfder, Aalegaarde, Kreaturhegn og Badeindretninger, naar der holdes Passage aaben bagom, over eller gennem de paagældende Anlæg.
- f) Det paahviler Fredningsnævnet at paase, at der i fornødent Omfang haves Adgang til de frie Strandbredder. Hvor saadanne Adgangsveje savnes, kan Fredningsnævnet henvende sig til Kommunalbestyrelsen, der bestemmer, at en dertil brugelig Gangsti skal optages paa Kommunens Gangstiregulativ i Overensstemmelse med Lov af 4. Juli 1850 om Gangstier i offentlig Ojemed. De Kommunen herved paaførte Udgifter erstattes overensstemmende med Reglerne i denne Lov.

§ 22.

Befæstningsanlæg og Havnearealer er ikke de i § 21 indeholdte Bestemmelser undergivne.

§ 23.

De i denne Lov omhandlede Færdselsrettigheder gør ingen Forandring i de i §§ 5 og 12 i Lov om Jagten af 8. Maj 1894 anførte Bestemmelser.

§ 24.

Naar Fredningsnævnet skønner, at Afgørelsen af et Spørgsmaal af retslig Art, saasom om en Afspærrings Berettigelse, om en Færdselsrets Eksistens eller Udstrækning eller lignende, har Betydning for en for Nævnet foreliggende Sag, og forligsmæssig Ordning ikke er at opnaa, skal Nævnet, forsaavidt det ikke beslutter at lade Sagen falde, søge Domstolenes Afgørelse af det paagældende Spørgsmaal ved at anlægge Sag mod vedkommende Ejer eller Bruger. Sagen er for Nævnets Vedkommende beneficeret i 1ste Instans.

§ 25.

Paa Rejser tillægges der Fredningsnævnenes og Overfredningsnævnets samt Naturfredningsraadets Medlemmer Befordringsgodtgørelse efter Regning samt Daggpenge 10 Kr. pr. Dag, saafremt Fraværelsen fra Hjemmet strækker sig ud over 6 Timer. Udgifterne hertil og til sagkyndig Bistand samt Udgifter, der maatte paaløbe i Henhold til § 12, afholdes efter Reglerne i § 13.

Udgifter til Skønsforretning efter § 15, 3die Stykke, udredes af den, der begærer Forretningen afholdt, hvis Afgørelsen gaar ham imod, i modsat Fald afholdes de efter Reglerne i § 13.

Alle andre ved Loven foranledigede Udgifter — bortset fra Erstatninger — udredes af Statskassen; de hertil fornødne Beløb bevilges paa Finansloven.

Overenskomster om Fredning og Udskrifter af Nævnenes Protokoller er stempelfri; for Tinglæsning af Overenskomster og Kendelser og for Panteattester, Udskrifter og lignende til Brug for Nævnene erlægges intet Gebyr.

§ 26.

Den, der lægger Hindringer i Vejen for Gennemførelsen af en i Henhold til denne Lov fastsat Ordning eller handler i Strid med en saadan Ordning, eller som gør sig skyldig i Overtrædelse af Lovens § 21, straffes med Bøder fra 10—1,000 Kr., hvorhos han under en daglig Mulkt kan tilpligtes at fjerne de ulovligt anbragte Indretninger eller genoprette den ulovligt ændrede Tilstand. Sagen behandles som offentlig Politisag.

§ 27.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder i Kraft den 1. Juli 1917.

ÆNDRING AF NATURFREDNINGSLOVEN

LOV AF 15. DECEMBER 1922 § 1.

Lov af 8. Maj 1917 § 15 — 3die Stykke affattes saaledes:

Saafremt der under Sagen foreligger Spørgsmaal om Erstatningstilkendelsens Størrelse eller Fordeling, skal Overfredningsnævnet søge at tilvejebringe en mindelig Overenskomst med de Paagældende. Opnaas en saadan ikke, afgøres de nævnte Spørgsmaal af en Taksationskommission paa 3 Medlemmer, hvoraf 2 — deriblandt Formanden — beskikkes af Justitsministeren; det 3die Medlem vælges i København af Borgerrepræsentationen, paa Frederiksberg af Kommunalbestyrelsen, i Købstæderne — uden for Bornholm — af Byraadene og i det øvrige Land for hver Amtsraadsreds af Amtsraadet; Valgene gælder for 4 Aar. Til Taksationen skal alle vedkommende indvarsles efter Reglerne i § 8. Alle andre i Sagen foreliggende Spørgsmaal afgøres af Overfredningsnævnet, hvis Kendelse er endelig.

§ 2.

Lov af 8. Maj 1917 § 25 — 2det Stk. affattes saaledes:

Udgifter til Befordringsgodtgørelse og Daggpenge til Taksationskommissionen udredes af den, der foranlediger Taksationen afholdt, hvis Afgørelsen gaar ham imod, i modsat Fald afholdes de efter Reglerne i § 13.

NATURFREDNINGSMYNDIGHEDERNE

Overfredningsnævnet:

Friis, M. P., fhv. Overformynder, Vestervoldgade 108, Formand.
Jørgensen, T. G., Højesteretsdommer, Dr. jur., Amaliegade 6.
Bülow, P., Højesteretsdommer, Vitus Beringsallé 22, Klampenborg.
Tange, M. P., Gaardejer, M. F., Rigsdagen.
Godskesen, M., Borgmester, Landstingsmand, Frederiksberg Allé 56.
Larsen, I. P., Redaktør, M. F., Helsingør.
Veistrup, Joh., Landstingsmand, Fruens Bøge.
Sekretær i Justitsministeriet *C. A. Hilbert*, Sekretær.

Taksationskommissionen.

Valgte af Justitsministeriet:

Bentzon, P., Landinspektør, Etatsraad, Formand, Evaldsgade 7.
Døcker, J. C., Statsrevisor, Landstingsmand, Næstformand, St. Kongensgade 85.

Naturfredningsraadet.

Valgte af Undervisningsministeriet:

Mentz, A., Professor v. den kgl. Veterinær- & Landbohøjskole, Dr. phil., Frederiksberg Allé 32, Formand.
Hintze, V. E., Museumsinspektør, Rudersdalsvej 5, Holte.
Spärck, R., Dr. phil., Birkerød.

Valgte af Justitsministeriet:

Fabricius, Otto, Statsskovrider, Arresødal, Frederiksværk.
Møller, Ejvind, Højesteretssagfører, St. Kongensgade 77.

Formænd for Amtsfredningsnævnene:

København: Overpræsidenten.

Amtsraadskredse:

København: *John Knox*, Dommer, Soldalen 7, Str.
Roskilde: *P. N. V. Buch*, Dommer, Roskilde.
Frederiksborg: *P. Larsen*, Dommer, Helsingø.
Holbæk: *H. E. Brendstrup*, Dommer, Nykøbing Sj.
Sorø: *V. Baller*, Dommer, Sorø.
Præstø: *P. K. Diderichsen*, Dommer, Næstved.
Bornholm: *E. Zeuthen*, Dommer, Rønne.
Maribo: *L. V. E. Glud*, Dommer, Nykøbing F.
Svendborg: *J. T. A. Nielsen*, Dommer, Nyborg.
Odense: *A. S. Roepstorff*, Dommer, Odense.
Assens: *J. Feddersen*, Dommer, Assens.
Hjørring: *C. H. Sthyr*, Dommer, Frederikshavn.
Thisted: *A. S. Fugl*, Dommer, Vestervig.
Aalborg: *A. C. A. Nielsen*, Dommer, Nørresundby.
Randers: *H. W. Hutzen*, Hornslet.
Viborg: *J. Moritz*, Dommer, Skive.
Aarhus: *O. Delbanco*, Dommer, Odder.
Skanderborg: *C. C. Melbye*, Dommer, Horsens.
Ringkøbing: *A. Grum-Schwensen*, Dommer, Ringkøbing.
Vejle: *A. Rudbeck*, Dommer, Vejle.
Ribe: *V. Esmann*, Dommer, Esbjerg.
Haderslev: *T. V. Balthasar-Christensen*, Dommer, Haderslev.
Aabenraa: *C. Andersen*, Dommer, Aabenraa.
Sønderborg: *O. M. Thrane*, Dommer, Sønderborg.
Tønder: *H. Gjessing*: Dommer, Tønder.

Undertegnede ønsker sig indmeldt i

DANMARKS NATURFREDNINGSFORENING

2 Kr. aarligt Kontingent, uden Tilsendelse af Aarskriftet.

4 Kr. " " med Tilsendelse af Foreningens rigt illustrerede Aarskrift.
(Bogladepris

60 Kr. eller derover (livsvarigt Medlem) med aarlig Tilsendelse af Foreningens Aar

Navn	Stilling	Bopæl	Kont

Medlemmer af Danmarks Naturfredningsforening kan købe
Billedværker til den enestaaende lave Favørpris af **2 K**
Bogladepris

Undertegnede bestiller herved:

„Dyrehaven“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Johs. V. Jensen.

„Rebild og Rold“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Johs. V. Jensen,
Poul Lorenzen og Max Henius.

„Bornholm“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Vilh. Andersen.

„Nordsjælland“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Hans Hartvig Seedorff.

„Nordjylland“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Johs. Buchholtz.

„De fynske Øer“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af Johs. Jørgensen.

„Sønderjylland“, Bill. af Sigv. Werner, Tekst af H. V. Clausen.

Min gt Navn og Stilling: _____

Adresse: _____

Beløbet + Porto 25 Øre for indtil 2 Bøger, 60 Øre for 3—7 Bøger, indsendes samtidig. Post-Giro

For at forebygge Misforstaaelser ved Ekspeditionen bedes bemærket,
at Bøgerne ikke afsendes, før Beløbet er indgaaet.

